

પારસી પાદશાહોની તવારીખ

અમાને

કદીમ ઈરાન દેશના પારસી લોકોના પાદશાહો તથા
તેઓને લગતી ખીજ બાબતોનો એહેવાલ.
ધખીએક અગતની બાબતોના ખોલાસા તથા ઈશ્વરો-
પીઅંન મરંથકારોનાં મતો અને શાહદતો સાથેનો.

અિર ફીરદોસી વસીનાં શાહનામાંના આધાર
શી ઉપબાવનાર અથવા તરજુમો કરનાર

“ મનસુખી ”

તે

અદવાલે જંદ અવસતા, પરીનસ આલબરત, લંમશીની
ખાખત રીતી, પારસીઓના ધારા વીશિ તકરાર, સર
દેજી ખારેનેઠ, કાંઉનઠ ગોખીનાએ બનાવેલી ખીલા-
ના હરેકો વાચવાની રીતનો તરજુમો, મુનતખબ
શાહનામે, શેર ને સદાબાજી, નામસતાએસમે,
રાહીન નદીનાં ગીતો, મનસુખી મનાખત
તથા અરજ ગુજરાતી અને ગુજરાતી
શાહનામું, નામનાં પુસ્તકો
બનાવનાર

મી૦ મનચેરજી કાવસજી શાપુરજી.

ભાગ તરીખો.

મુખબ મધ્યે;

નહા. ર. ગુજીનાના પુનિયન પ્રેસમાં છાપાછિ.

આગસ્ટ સને ૧૮૮૨.

(કીમત રૂ ૧૧૧ દોહોડ.)

Dinshaw Maneckjee Petit Esq.

પારસી પાદશાહોની તવારીખ

ઈઆને

કદીમ ઇરાન દેશના પારસી લોકોના પાદશાહો તથા તેઓને લગતી ખીજી બાબતોનો એહેવાલ.

ધણીએક અગતની બાબતોના ખોલાસા તથા ઇઅરોપીઅંન ગરંથકારોનાં મતો અને શાહદતો સાથેનો.

અસલ શાઅેર ફીરદોસી તુસીનાં શાહનામાંના આધાર ઉપરથી ઉપજાવનાર અથવા તરજુમો કરનાર.

“મંનસુખ”

તે

ગંજનામું, એહેવાલે જંદ અવસતા, પરીનસ આલખરટ, જંમશીદી નઅેરજ, ખેત રીતી, પારસીઆના ધારા વીથે તકરાર, સર જંમશેદજી ખારેનેટ, કાંઉનટ ગોખીનાઅે બનાવેલી ખીલા-રેકા હરફે વાંચવાની રીતનો તરજુમો, સુનતખ્ખે શાહનામે, શેર ને સઠાખાજી, નામસતાઅેસને, રાહીન નદીનાં ગીતો, મનસુખી મનાબત તથા અરજ ગુજરી, અને ગુજરાતી શાહનામું, નામનાં પુસતકો બનાવનાર

મી૦ મનઅેરજી કાવસજી શાપુરજી.

ભાગ તરીખે.

મુંખઈ મધ્યે;

જ્હા. રે. રાણીનાના ડુનિયન પ્રેસમાં છાપીછે.

આગસ્ટ સને ૧૮૮૨.

(કીમત રૂ ૧૧૧ દોહોડ.)

THE HISTORY

OF THE ANCIENT KINGS OF THE
PARSEES,

TRANSLATED INTO GUJARATI PROSE.

FROM

Hirdoussé's Shah Nameh,

WITH COPIOUS EXPLANATORY NOTES &c.

BY

25(3) "MUNSOOKH."

Alias

MR. MUNCHERJEE COWASJEE SHAPOORJEE

AUTHOR OF

GUNZ-NAMEH,—HAYVALAIZEND AVASTA,—JUMSHIDE
NOUROOZ,—PRINCE ALBERT,—BAIT RITTEE,—DIS-
CUSSION ON THE PARSİ LAWS,—SIR JAMSHEDJI
BARONET,—TRANSLATION OF COUNT GOBL-
NEAU'S METHOD OF READING CUNEL-
FORM TEXTS,—MOONTUKHABA SHAH
NAMEH,—SHARES' SUTTARAJEE,—
NAMSATAYESHUNE,—RHYNE
SONG,—MUNNAJAT AND
URZ-GOOJAREE, AND
GUJARATI SHAH
NAMEH.

VOL 3.

Bombay August 1882.

PRINTED BY N. B. RANINÁ AT THE UNION PRESS.

Registered under Act XXV of 1867.

(Price Rs. One and Half.)

શેઠ દીનશાજી માણેકજી પીટીટ જે. પી.

રસીની પંચાએતના મેમખર તથા પારસીની કોમના એક
મોહટા બાહોશ તથા સખી અને પરોપકારી ગરહસયને,

આ ઉપયોગી પુસ્તક,

હીનદોસતાન ખાતેના તેવંણના હંમજતીઓમાં, આગલા
જમાનાના પારસી પાદશાહો અને ઈશાનના મુલકની
તવારીખના બનાવોના ગનેઆનનો વધારો અને
મુધારો થએલો જેવાની બાહેશ
ધરાવાને માટે,

એના બનાવનારે મોહટી નમંનતાઈ અને માન સાથે

અરપણુ કરીજાંછે.

TO

LAW MANECKJEE PETIT ESQUIRE, J. P.

MEMBER OF THE PARSEE PUNCHAYET,

A MOST INTELLIGENT,—GENEROUS AND BENEVOLENT
GENTLEMAN OF THE PARSEE COMMUNITY,

THIS ATTEMPT,

IMPROVE THE KNOWLEDGE OF HIS FELLOW BRETHREN

The Zoroastrians of India,

THE HISTORY OF THEIR ANCIENT KINGS AND COUNTRIES & c.

OF IRAN,

Is humbly and respectfully inscribed

BY

THE TRANSLATOR.

mbay August 1882.

પારસી પાદશાહોની તવારીખ.

ધ્યાને

પારસી લોકોના પાદશાહો અને તેઓના આગલા નેઆ-
ગાનોનાં કામકાજો તથા લડાઈઓ તથા કીરતી અને
જાહોજલાલા અને બીજા દીલકશ અને વાંચવા
લાયક બનાવોનું તવારીખ નામું, અગતની
અને ભરમ ભરેલી બાબતો વીશેનાં
ખોલાસાઓ સાથેનું.

ભાગ તરીજ્ને.

મીનોચેર પાદશાહ ઈરાંનનાં તખ્ત ઉપર બેઠો,
તથા કેઆંની પાદશાહોનો ભલી રીત મુજબ
તેણે રાજ ચલાવાનું શરૂ કર્યું, અને
પોતાની રહસ્યતને તથા સરદારો અને
રાજાઓને કેટલોએક ખોલાસો કરી
સંભલાવેઓ હતો તે વીશે.

તખ્ત ઉપર બીરાજવાની કીરીઆને દીને, મીનોચેહર દરબારમાં
આવેઓ અને પોતાનાં માંથાંની ઉપર કેઆંની તાજ મુકીજી. પોતાની
રૂડી ચાલથી અને રાસતી ઇનસાફથી જસતી અને બદોનાં કામોનો અટ-

કાવ કરવાના તથા પાપી અને ગુમરાહ લોકોને સારે રસતે ઉતારવાના બંદોબસતો કીધા. ધરિંતનાં મુલકનાં તેમજ બીજા દેશોનાં પેદલવાનો અને અમલદારો તેની હજુરમાં લેગા થયેઆ, અને પોતાની તરફની તાબેદારીનાં સર નમાવીને તે પાદશાહ ઉપર સરેશતા મુજબની દુઆ આફરીત કીધી. તખતનશીન થવાનું કામ કાએદા મુજબનુ સરઅંજમ પેહુતા બાદ, સખાવત તથા નેકી અને દાદખાહી તરફ તે પાદશાહ પોતાનો દસત લંબાવેઆ, અને મોટી નેકનામી તથા વાખવાખી હાંસલ કીધી. તમામ આલમનાં લોકો આગલ પોતાનાં અમલ વીરોની ખબર આપતાં એ પાદશાહ ખાલસી રીતે એમ જાહેર કરીએ હતું કે,—હાલ હું આએ તખત ઉપર સવાર થયેઆ છેએ, તેથી દેહર તથા મેહર અને લગાઈ તથા મુલેહ સંપજનાં કામકાજને બજાવવાની લગામ માહરે હાત આવીએ. તેજ મોસાએ અદાલતનાં તથા દીનઆઈનને લગતાં અને ઈઅજદાંતાલની રાહ રીતોને લગતાં કામકાજનેતો ફેલાવો કરવાની ફરજબી માહરેજ સર ઉતરીએ. આએ ફરતો આકાસ ગોઆ હાલ માહરે દોસત થયેઆએ, અને આએ જમીન એક બંદા તરીકે માહરી ફરમાનખરદારો કરનાર બનીએ. તમામ બીજા રાજાઓ અને સરદારોના સર માહરા હાથમાં રોકારો તરીકે આવાંએ. આતશપેરે ગરમીથી લગાઈતો ઉઠાવનાર, તથા સીહા રાતનો વખતે શખેબુનતો કરનાર હું બનેઆ છેએ. તેજ તલવારનો ઉઠાવનાર તથા જરરીન જુઠીનો પેહુડનારો છેએ. ગાત્રીઆંનો જુહુડો ઉઠાવોને માહરા પરાંબુનો કંઈબો દરકાર રાખેઆ વગર કીતો લેવાને મેદાંત પરવાની હું હોંમત ધરાએ છેએ. મોજલમ મધેનાં લાએક ગરહસથો કીજે ખરી સખાવતનાં હાત હું સદા ખાલસા રાખશા, અને વાજબો તથા અદલ અમલ અજાવીને બદી કરનારને ઘટતી સજા કરવા વીરો માહરા જાગરતો તામ હું હરદમ સાચવો રાખસ. એટલી બધી અને એવો માહબારત સતા ધરાવેઆ છતાં હું પોતે તે પાક પરવરદેગારનો એક મોસકીનમાં મોસકીન બંદો છેએ, તેથી પુર નમંતાઈ અને આજરખાહી સાથે હું તેને નમતો રેહું છએ, અને તેની બંદગી તથા સેતાએસમાં માહરું તન અને મન મશાયુલ રાખું છેએ. પેલા બલા પાદશાહ ફરેહુતની તેમજ

આગલા ધર્મીની નેઆગાનોનીજ રીત રસમ મુજબ હું માહરું રાજ ચલાવીશ, અને તેથી આએ આખી પુરથવીનાં સાત ખંડો ઉપર વસનારા લોકો મધેથી જે શખસો ભલો દીનથી પોતાનું એકીન ફેરવીને, બદકારોમાં શામેલ થશે તેઓને, તથા ગરીબ અને નાચારખેચાર લોકો ઉપર જસતી ગુન્જરશે તેઓને સખત સખતએ પોંદ્યાડીશ. જે શખસો પોતાની પાસે ખજાનો ધરાવતાં છતાં ખરા મુકલેસ લોકોની દાદખાહી નહીં કરશે તેઓ ઉપર તથા જે શખસો દીનઆંધન ઉપર ઈમાંન રાખવા વગર કાફરી તરોકા ઉપર ચાલશે તેઓ ઉપર માહારો પોતાનો તેમજ તે યુજરગ ખોદાતાલાનો મોઠો ધોકાર રેહશે.*

એ મુજબનાં સખુનો પાદશાહ મીનોચેરને મોહડેથી સાંભરીને તમામ દાનાવોએ તથા અમીર ઉમરાઓએ પોતાનાં સરો નીચાં કરીને તેની ઉપર દુઆ કીધી હતો, અને તેની પાદશાહી સતા એકમતથી કબુલ મનજુર રાખી હતી. એ મીજલસનાં યુજરગો મધેથી સામ નામનો પેહલવાન ઉઠી ઉભો થાએઓ હતો, અને પાદશાહને એમ કહી સંભલાવીશ હતું કે : એ દીનદાર અને રાસતીનાં ચાહનાર પાદશાહ, આએ

* એ મીનોચેહર પાદશાહ ઘણાજ નેક અને પુણીવંતો હતો, એહવું સઘલા નામીયા તવારીખકરતાએ એક આવાજથી કબુલ રાખી ગીઆએ. ૧૨૦) વરસો તલક એહની પાદશાહીનો દોર ચાલેઓ હતો. અને સાંમ નામનો પેહલવાન અને દાનાવ વજીર એ પાદશાહને મસલહતનો આપનારો અને દુરામનો સાથે લડાઈનો કરનારો હતો, તેથી મીનોચેહરનું રાજ ઘણું આપાદ થાઈ ગયું હતું. ગરીક અથવા ઇંદાની ગરંથકારો એ પાદશાહને “મિનદુસીસ”નાં નામથી જણાવી ગીઆએ એમ “સર જાન મલકમ” નામનો નામીયો તવારીખ લખનાર કેહ્યો, પણ વલી હાજના જમાનાનાં ખાજ નવા ગરંથકારો કેહેછે કે એ “મિનદુસીસ” તે તદન જુદોજ અને પાછલા વખતનો ધર્મી પાદશાહ હતો અને મીનોચેહર તે કદીમ જમાનાનો જુદો પાદશાહ હતો.

ધર્શનનાં શાહનશાહનાં કરમાનો કીજે હું માહરી ગરદન ખરી તાપેદારીમાં
નીચી વાલેલી રાખીશ, અને એ શાહનશાહતની સેવા બળવા કીજે હું
માહરી તલવાર સદા ખોલલી રાખીશ.

પસંદછે મહને તાહરી રાસતીજ તમામ,
પાદશાહજ હતા તાહરા વડવા નેકનામ.
જંગીઆની સફમાં તું છે જેમ એક સહી,
આબાદ રેહજો તુંથી આ ધર્શનતી શાહી.
રેહજો તાહરાં તન- જંતનો રખ નગેહદાર,
દીન રેહજો ખુશાલ—ને બખત ખીદાર.
થજો જગને જમાનો તુજ પાઉંતી ખાક,
મેઠક તાહરી રેહજો આપે તખતજ આસ.
ઘોઘિ સાચી દુનીઆને તલવારથીજ તો,
હવે હશી-ખુશી બર આરામ તું લે.
હવે પછે લડવાનું છે માહરેજ કામ,
છે તુજ ખાતર તખત ને મીજલસ તમામ.
હતા માહરા નેઆગાનો જતેજ પહેવાંત,
ધર્શનનાં કુલ શાહોનાં ખાસ નગેહખાત.
ફરસ હું આપે દુનીઆની કુલ આસપાસ,
પકરરા દુરામતને જો હશે કોઈ ખાસ.
છેલું તું જેવા શાહની ખીદમતમાં તઈઆર,
મુદઈ કીજેજ બાંધીય કમર આસતવાર.
કીધી તેઆરે સામ પર-શાહે આફઘીન,
આપેઆપે તેને સરપાવ,- ગોહર ને નગીન.
એ બાદ ગીઆ સામ તે મીજલસની બાહર,
તેની પાછલ ઉઠેઆ કુલ સુબા-સરદાર.

સામ નામનાં મીનોચેહર પાદશાહનાં મોટા વજર
અને પેહલવાનને પેટે “બાલ” નામનો એક બેટો
થયો તેનાં બદન ઉપર સપેત બાલ હતા તેથી
તે બાલકને તેણે પાહડ ઉપર નખાવી દીધું
હતું તેને લગતી તથા બીજી બીનાં વીશે.

આએ જગોએ પાદશાહ મીનોચેહરનાં અમલમાં બનેલા એક
અન્નએય જેવા બનાવતુ એઆંન કરવામાં આવેછે.

કેહુંચ હવે હું એક અન્ન દાસતાંન,
બુજરગોથી સાંભલુંકે મેં જેનુ બેઆંન.
તે વાત પર તું કર એ બેટા નેગાહ,
જો ફરતા જમાંનાંની રીત અન રાહ.

સામ પેહલવાંન પોતાને પેટે એકુ ફરજંદ થાએલું જેવાને અતી
ઘણો ધનિતેજર હતો, તેથી ખાદાતાલા પાસે રાત દાહયો તે બાબેની તે
દુઆ માંગતો હતો. તેનાં જનાંનાંની એક આરત હમેલદાર જણાઈ હતી
અને તેથી તે ઘણો ખુશી થાએઓ. તે બાંનુએ એક પુતરનો જનમ
આપેઓ, જેનો એહરો ઘણોજ જહલકાટ ભરેલો હતો, પણ તેનાં આખાં
બદન ઉપર હંદીનાં જહીનાં સપેત બાલની રૂવાંટી હતી. એવી અન્ન-
એય જેવી હાલતનુ બાલક જેઘને તેનાં જનાંનાં મધેની ડોઈબી બાંનુની
હીમત નહી ચાલી સકી કે તે પુતરનાં જનમની વાત સામ પેહલવાંનની
આગલ કહી સંભલાવે. એ બનાવને એકે હકૂતો શુજરી ગીઆ બાદ
એકે દાસીએ તે બાબેની ખરેખરી ખબર સામને આપી.

છે સહી જેવાં દીલના તે પેહલવાંન બચો,
બચગીમાંથી દીસેચ તે પુરે પકો.

રૂપાં સરખું તંન, ને રૂપ તેનું છે બેહરાત,
 નથી તેમાં એકની ખોરખાંપન કંઈ નેહસત.
 પણ છે તેનાં તન ઉપર કુલ સપેત ખાલ,
 એવીજ રીતનું સરજીઉંચ તાહરું એક ખાલ.*

* હાંતાવ વાંચનારાઓએ જાણવું જોઈએ છે કે એવા બનાવો દરએક જમાનામાં અને દરએક દેશમાં બનતા આવડે; તેથી “જન”નાં બદલ ઉપરની સપેત ખાલો હશે તેમાં કંઈની શક જાણવો નહી. આએ જમાનામાંની આપરે એહવા ઘણા તાઅજુબી બરેલા બનાવો નજરે જોઈએ, તથા કાને સાંભળીએ. પાછલા જમાનાના ગરંથકાશિએની એહવા બનાવોની નોંધો પોતાના પુસ્તકોમાં જણાવીછે—તેમાં “અરીસ્ટોટલ” (Aristotle) નામના એક ઘણાજ નામીઆ રૂમી ફીલસુફે જે વીગતો જણાવીછે, તેમાંથી જાહેજરનાં શરીર ઉપરનાં ખાલોને એકમલતી એક હકીકતનું ખેઆન એ ફીલસુફે જણાવીછે, તે અગતનું ધારીને આરે ટાંકી દેખાડીએ. એહવી કદંગી સુરત અને આકારનાં બચાંબોને જેમ સામેસવારે દેવની અને સેતાનની તોખંમના ગણેઆં હતાં અને ઘણાજ દલગીર થએઆ હતા, તેમજ “અરીસ્ટોટલ”ના અને તેની પછેના જમાનામાંની ગણાવું હતું તે વીચેનો “અરીસ્ટોટલ”નાં સખુનોનો અસલ ફકરો આ સુજબનો છે:—

“The joyful anticipations of parental love, are sometimes sadly blighted by the birth of a child. That which under ordinary circumstances is the occasion of unspeakable delight, is turned into sorrowful complaint. They gaze on their little one the pledge of love—but it is with aching hearts. Their child is not like other children. It is malformed, worse still, it seems to have but little vestige of humanity—they dread to speak the word, for it is their child—but their child is a monster.”

“The physiological reason for such monstrous births does not properly come within the scope of our subject. Accounts of various eccentricities of nature have been preserved, which show us that at various times creatures have been born unlike their parents, or the race to which they belong, in some striking particulars; these have been not inappropriately designated monsters.”

તે દારીએ શાંમ પેહલવાંનને વળી હેવું સહમનવીઉં કે હેવા
આકારનો પુતર તે ખોદાતાલાએજ તુંને બખરોઆછે વાસતે તે બક્ષેશ

— “Old historians tell us of a monster which was born at Revenna, in Italy, about the year 1512, which instead of having arms had wings expanded with sundry curious marks on its body.”

“Another monster, mentioned by credible authorities, is that of a child covered from head to foot with hair. What rendered it the more frightful was, that its eyes were placed where its mouth should be, and its mouth in the chin. It was a male and was born at Arles in Provence, about the year 1597. It lived only a few days. It was regarded by the superstitious as a fore-runner of those desolations which some-time after happened to that kingdom—“where men to each other were more like beasts than human creatures.”

“Where children thus are born with *hairy coats*,
Heaven's wrath unto the kingdom, it denotes.”

એજ પરમાણીની ખીજી અજબએય જેવી હકીકતો ખરાં પીકચરે
અને નામનીશાંત તથા તેરીખ વાર શકે “અરીસોટલે” બાહે કીધોછે.
પણ ઉપલા અંગરેજી ફકરામાં “અરીસોટલે”ને લખુંછે તેની ખરી
મતલબ હમારા ગુજરાતી વાંચનારાઓનાં બેઆંતમાં ઉતારવા કીજે તેનો
ખોલાસાવાર ગુજરાતી તરજુમો અતરે દાખલ કરવાને ઘટનું વીચારીએ
છહાએ. એ કીલસુકે આપણને એમ સમજવીઉં છે કે:—

“પોતાને તાંહાં બચાંની પેદાર થવાની હરખ ભરેલી ઉમેદમાં કોઈ
કોઈ વખતે મા-બાપોને ધણા મોટા સંતાપમાં અથવા નીરાણીમાં પડવું
પડેછે. સાધારણ રીતે જે બનાવથી ઈઆને જેઆરે બચાં અવતરેછે
તેઆરે મા-બાપોને જે નહીં બેઆંત થઈ શકે એવી ખુશાલી ઉપજેછે,
તેજ કારણ સર બાજે વખત તેઓને મોટા ગમમાં ગીરફતાર થવું પડેછે.
તેવું બચું પોતાની મોહબતની અસરથીજ પેદા થાએલું તેઓ બેએએ
ખરા, પણ તે જોતી વખતે તેઓનાં હૃદઆં ધણાં દુખ પાંમેછે. સબબ
કે તે બચું ખીજાં ઈનસાન જાદાનાં બચાંનાં જેવું નથી હોતું. તે બચું
ખોલા આકારનું થાયછે એટલુંજ નહીં, પણ તેનામાં ઈનસાનીયતપણાંનું-

ધીરજથી અને સંતોશથી તાહરે કપ્પલ રાખવી જોઈએ અને કંઈખી રીતે નાઉમેદ થવું જોઈતું નથી. એટલું સાંભળતાંજ તે પેહલવાંન

—૩૫ખી જાહજીં દીસતું નથી, તેઆરે તેહને પોતાનાં બચાં તરીકે ગણવાના રાખદા બોલવાનેખી તેઓ ખાહેછે, રાખબ કે જો કે તે તેઓનું બચુંછે તોપણ તે બચું ગોયા કોઈ રાખરાના જેહવું અવતરેલું હોયછે.

હેવાં રાક્ષસી આકારવાળાં બચાંનો જનમ કેમ થાયછે તેના કંઈખી રાખબ ફીજસુફીની રહે અતરે સહમજબી રાકાતો નથી. કુદરતી રીત કરતાંને ધણી આડી અથવા કઢંગી રીતનાં જે જનમો થયાછે તેના જીદા જીદા દાખલઓ જે મળેઆછે અને જે સંભાળથી નોખી રાખે-આમાં આવેઆછે તે ઉપરથી હેવું જાણેઆમાં આવીઠિં કે ધણી વેળા અને જીદી જીદી વખતે પોતાનાં માખાપોના આકારને નહીં મળતાં આવે હેવાં બચાંના જનમો થયાછે અને તેટલા ક્રીજે રાક્ષસી આકારનાં બચાં-ઓનાં નાંમ નીરાંન જે તેઓને આપેઆમાં આવેઆછે તે બરોબરજે.

ઠીલીના મુલકનાં “રેવના” નામનાં શહેરમાં ઈ. સ. ૧૫૧૨ નાં સાલમાં રાક્ષસી આકારનું એક બચું જનમીજી હતું તે વીથે આગળા તવા-રીખ લખનારાઓ હેવું જણાવી ગયાછે કે તેહના બે હાથોની જગોએ ઝાલ્લી કાપેલી બે પાંખો વળગેલી હતીઓ અને તેનાં બદનની ઉપર કેટ-લીએક અજબબ રીતની નીરાંનીઓ અથવા ડાગો હતા.

વળી એક ખીજાં તવારીખ પુસતકમાં બરોશો રાખવાજોગ રીતનું હેવું લખાંણ કરેઆમાં આવીજીછે કે તે જમાનામાં એક ખીજું રાક્ષસી બચું હેવું જનમીજી હતું કે જે પગથી તે માથાં સુધી તદન ખાલોથી ભ-રેલું હતું. વળી એ બચાંનો દુખાવ વધારે ભય ભરેલો એટલાક્રીજે લાગતો હતો કે ભ્યાં તેહનું મોહકું જોઈએ તે જગાપર તેહની બેઠ આંખો હતી અને દાહડીની જગા આગળ તેનું મોહકું હતું. એ બચું ઈ. સ. ૧૫૯૭ નાં સાલમા “પરવેનસ” નામનાં પરગણાંનાં “આરલેસ” ગા-મમાં જનમીજી હતું અને તે જાતે છોકરો હતો. એ છોકરો થોડાજ દીવસો તત્ક જીવીને મરણ પામો હતો. હેવા આકારના છોકરાના જન-મથી તાંહનાં લોકોએ કોઈ મોટાં આકૃત પડવાની અગમચેતીની ઈધાંણી ગણી હતી કે જે આકૃતો તે મુલકમાં થોડાજ વખત પછી પડી હતી—

જનાંખાનાં આરડામાં ગયો અને એક ઝઘડું અથવા ઘુઘા દેખા-
વના જેવો તે પુતર જોયો કે જેવો આકાર કોઈએ નજરે જોયો કે

—અને તે મુલક વેરાંન થઈ ગયો હતો, રાખબકે તે પછે એ દેશનાં લો-
કાએ એક ખીજ તરફ ધનસાંન તરીકેની નહીં પણ દરનડાં હેવાંના
તરીકેની ચાલચલણ ચલાવી હતી અને સઘળી પાપમાલી કરી હતી.
એ ઉપરથી એક કવી હેવા એક બેત લખી ગયોછે કે:—

“જાંહાં હેવા ગાલોથી ભરેલાં બચાંઓના જનમ થાયછે,
તાંહાં તે ખોદાતાલાનો કેહેર ઉતરેલો સહમજાયછે”

વલી “વાલ્ટેર” (Voltaire) નામનાં ફ્રેન્ચ ફીલસુફે જે વીગતો
જણાવીછે તેખી કંઈ આછી આચંમખા ભરેલી નથી. તેમાનો કંઈક
સાર નીચે લખા મુજબનો છે.—

“The definition of monsters is more difficult than is generally
imagined. There are monsters through defect. I have seen a man
who never had a tooth. There are monsters by excess as well as by
defect. I once saw, at a fair, a young woman with four nipples or
rather dugs, and what resembled the tail of a cow hanging down
between them. She was decidedly a monster when she displayed
her neck, but was rather an agreeable woman in appearance when
she concealed it.”

“But what would you say of so many montrosities arising from
the addition of parts of animals of a totally different species? How
would you explain a crab on the neck of a girl? Or the tail of a rat
upon the thigh? Or above all, the four dugs and tail of a cow, which
was exhibited at the fair at St. Germain? You would be reduced to
the supposition, that the unfortunate woman's mother belonged to the
very extraordinary family of Pasiphae.”

ફ્રેન્ચ ફીલસુફ “વાલ્ટેર”ના લખેલા ઉપલા અંગરેજી ફકરાનો મુજ-
રાતો સાર નીચે મુજબનો છે:—

“રાક્ષસી આકરનાં બચાંઓના જનમના ખોલો મેલવવાનું કાંમ જેમ
લોકો ધારેછે તેમ સેહેલ નથી પણ ઘણું મુશકેલ છે. બદનના ભાગની-

કાંને સાંભળેઓખી નહીં હતો. તેનું મોહડું હીંગરાના સરખું તદ્દન લાલ હતું પણ તેના ખાલ બરફના સરખા સફેદ હતા. હેવા દેખાવનો પુતર જોઈને તેની સઘળી આશા ભરે થઈ અને દુનીઆનાં લોકો તેહની તરફ ધણી તાણાજનનીના સખુંનો ખોલશે હેવું સહમજીને તે ધણો ખીધો.

જિયું કીધું સર તેણે આકાર તરફ,

કરી આદ કરી ખોલેઓ રખ પાસ આ હરફ.

—કોઈક ખાંભીથી કોઈ બચું રક્ષી આકારનું લાગેછે. મેં એક હેવા માણસને જોયો હતો કે જેનાં મોહડાંમાં દાંતોજ ખીલકુલ નહીં હતા. વળી જેમ બદનના સાંધામાં ઘટાડો થયાથી તેમજ કોઈ પરકારનો વધારો થયાથીખી રક્ષસી ડાલ દીધેછે. એક જાતરાના તમાસામાં મેં એક હેવી અસતરી જોઈ હતી કે જેને બે થાંન અથવા આંચરને બદલે ચાર આંચરો હતાં અને વળી તે આંચરોની વચે ગાયત્રી પુછડીને મળતું એક પુછડું લટકતું હતું. ભ્યારે તે અસતરી પોતાની ગરદન ખોલો મેળતી હતી તેઆરે તે ખરેખર એક રક્ષસના જેહવી ખીલામણી લાગતી હતી, પણ ભ્યારે તે પોતાની ગરદન ધાંકેલી રાખતી હતી તેઆરે એક પસંદ પડવાજોગ અસતરી તરીકેનું તેનું ડાલ દીસતું હતું.

પણ, તદ્દનજ જુદી જુદી જાતનાં અને જુદી જુદી તરેહનાં જાંન-વંશોનાં અવયવો અથવા ભાગોથી ભરેલાં, હેવાં ધનસાંનો ભ્યારે નજરે પડેછે તેઆરે તેવાં રાખશ્રી અથવા બચકાર આકારો વીથે આપણે શું વીચારો ખાંધવા જોઈએ? ધનસાંનની એક છોકરીની ગરદનની ઉપર કાચખાનાં ડાલનું એક જાંનવર વળગેલું જોયામાં આવે તેઆરે તે વીથે તમે શું ખોલાસો. આખી શકશો? અથવા તે છોકરીની જાંનની ઉપર જાંદરની પુછડીના જેહવું એક પુછડું લટકતું દીઠામાં આવે તેઆરે તમે શું ખેઆજ કરી શકશો? એ કરતાંને સઉથી વધારે ઓચંચા ભરેલા પેલા એક દાખલો હેવાંછે કે પેલી ચાર આંચલવાલી અસતરી પેલાં ગાયનાં પુછડાંનાં જેહવાં પુછડાં સાથે “સેંટ જરમેન”ની જાતરામાં લોકોના જોવામાં આવી હતી, તે વીથે કહી પરકારનો વીચાર ખાંધી શકીએ? તમેને સેવટે આજેજ એક વીચાર ઉપર આવવું જોઈએ કે તે અસતરીની માએ ધનસાંન જાતની નહી પણ કોઈ અજાણેજ રીતનાં હેવાંન જાતની હેવી જોઈએ.

(૨૩૯)

એ જુઠાઈ ને કોતાહીને તોડનાર યજ્ઞ,
 છે આ જગમાં બલાઈગીજ તાહરીથી વધ.
 અગરજો મેં કીધો હોય ગુનાહ અજીમ,
 અગર મેં તજી હોય બલી દીન કદીમ.
 તો માફ કર તું મને એ જગના દાદાર,
 છુપી રીતે થા મુજ ગુનાહ અપરાનાર.
 સીંહા મારો જીવડો આપ્પેય શરમથી વલ,
 ઉકલેય મારા તનમાંનું લાલ લોહી હરપલ.
 એહરેમનના પુત જેહવુંજ છે આ અયું,
 કાલી આંખને ખાલ છે જેમ સફેદ મોગરું.
 શું કેહું હું જો પુછે કોઈ મને સવાલ,
 કે દેવના આકારનો છે આ કોણનો ખાલ ?
 છે એરંગી કોઈ વાઘનું ઈઆ કોઈ પરીનું,
 લાગે છે મને એથી અતીશા હીનું.

એટલું જોલી દલગીરી અને ગુશાથી તેજે પોતાનું મોહોડું મડીઉ
 અને તરતજ હોવો હોકમ કીધો કે તે બચાંને શેહરની બાહાર કોઈ દુરની
 જગાપર નાંખી દીએ. એ ઉપરથી ઘણીજ દુરની જગાપર આવેલા
 અલખુરજ નાંમના ખુલંદ પાહાડનાં મથાળાં ઉપર તે બાળકને નખાવીઉં
 અને તે ઉપર ઘણીએક મુદત ગુજરી ગઈ. હેવી રીતે એ બાલક નાચારી
 અને જોહારી ભરેલી હાલતમાં તાંહાં પડીઉં. હવે એજ પાહાડ ઉપર
 શીમોરગ નામનું એક પક્ષી રેહતું હતું. તેની નજરે પેલું શાંમ પેહલ-
 વાનનું બાલક પડીઉં, જેનું પાલાણું મુઠો પથર હતો અને જેની દયાનો
 ખાનાર મુકી ખાક અને હવાજ હતી. તેનાં બદનપર કંઈબી વસતર
 કે તેના હોઠ ઉપર એક દુધનું ટીપુંબી નહીં હતું, અને ધુલની અંદર
 આણીગમ પેલીગમ તરફડીઆં મારતું હતું. તેની પાસે પેલું શીમોરગ
 ગોઉં અને તેને પોતાના પંજમાં પકડીને પોતાના માલા તરફ લઈ ઉડયું.

શીમોરગને દીલ મુંઝી જોદાએ મેહર,
 તે બચાંને ખાતા નહીં યાહું દસર.

થાએચ જોના યજ્ઞદાંજ પોતે નગેરદાર,

કુલ જાતનાં સુદર્ધએ રેહ્ય તાંહાં નાચાર.

શીમોરગે તે બચાંને સારી સંભાલથી રાખ્યું અને ઘણાંજ નાંધણાં તથા નાણુક જાનવરોના રોકાર, પકડી લાવીને દુધને બદલે તે રોકારોનાં લોહીનાં ટીપાં તે બાલકનાં મોહણમાં નાંખતું હતું. હેવીજ હાલતમાં લાંબી મુદત તલક તેણે અછી રોતની પરવરશી કીધી તેથી તે બચું ઉછરીને ઘણું કદાવર થયું હતું.

ઉછરી મોટો થયો જેમ સરવનું ઝાડ,

કંમર પતળી કલમ,— પીઠ રૂપેરી પાહાડ.

ખપ્પર તેની થઈ કુલ આલમમાં આરાકાર,

બહું બુરું નહીં રેહ્યે છુપાઈ જીનહાર.*

* “સીમુરગ” એ એક જાતનું મસત મોહટું પખ્ખશી થાએછે. જોના તમામ આકાર ખલીલ અથવા સોડીનાં જેવા હોએછે અને જે અકસર કરીને ડરામનાં ખીઆખાનામાં અને બુરુંદ પાહાડો ઉપર રહેછે—તથા તેના ખોરાક અકસર કરીને માસના હોએછે અને તે એટલું તો લડાએક અને જોરમંદ હોએછે કે આખા મોટાં બકરાંએ—તથા ગાયે—દારનાં વછેડાએ—તથા નાંધણાં હરણો ઘણીજ સેહલાઈથી પોતાના પંજમાં પકડીને ઉડી જાએછે અને તે જાનવરોને ખાએછે તથા પોતાનાં બચાંએનેખી તેનું ગોસ ખવડેછે. મોહટાં ચોપગાં ઉપરખી તે સખત હોમલો કરી તેએને મારેછે—તથા એ જાતનાં પખ્ખશી ઘણી લાંબી મુદત સુધી જીંદગી જોગવેછે. એ સીમુરગની જાતનાં એક પખ્ખશીને “વીઆનાં” નામનાં શહેરમાં એક વખત પકડીને કેદ રાખીઈ હતું તે બંદીખાનામાં ૧૦૪) એક સો ને એઆર વરસ તલક જીવતું રહીઈ હતું, એહવી નાંધ લખાએલીછે. એ ઉપરથી એહવું સાબેત થાએછે કે એ પખ્ખશી જેહારે રક્ષીઆમનાં જંગલોમાં અને બુરુંદ પાહાડોની ટેકરીએ ઉપર તમામ જાતની છુટથી રેહતું હશે તાંહાં એ કરતાંખી ઘણી લાંબી દર્ધઆવી જોગવતું હશે તેમાં કસો શક નથી—અને એહવીજ રીતના એસારો ફીરદોસી જેવા બાહોસ શાએરના લખાણ ઉપરથી જણાએછે એ ઘણું અજબ જેવુંછે. “કુનીઅર” (Carrier) નામનો પરએઆત વીદવાન જણાવેછે કે.—

શાંભ પેહલવાને પોતાના બેટા જાલને ખાખમાં જોયો
 અને તે તેને અલખુરજ પાહડ ઉપર શોધવા ગયો
 તથા પોતાની તકશોર રીંગે તેણે પસતાવો કરીને
 ખોદા પાસે માફી માંગી, અને સેવટે પેલાં
 સીમુરજી તેનો બેટો તેનાં સવાધીનમાં
 પાછો આપો તે વારી.

જમાતાની બેઠંગી ચાલચલણ જોઈને, દલગીર દીલ સાથે, એક
 દીન શાંભ પેહલવાંન સુતો હતો. તેહવામાં એક ખાખ તેણે હોવા જોયો
 કે, હાંદુસતાંનનાં સરહદ તરફથી, એક ઘોડેસવાર દોરતો તેની પાસે આ-

— “The Eagles inhabit mountains, and pursue birds and Quadrupeds; their wings are as long as the tail, their flight both elevated and rapid, and their courage superior to that of most other birds.”

મી० વેપસ્ટર અને ખીનઆના પુસતકોમાં જણાવે છે કે.—

“The eagle is one of the largest species of fowls, has a keen sight, and preys on small animals, fish &c. He lives to a great age; and it is said that one died at Vienna after a confinement of a hundred and four years. He is called the king of birds.”

પાછલા જમાનાનાં ગરંથકારો એહવો ખાલાસો કરે છે કે જલેજરની
 ખરદાસત લેનાર સીમુરજ કંઈ પંખી નહીં હતું પણ તેતો કુતીઆદારી
 તજીને ગુથેનશીન યદ્ય ખોલો એક ફીલસુફ હતો અને તે પેલા અલખુ-
 રજ પાહડ ઉપર જઈ ઈનસાન જાતની વસતીથી દુર રહેલો હતો, તે
 ફીલસુફની નજર તે ખાલક ઉપર પડી, તેણે ઉધારી મોટો ક્રીષા, તથા
 હર ખાખતની સારી તરખીઆત સીખવીને ઘણાજ દાનાવ અને લાએકી-
 વારો ક્રીષા હતો—તેથી પાછલા જમાનાનાં ઈશાંનના પાદશાહોની આકરી
 એક દાનાવ પરધાણ તરીકે એ જાલજરે ઘણી સારી રીતે બજવી હતી.
 મી० ઉ० રાખરટસન એક જગોએ સીમુરજ નામના પખીશીનાં ખાલા-
 સામાં જણાવે છે કે.—

વીને અચ્ચુચો ઉભો, અને તેનું ખચું પેલા પાહડ ઉપર ઉધરીને ધણું
જોરાવર થયુંછે, અને તે હજી સુધી હધઆતછે હેવી તેણે ખબર આપી.

— “Seemoorgh, literally thirty Fowls. Some suppose it to be the Phoenix; Meninski declares it to be the griffin; and Sir John Malcolm pronounces it to be the Rokh. This fabulous fowl, whose name implies that it was thirty times larger than any other bird, reigned as Queen on Qaf or mount Ulboorz, where she conferred with Alexander the Great, and stated in a conversation with Qurhurman “that she had lived to see seven floods, and that a perfect void succeeded each. For she was believed to be rational and endowed with the faculty of speech. And in the same manner, that an eagle nourished Achaemenes, a Persian Prince, and supported Zanymedes, a beautiful boy of Phreggia, so did the Seemoorgh on Caucasus cherish Zal, the father of Roostum, but divesting the Seemoorgh of its fictitious character, we are told in the Dabistan, that the Seemoorgh, was a physician and a philosopher, through whose instruction “Zal became acquainted with the occult arts.”

મીઃ ઉલીઅમ રાખરસન નાંમના અંગરેજ ગરંથકારના ઉપજા
અંગરેજી સર્જુનોના ખરો ખોજાસો એમ છે કે,—“સીમુરગ એટલે ત્રીસ
સીમુરગનાં કદનું અથવા વજનનું એક સીમુરગ, રાખરકે કારસી ભારામાં
“સી”ના માએનો ૩૦) તરીકાનો થાયછે. ખાલે ગરંથકારે એ પક્ષીને
પેલાં “ફીનીક્સ” નામનાં પક્ષી તરીકે ધારી ગયાછે. (આગલા જમા-
નાનાં લેખા અને લોકોના એતેકાદ પરમાણે એ “ફીનીક્સ” પક્ષીના જાતી
ખવાસ એકાંત પાહડ અને જંગલમાં એખલુંજ રેહવાનો હતો અને જેઆરે
તે મરણ પામવું તેઆરે તે ખુદ પોતાના બદનની આકમાંથીજ પાછો
નવો જનમ લેવું હતું.) “મીનીનસ્કી” નામનો લખનાર તેહને “ગરીફન”
નામના જનવર તરીકે જણાવી ગયોછે, કે (જે જનવરનાં બદનના ઉ-
પલા ભાગનો અરધો આકાર ખલીજના જેહવો અને નીચેના ભાગનો
અરધો આકાર સહીના જેહવો હતો. તેને બે પાંખો હતી અને ચાર
પગો હતા, અને આગલા જમાનાના યુનાની લોકોના એતેકાદ પરમાણે,
એ ગરીફીન પક્ષીને, શુનાંની અને ખીજી કીમતી ખાંણોની નગેહ્યાંની
કરવા કીજે ખોદતાલાએ પેદા કીધું હતું. એ ગરીફીન જનવરનો આ- —

એ મુજબનો ખાખ જોતાંજ શાંમ બીદાર થયો, અને પોતાના સાથી શોખતીઓની મસજત લીધી, તેઓએ તેને એમ સહમજાવીડે.—

રખતીજ બખશિરાપર જે થાય નાશીપાસ,

તે નેક કાંમો બુજવથી રહેછે નીરાસ.

— કાર આગલા જમાનાના શીકાઓ અને બીજી ચીજો ઉપરબી કેતરેલો નજર આવેછે.) વલી “સર જન માલકમ” નાંમનો તવારીખ કરતા, એ સીમુરગ પક્ષીને “રખ” નું નાંમ આપી ગયોછે. એ સીમોરગ પખ શી જેના નામ ઉપરથી બીજાં પખશીઓના કદ કરતાંને ત્રીસ ઘણાં મોટ-આંગવાણું હતું, તે “કોદિકાફ” અથવા અલખરૂઝ નાંમના પાહડ ઉપર ગોયા હાકમી કરવું વસતું હતું, અને આગલા ગરંથકારોના જણાવેઆ મુજબ સીકંદર પાદશાહ અથવા “એલેકઝાંડર ધી ગરેટ” સાથેબી તેને વાતચીત થઈ હતી, અને વલી “કરહરમાન” સાથે થએલી વાતચીતમાં, એજ સીમુરગ પક્ષીએ, તેને એમ કહી સંભલાવીજી હતુંકે, આએ પરથવી ઉપર ફરીવલેલી ૭) સાત મંદી રેલોના બનાવો, તે પક્ષી પોતાંબી નજરે જોવાને જીવીજી હતું, અને દરએક વખતબી રેલના હીંગામમાં તમાં જમીન ગોયા ફનાહ થઈ ગએલી દીડી હતી. એ પક્ષીમાં મનુજાનતના જેવું જ્ઞાન હતું, તથા માણસજાતના જેવી ભારા પણ બોલતું હતું, એમ આગલા જમાનાના લોકો માંનતા હતા. એજ પરમાણે વલી બીજા લેખોમાં એમ જણાવેવુંછેકે, “એકીમીનીરા” નાંમના એક ઈરાંબી શાહજાદાનેબી, એક ખલીજે એજ પરમાણે પાલી પોશીને ઉધારેઆ હતો. તથા “ફૂંજીઆ” શેહરના “ઝેતીમેરીજ” નાંમના એક ખુબસુરત છોકરાનું પાલન પોરાનબી, એક ખલીજેજ ફરીઉં હતું; અને તેજ માફક ઈરાંન મથેના કોકેસસ અથવા અલખરૂઝ પાહડબી ઉપર વસનારાં સીમુરગે જાલને ઉધારેઆ હતો કે જે રજાતમ નાંમના પેહલવાંનનો ખાખ થયો હતો. પણ એ સીમુરગને કંઈબી રીતનું એઆલી રંગ રખ આપેઆ વગર “દખેસતાંન” નાંમની નાંમીચી કેતાબનો બનાવનાર એમ લખી ગયોછેકે, સીમુરગતો જાતે એક હકીમ અને મોટો ફીલસુફ હતો કે જે ફુતીઆંધરી તજ તે પાહડ ઉપર એકાંત વાસી થઇને બેઠો હતો અને જેનાં ઉસતાદીપણાં હેઠલ રસતમનો ખાખ “જલેજર” સઘળી જાતના એલમ હુંનરથી વોકેફગાર થયો હતો.

શું ખાક, કે શું પાહાડ, કે શું વાઘ, કે શું રાહો,
 શું દરીઆઈ મગરમછ, કે જીગીઆં, કે માહી.
 સહ પાલેછે ખુદ હેતથીજ ફરજદને,
 શુકર કરી નમેચ ખોદાવંદને.
 પણ તોડયું એ નેકીનું તુંએ પેમાંન,
 તે બેચુનાહ પુતને નાંખેઆ પરીશાંન.
 રખે જાણતો એમ કે તે જીવતો નથી,
 તઈઆર યદને જા તેની શોધમાં જલદી.
 કે રાખેછે યજ્ઞદાં જે ઉપર નેધાહ,
 તે નહોં થાય ગરમી કે સરદીથી તપ્પાહ.
 માફ માંગ તું રખ પાસ ને સુધાર તુજ જીવ,
 કે તેજે રાહનુમાઈ ને નેકીનું મુળ.

એ પછે શાંમ પેહલવાંન અલખરૂઝ પહાડ તરફ ગયો અને જો
 જો પોતાનાં ફરજદની ચોકશાઈથી શોધ કરવા લાગો. તેહની નજર
 પેલાં સીમુરગનાં રેહાંણુ ઉપર પડી, અને તે રેહાંણુની આસેપાસે ફરતો
 એક ઉધરતો જીવાંન મરદ જોયો. તેજ વખતે શાંમે તે પરવરદેગારને
 યાદ કીધો અને પોતાનું સર જમીનપર મુંકીને અનેક પરકારની ઓજર-
 ખાણી અને કાકલુલી કરવા લાગો. એ પછે પેલાં સીમુરગનાં રેહાંણુ
 તરફ જવાનો તેણે રમતો શોધ્યો, પણ તાંહાં તે રેહાંણુથી જઈ શક્યો
 નહોં અને આસેપાસે તરેહવાર જાતનાં જાંતવરોની અને બોલ
 અડચણો જોઈ.

કીધી તેઆરે તેણે રખની શેતાચેરા,
 કે પાહાડ ઉપર ચહડવાની તેની કોચેરા,
 થાય તેહનીજ કુમકથી જહટ ફતેહમંદ,
 ને બોલેઆ કે એ પાક યજ્ઞદાં ખુલંદ,
 છે તમાંમ જગતપર તુંનેજ મોટાઈ,
 સરવે વસતુ પરજે તાહરીજ સરસાઈ.
 માંફી માંગી તું પાસે નમાઈશું સર,
 પડીચ મારા જીવમાં બહુ બારી ફીકર.

(૨૪૫)

જો હુંએ પેલા જવાન મારાંજ તોખમનો,
ને નહીં હાય જો તે કોઈ બદ એહરેમનનો.
તો થા હાન તું પોતેજ માહરે દસતગીર,
મુજ સરખા નખલાની ખખરા તકરીર.
રહેમ મુજપર કરીને હાય માહરે ધર,
પાછો આપ તું મહને તે એહલો પુતર.

એ મુજબની શાંમની અરજ તે પરવરદેગારે કપ્પુલ રાખી. પેલાં સીમુરગે દુરથી સામ પેહલવાનને જોતાંજ તે વીંશેની ખુશ ખબર તેણે “જલેજર”ને કહી, અને તેહને એમ સમજાવીજ કે એ નીરદોશ અને નેકનામ જવાન, આજદીન તલક તે આએ પાહડ ઉપર માહરાજ ગોફાની જોહમન અને કશઠી સોરીછે, અને મેં ખી એક માએઆલુ દાએઆ તરીકે તાહરી પરવરશી કરીને ખરો માહબતથી ઉધારી મોઠો કીધોછે, તેથી માહરા દીલનો આહ તું ઉપર અતી ઘણોછે. તાહરી ઉપર યુજરેલી એવી મુસીબતને લીધે હું ખુદ માહરી તરફથી તાહરું નામ નીશાન “દસતાને જંદ”નું રાખું છેજી, સખબ કે તાહરી છંદગીની રાઝઆતથીજ તાહારા પીતાએ તુને એક જાતનાં ધાતકીપણા અથવા વીસવાસ ધાતથી તુને જંગલમાં ફેંકી દીધો હતો, અને તાહરું ખુન કરવાને તેણે આહીજી હતું.*

* હાંઆને બચાંઆ માએ બાપના વીરાવાસ અને ચેઆરથી ઉધરી મોટાં થાએકે-પણ શામતો આદતાલાની બખશેલી સીજ અથવા પુતરનો દીધાર જોઈ નાશીપાસ થાએઆ અને બાપ તરીકેની પોતાની ફરજ બુલી એક જાતની બેવકાઈ અને વીરાવાસધાત કરી તે પશુ બચાંને મારી નાંખવાના અસહાયી પાહાડની ઉપર નખાવીજી હતું, એ તેની ભુંડી આજની બદલામી તેને સર એહોંટાડી રાખવાની અને ખીજાં માએ બાપોને શીખામણ આપવાની ધારણાંથી પેલા સીમુરગે એહવું નામ રાખવાની બલાંમાણ કીધી હતી, એમ સમજવું. એ વીંશે મીં રાખરટસન નામના અંગરેજ લખનારેની લંપાણ બોલાસો કીધોછે તેનો સાર નીચે મુજબનો છે.—

“Zal, was the son of Sam, the father of Rustum, and the Grand-
sire of Sohrab; he was called Zalzur, because, according to D’Herbe- -

અલ્પચુરજ પાહડ ઉપરથી પેલું શીમુરગ જાલેજરને
તેહના બાપની આગલ લાવેહં તે વીશી, તથા
તે શીમુરગે ઘણાએક ઢેલાસા ભરેલા સખુનો
જાલેજરને કહેઆ તે વીશી, અને તે પછે
ઘરિંનખાતે “મીનોચેહર” પાદશાહની
દરબારમાં જાલને લઈ જવામાં
આવેઆ હોતો તે વીશી.

તે શીમુરગે જાલેજરને એમણી સમજાવોડી કે, - શામ તાહરે બાપ
થાએછે, અને ઘરિંનના પાદશાહનો તે મોટો પેડાવાન તથા વડો વજર
છે, તે હવેથી તાહરે પુરતો સંભાલ કરીને તુને માન ઈજતથી રાખશે

- lot, “il vint au monde convert d' un poil blond et dore,” but Richardson says, that Zalzur means “Golden hair;” hence Sir Wm. Jones styles him, “the Prince with the golden hair.

“The Boorbhani Qatib says, that Zal is a word, which means a decrepid old man with white locks; that Zal was born with “candid tresses;” and that it was in consequence of the colour of his hair and his ruddy complexion, that he received the agnomen of Zalzur. Thus Julius was surnamed Cæsar, on account of having been “born with a thick head of hair,” as stated by Lempriere, in his Class. Dict. and Pyrrhus, received his name, like Zal, from his yellow curls, as well as his florid complexion; while William, the son of the Norman Conqueror, as every one knows, was styled Rufus on account of his red locks. Zal was also entitled Zal the betrayed, because his father Sam Dustan, or Sam the Treacherous, perfidiously betrayed his paternal trust, by exposing his son to perish in a waste, under the supposition, that the infant, from being born with white hair, must have sprung from a fiend, or what is more probable under a suspicion, that the child was the offspring of some northern chief.” Zal was exposed immediately after his nativity, on Mount Ulboorz, the Idus or Olympus —

તેમાં કશો શક નથી. હેવા સખુનો સાંભળતાં જ જાણે જાણે ગભરાઈ ગીઓ અને રડી પડેઓ. તેણે કોઈથી ખીજા ઈનસાન જાતને પોતાની

— of the Persians, where he was nurtured by the Seemoorgh or Griffin in the same manner that Achaemenes was nourished by an eagle and Semiramis by a Dove. It was owing to this event, that Sir J. Malcolm appears to have identified Sam with Perseus, Zal with Achaemenes, and Roostum with Artabanus."

મીં રાખરડસનનાં ઉપલા અંગરેજ સખુનોના ગુજરાતી ખાલાસો એમ થાય છે કે—“એ જાણ તે પેલા રસતમનો આપ અને સોહરાખ પેહલવાંનના બપાવો થતો હતો. એહને “જાલેજર” નુ નામ એટલા કીજે આપેઆમાં આવીજી હતું કે “ડાકટર હરખોલેટ” નામનાં એક ખીજા ગરંધકારના લખવા મુજબ તેનાં બદન ઉપરનાં ખાલ સોનેરી રંગનાં હતા. “રીઅરડસન” નામનો એક ખીજો ગરંધકાર કહે છે કે “જાલે જર” સખદનો માએનોજ “સોનેરી ખાલ”ના થાય છે. “જાલ” એટલે ખાલ અને “જર” એટલે શુનનુ. એ ઉપરથી “સર ઉલીઅમ જોનસ” નામનાં એક મોટા અંગરેજ વીદવાને “જાલેજર”નું નામ “સોનેરી ખાલ વાલો રાહજોદો” કરી લખેલું છે.

“પુરહાને કોટે” નામનાં નાંમીયાં પ્રસતકનો લખનાર એમ કહી ગયો છે કે, “જાલ” સખદનો અર્થ “સપેદ ખાલવાલો જહકુ અને અ-રાકત સખરાનો થાય છે. જાલેજરનાં બદનપર જનમથીજ સપેદ ખાલો હતા અને તેનાં મોહડાંનો રંગ રતારાપર હતો તેથીજ તેહના દખાવને મહત્તું “જાલેજર”નું નામ આપેઆમાં આવીજી હતું. જેમકે રોમન લોકનો પાદચાહ “જુલીઅન” જનમેઓ હતો તેજ વખતે તેનું માથું જાડ ખાલોથી બરેલું હતું, તેથી તેને “Cæsar” (સીઝર)નાં ખેતાખી નાંમની નીશાંન તે વખતનાં લોકોએ આપી હતી, એમ “લેમપરાયર” નાંમના ગરંધકારે પોતાની “કલાસીકન ઇન્કુનરી” અથવા સખદ કો-રામાં લખી જણાવેલું છે. વધી “Pyrrhus” (પાયરહસ) નાંમના એક ખીજા જાણીતા સરદારનાં બદન ઉપરખી, પેલા જાલેજર પેહલવાંનની મીસાલે પીલા રંગના ખાલના ગુછા હતા, તથા શોરખ અથવા ગુલરંગ તેહનો ચેહરો હતો, તેથી તેહનું નાંમખી એજ રંગ રૂપને મહત્તું આપે-આમાં આવીજી હતું. એ ઉપરાંત પુરાણની તવારીખમાં પરસીધ થએલા પેલા Norman Conqueror (નારમન કોનકરર)ના દીકરા “ઉલીયમ”ના-

નજરે દીઠાં નહીં હતાં. અને તે શીમુરગથીજ ઈનસાનની આલચલણ અને ખોલીખી શીખેઓ હતો.* તેહનામાં સારી સલુકાર્થ તેમજ સારી સહમજન

—ખાલનાં ગુલાખી, રાતા રંગના હતા તેથી તેનું નામ Rufus (રૂફસ) કરી રાખેઆમાં આવીજી હતું, એમ સમજા તવારીખના અભિઆશીએને ખબર હશે. વલી જાલને તેહના ખાપે નાંધપણમાંથી વેરાંનમાં ફેંકી દીધો હતો તેથી તેના આપનું નામ “શાંમ દશતાંન” કરીને રાખ્યું હતું, કે જે રાખદનો અરથ “પોતા તરીકેની ફરજ બુલી જઈને એક જાતના વીરાવાસઘાત બરેલી વરતણુક પોતાનાં બચાં તરફ વાપરી હતી અને તે બચાંને ખાલ સાથે અવતરેલું જોઈને, તે કોઈ શેહતાંન અથવા દેવને પેટનું હશે, અથવા આતર દશાના મુલક તરફ રેહતારા કોઈ ખખીસ સરદારને પેટનું હશે, હેવું ધારીને, તે જાલેજરને મારી નાંખવાની ધારણાથી વેરાંન પાહડ ઉપર નખાવેઓ હતો, તેથીજ તેના આપને “શાંમ દશતાંન” કરીને કેહતા હતા. જાલ જેહપો જનમ પામેઓ હતો તેહવાજ તેને અલખજજ નામનાં પાહડનાં જંગલમાં નખાવી દીધો હતો, કે જે પહાડને ધરાંનીઓનો “ઈન્ડસ” (Indus) અથવા “ઓલીમપસ” (Olympus) કરી આગલા ગરંથકારે કેહતા હતા; અને એ પહાડ ઉપર શીમુરગે તેહનું પોરાન કીધું હતું,—જેમકે Achaemenes (એક્રી-મીનીસ)ને એક ખલીલે પાલેઓ હતો, અને Semiramis (સેમીરમીસ)ને એક કબુતરે પાલી ઉધારેઓ હતો તેમ. એ મુજબના એકમલતા ખનાવો અનેકા આગલી તવારીખોમાં નાંધાએલા હેએઆને લીધે, “સર જે. મલકમ” (Sir. J. Malcolm) નામના અંગરેજ ગરંથકારે સાંમને Perseus (પરસીયસ) સાથે બેલી નાંખેઓછે, તથા જાલને “એક્રીમીનસ” તરીકે ગણેઓછે, અને રસતમને Artabanus (આરટેબેનસ) તરીકે ગણવી ખેસાડેઓછે.

* વાંચનાર જોશેકે આ પુસતકની આગલી એક નોટમાં ખોલાસો કરેઆમાં આવેઓછે તેમ, રાએર ફીરદોશીનાં એ મુજબનાં લખાણ ઉપરથી ખુલ્લી રીતે માલમ પડેછે કે, શીમુરગ કંઈ પંખીની જાતનું જાનવર નહીં હતું, પણ દુનીઆંધરી તજીને એકાંતવાશી થએલો મનુશરખી કોઈ ફીલમુક હતો, જેણે ખોલવાની બારા તેમજ ડહાપણ અને સભ્યતાપણની સમજી રીતમાંતો જાવેજરને અગ્રી રીતે શીખતી હતી.

હતી, અને ખોદાતાલાની સેતાએશખી હરદમ કરતો રહીને, ખરી બખરોશ અને મદદ આહતો હતો. સીમોરગની તરફ પોતાનું મોહું કરીને, તે એમ બોલેઆ કે, એ ભલા સીમોરગ! એક મેહરખાન દાઈ તરીકે લાંબી મુદતમુધી તે મને પાલીપોશો મોઠો કીધોછે, પણ હાલ તું મારી સંગતથી કંટાલી ગીઆ હશે, તેથી મને જુદો પાડવા આહોછે તે જોઈને હું બહુ દલગીરછું. મને કોઈબી બીજી ચીજની ખાહેશ કે લોભ નથી. આ પાહડ ઉપરની તાહરી યુક્તનેજ હું મારાં તખ્ત તરીકે ગણુંછું, અને તાહરી મેહરખાનીના સાયાને મારાં સર ઉપરનાં તાજ તરીકે માનુંછું. તે પરવરદેગારનાં હજારો હજાર મુકરાનાં કરી હું કબુલ કરું છોકા કે, મારાં બાળપણની સઘળી મુશકેલાનું આશાન તાહરેથીજ થયુંછે, અને હું તાહરીથી કંઈબી પરકારે જુદો પડવાને આહતો નથી. તેઆરે સીમુરગે તેને એમ સહમજાવેઆ કે, હેવાજ બનાવો આ દુનીઆમાં બનતા આવેઆછે, વાસતે તાહરે ધીરજ ધરવી અને કંઈબી રોતે નાખુશ થવું નહીં. તાહરે બાપ એક મોઠા મુલકનો પેહલવાન અને રાજા છે, તેથી સેવટે તે દેશનાં તખ્ત અને તાજની મોઠાઈ તુનેજ મળશે. હવે આ એકાંત બીયાબાનમાં તાહરું કરું કામ નથી, અને દુનીઆના સંસારસાથે ભેલાઈને સઘળી પાંતીની અજમાએશ મેલવીને, તાહરા જાત ભાઈઆને તું ઉપયોગી થઈ પડવાની કોશીશો કર. હું તાહરે ખરેખરે ખેરખાહ છોકા, અને તાહરી આબાદી જોવાને ઈછુંછું. આએ એક પીછ હું તુહને આપુંછું, તે સંભાલી રાખજે, અને હરેક તાહરી સઘણી અથવા અઘણીને વખતે મારી મદદનું કામ પડે તો એ પોછના થોડાએક બાલ આતશ ઉપર ધુપાવી મને યાદ કરજે, એટલે તરતજ તાહરી મદદે પોંહચી શકીશ. લાંબી મુદતમુધી એક મારાં પોતાનાં બચાં તરીકે મેં તુને ઉધારેઆછે, વાસતે તુંબી મને વીસરતો ના અને મારી તરફ માયા-મોહબત રાખતો રહેજે. એટલું બોલી જતલને તેહના બાપ શામની આગલ લઈ ગયો, અને જતલનું સઘલું બદન લાંબા લાંબા બાલોથી ભરેલું હતું, પણ તેહનાં મોહડાંનો રંગ રૂપ, ગોયા બાગે બાહારના જેવું ખીલતુ હતું, તે જોઈને શામ પેહ-

લવાન નવધાર રડવા લાગે, અને પેલાં સીમુરગને પહેલી તજદી બાબે
તેનો ઉપકાર માની પોતાની તકશીર વીશે માફી માંગે લીધો હતી.

નમાવીજી તરત તેણે પોતાનું સર—
કીધી તેણે આફ્રીન તે સીમુરગ ઉપર.
ને બાલચ્છા કે એ પંખીના પાદરાહ—
આ રીતનું કહ્યત,—હુંતર,—ને રીત-રાહ—
આપીછે તુંહને તે દાદારેજ આરા—
કરેજ નેથી તું કુલ દુખીની બરદારા,
તમામ જાતની નેકી—ને ખુખીનાં કાર—
માં કીધુંછે તુંનેજ તે રમે સરદાર.
રેહજો તાહરા બદખાહ સદા દરદમંદ,
રેહજો તું હંમેશા હેવુંજ જોરેમંદ.

હેવા સખુનો સાંભળેઆ બાદ, સીમોરગ તાંહથી પાછો પોતાને
મકાને ગીચો. શામે ફરીને ધીરજથી જાલેજરનાં બદન તરફ નજર કીધી
અને સઘણી રીતે તેને તપાસી જોયો.

નજર અચ્છા તે પુત સહ રીતથી નેક,
દોડા તેહને તખત ને તાજને લાચ્છક.
સહીં જેવી બાજુ,—ને રૂપ ખોરશેરી—
દીલથી તે પેહલવાન,—ને હાતથી જંગી.
પાપણ તેવા સપેદ,—આંખ કાલી કાજલ,
હોટ જેમ પરવાળાં—ને રૂપ પર લોહી—જલ.
બાલ શીવા નહીં હતી ખીજ કંઈ અબ,
નહીં કંઈખી ખામી—કે કસુર કંઈ સેહેજ.

હેવું જોઈને શામના દીલને મોઠો આનંદ ઉપજેઆ, અને ખુશ
બીજાજથી તથા નરમાશથી જાલેજરને એમ કહોજી કે, એ બેટા! ગઈ
ગુજરી વાત વીસરી જઈને તાહરું હૃદય મોકલું અને નરમાશ ભરેલું
જાખજે. મારો ધરમ યજ્ઞદાં પરસતીના છે, અને તે યજ્ઞદાંએ જેઆરે તું
જેહવા પુતરને સજામત હાલતમાં પાછો માહરે સવાધીન કીધોછે, તેઆરે

મેં તેહને હેવી કચ્ચલાત આપીછે કે, તાહરો દેખાવ જોઈને હરગીજ થઈને, હું ફરીથી કચ્ચવાઈ નહીં, અને નાશખર થાઈ નહીં. હવે પછે તાહરીજ મોરાદ અને તાહરાજ માંગવા મુજબના સઘળાં કામો હું કરીશ, અને સરવે પરકારે હું તુને રાજી રાખીશ. એટલું કહીને તેહનાં બદનમાં વસ-તરો તથા કબ્બા પેહરાવી અને હથીઆર ભીડાવેઆં. એ પછે તે બેઉ જણા શેહરમાં ગયા તાંહાં તેઓને સઘલાં લશકરે તેમજ રઈઆતનાં લો-કોએ મોટી ખુશાલી ભરેલી મુખારકબાદી આપી હતી.

બાંતર ને ગાયનના આવાજો આસ,
 થી લાએઆ હાથીની અંમારી તે પાસ.
 સવાર થયો તે પર તે જલ નાંમદાર,
 આગલ આલીઈ લશકરને શુખા સરદાર.
 પોકાર મારતા આલેઆ તાંહાંથી ખાશીઆંમ,
 હશી ખુશી સાથે રાહ કાપી તમામ.
 મધન યાતા આએઆ સઉ શેહરની અંદર,
 હું તેમમાં પેહલવાંતી કહિઆત ખરતર.

જલેજર વીરોની ખખર ધરાતના મુલકમાં પાદશાહ મીનોચરને થતાંજ નોજર તથા જરસપ નામના પોતાના બે બેટાઓ મધેથી, નોજર નામના એક બેટાને, શામ પાસે મોકલેઓ, અને ધરાત ખાતે આવવાનું ઈજન કીધું. શામ પોતાના બેટા જલને લઈને, નોજરની સાથે તરતજ પાદશાહની દરબાર તરફ ગયો. “મીનોચેહર” પાદશાહ તેઓની મોલાકાત મોટા માન અને મોહબત સાથે કીધી. જલનું રૂપરંગ જોઈને પાદશાહ ઘણો અજબ થયો, અને ભર મીજલસ વચે શામને એમ કહીજી કે,—આ તાહરા બેટાના જેવો કોઈબી બીજો નર આખી પૃથ્વીમાં નહીં હશે. હેના જેવું કદાવર બદન, હેના જેવો સુંદર ચેહરો, હેના જેવી ઊં-આઈ અને હેના જેવી બાજુનું બળ કોઈબી બીજા ઈનસાન જદામાં નહીં હશે. હેનું સવરૂપ જોતાંજ જીવને આનંદ અને અફલને હેરત ઉપજેછે. તાહરી પોતાની બેસહમજથી એ બચાંને તુએ હેરાત કીધું,

(૨૫૨)

પણ હવેથી તુને ઘટેછે કે, આ દુનીઆમાં જો કોઈથી ચીજથી તું તાહરું જીગર રાજ કરવા ચાહે, તો એજ પુતરનાં દીદાર જોઈને હરદમ મઘન રહેજે.

છે તેહનાં મુખપર કેઆંનીની જાહેલે,
જેરમંદ તેહના પંજરે રાહો ગીસાલે.
હુશીઆર નરના જેહવુંછે તેનું જીગર,
બુદા જેહવું ડહાપણુછે તેની અંદર.
શીખવ તેહને લડાઈના દાવપેચ તમામ,
શીખવ તેહને મીજલસની રીત રાહનાં કામ.

હેવા સખુનો પાદશાહને મોહડેથી સાંભલી શામે પોતાનું સર નીચું કીધું અને તે મુજબનો અમલ કરવાને કબુલ કીધું. એ પછે શરૂઆતથી તે આખર સુધીનું તમામ ખયાન પાદશાહ આગળ તેણે કહી સંભલાવીજી, અને પોતાના પુતરના દીદાર જોવાની ઈતેજરીમાં ખોદાતાલા પાસે નીચે લખેઆ મુજબની દુવા માંગી હતી તે વીશે એસારો કરી, તે એમ ખોલેઆ હતો કે.—

“કીધી તેઆરે દાદારની મેં મનાજત,
કે એ જગના ચારા-એ રખ ખીનીઆજ.
ચાલુછે હર જગ તાહરાજ માજેજ,
નથી કરતો આકારા તુંજ હોકમ શીવા.
ખોરશદને આંતના તું સરખા દાતાર,—
પાસ છેજી હું એક બંદા દીલથી યુનેહગાર.
છે બખશીશનીજ ઉમેદ તુંથી મને ખસ,
ખીજી ચીજપર નહોં પોંદચતો મારો કંઈ દસત.
એક પંખીથીજ પલેલું નાદાંત ખાલક,
ઉઘરીજાય પુર રાખતીથી ને આજ તલક.
ને પેહેરેછે, રેરામને બદલે આંમકું,
કુધને બદલે ચુંશેચ ને ગોરાનું ખોતું.
તેહને લાવ તું મુજ પાસ એ ખોદાતાલા,
ઈઆ આપ મહને તે પાસે જવાની રાહ.

(૨૫૩)

ધાતકી આલને લીધે જીવ મારા નો ખાલ,
પાછો આપ તે પુત ગું,-ને દીલકર ખુશાલ.”

એ પાદશાહ! એ મુજબલી મારી અરજ તે દયાલુ દાદારે કબુલ
રાખી હતી, અને પેલા અલખરૂજ પહાડ ઉપર ચઢવાનો ખરો મારગ મને
મુજ પડ્યા બાદ, પેલો સીમોરગ જાલને લઈને મારી પાસે આવેલો
હતો, જેહને આજ દીને તાહરી મુખારક અરામ આગળ હાજર કરવાને હું
શકતીવાન થયો છું.

કાબુલ શેહરના મેહરાબ નામના પાદશાહ સાથે
જાલેજરની મેલાકાત થઈ અને તે પાદશાહની
રોબાટે નામની બેટીની તારીફ સાંભળીને તેની
ઉપર જાલેજર આરાક થયો તે બીના તથા
મેહરાબ પાદશાહ પુતપરસત હતો તેથી
તેની સાથે ખાલું ખાવાને જાલે ના
કહીઈ તે વીસે.

જાલ પેહલવાન જે જાબુલ શેહરમાં રહેતો હતો તેની ઈછા કાબુલ
તરફ જવાની થઈ, તેથી હર તરાંહના રંગ રાગ અને ગમત તથા મજા
કરતો કાબુલની મુસાફરીએ નીકલેલો અને ધારવેલી મંજલપર જઈ
પોંહતો. એ વાતની ખબર જેઆરે કાબુલ શેહરના મેહરાબ નામના પા-
દશાહને થઈ તેઆરે તે જાલેજરને સાંખો એસતેકખાલ લેવા ગયો. એ
બેહુ સરદારોની મેલાકાત થતાંજ અરસ પરસ માન-મોહ્યત બતાવી,
પછે તેઓ કાબુલના* પાદશાહની તખત ધાહના મેહલમાં ગયા અને તરે-

* સર ૭૭ જેનસે એશીઆ ખંડના કેટલાએક મુલકોનું જેઆન કી-
ધલું છે તેમાં “જાબુલ” તથા “કાબુલ”નાં ગામે વીસે તે લખેછે કે—

“Segestan or Sistan, the Drangiana of the Greeks, has part
of the Desert, and Kerman, on the West, and on the East—

હવાર રીતની વાતચીતોમાં મશગુલ થયા. જાલેજરનું કદ તથા એહરે અને શેઆન-શોકત જોઈને કાબુલનો પાદશાહ મેહરાબ ઘણોજ ખુશી થયો. વળી કાબુલના પાદશાહની ઢપછપ જોઈને જાલેજરના દીલમાંથી ઘણો ઊંચો વીચાર ખેડો. તેનાં કદ તથા એહરા ઉપર અન્યથા ભરેલી નજર કરીને તે વારંવાર જોયા કરતો હતો. તેહવામાં તે મીજલસના

— the country of Gour; it has another desert and part of Mocran, South, and joins on the North to Zablestan. The country of Segestan consists chiefly of plains, and is very fruitful in palm-trees. This province, and Zablestan, the ancient Arachosia, were considered as one principality by the old Persians; and Roostum, the commander under Cyrus, held it as a fief from the king of Iran. The City of note in Zablestan is Cabul, which, indeed, is generally reckoned the Capital of another province, named Cabulistan, and no man, as the Indians say, can be called the ruler of India, who has not taken possession of *Cabul*."

મી. કીનનીઅર (Kinneir) નામના ખીજ લખનારે ઇરાનના મુલકનું વરનણ કીધુંછે તેમાં તે જણાવેછે કે—

"The province of Seistan, formerly called Nimroze, and comprehending part of Arriana, and the country of the Sarangacans is bounded on the N. and N. W. by Khorasan; E. by Candahar and Zablestan. Firdousee in many passages mentions, that his heroes go from Seistan to Zablestan. Gisnee is situated in Zabul, but not in Seistan."

ઉપર લખ્યા મુજબનો સર વીલીયમ જોનસે કાબુલ તથા જાબુલના મુલક વીચે જે ખાલાસો કીધેછે તેનો મુજરાતીમાં અરથ એમ થાયછે કે:—

"સીસતાંન અથવા સજેસતાંનના દેશને આગલા જમાંનાના ગરીક અથવા યુનાંની લોકો "દરેગીયાના" કરી કેહતા હતા. એ મુલકની પરાચીમ દીશાએ કેરમાંનનો મુલક તેમજ કેટલુંએક જંગલ આવેલુંછે; ઉગમનની દશાએ "ગોર" નાંમનો મુલક આવેલોછે. દખણ દશા તરફ એક ખીણું જંગલ અને મોકરાનનો દેશછે અને ઉત્તર દશાની તરફી —

(૨૫૫)

એક યુવરગ ગરહસથે જલેજરના કાનમાં હેવા સખુનો નાખેઆ કે, એ પેહલવાન! એ પાદશાહ મેહરાબનું કદ અને રૂપ જોઈને એટલો બધો અચરતીમાં કેમ પડ્યોછે? અગરજો એ પાદશાહની એક બેટી તેના મેહલના પરદામાં ગુપ્ત રેહછે તેહના દીદાર જો તું જોવા પાંમે તો આ દુનોઆંતી બીજી સઘળી નેયામતો તું ભુલી જાએ.

એ શાહના મેહલમાં છે એક પુતરી ખુબ,
મુરીયથીખી સરસછે જેહનું તેજ મુખ.

—જખલુસતાંનના મુલક સાથે જોડાઈ જાયછે. સીસતાંન અથવા સજે-સતાંનનો દેરા મોટાં મેદાંનોથી ભરેલોછે તથા ઘણા કુળવંતો અને ખ-જુરી તથા તાડનાં ઝાડોથી ભરેલોછે. એ મુલક તથા જખલુસતાંનના મુલક કે જેહને આગલા જમાનાનાં લોકો “આરેકોશીઆ” (Arachosia) કહી કેહતા હતા તે ખેડ મત્રીને ધરાંનની શેહનશાહતનાં પાયતખતનું શેહર તરીકે ગણાતું હતું; અને પાદશાહ કેખરાઈનાં જમાનામાં રસતમ પેહલ-વાને એ શેહરને ધરાંનના પાદશાહની તરફથી મલેલી જંગીરદારી તરીકે પોતાના સવાધીનમાં રાખેલું હતું. એ જખલુસતાંન દેરાના મોટા મુલ-કમાં કાબુલનું શેહર એ મુખ્ય ઇઆને પાયતખત શેહર ગણાતું હતું અને વધી જે મુલકને કાબુલસતાંન કહી કેહતા હતા તેનું પાયતખત શેહરખી એજ હતું અને હીનદુસતાંનના લોકોનો ખુલ્લો વીચાર હેવા હતા કે જે પાદશાહ કાબુલ શેહરને પોતાના તાબામાં કરી નહીં શકે તે પાદશાહ આખાં હીંદુસ્તાનના પાદશાહ તરીકે ગણાઈ શકતો નહીં હતા.”

વધી મી. “ક્રીનનીયર” નાંમનો ગરંથકાર એમ લખી ગયોછે કે:—
“સીસતાંનના મુલકને આગલા જમાનામાં “નીમરૈજ”નાં નાંમથીખી ખીછાંણતા હતા અને ધરાંનને લગતો મોટો ભાગ તેમજ “સારાં ગેકાંનસ” દેરાનો મોટો ભાગખી તેમાં હતા; અને એ સીસતાંનની ઉત્તર દશાએ તેમજ આતર-પરાએ દશાએ ખોરાસાંનના મુલક આવેલોછે; અને ઉગ-મન દશા તરફ કંદહાર અને જખલુસતાંન આવેલુંછે. ફીરદોશી શાએર પોતાનાં પુસતકના ઘણા ભાગોમાં એમ જણાવેલુંછે કે તાંહાંના પેહલવાંના શીરાતાંનથી જખલુસતાંન જતા હતા. મીજનીનું શેહર જખુલ દેરામાં આવેલુંછે અને શીરાતાંનમાં આવેલું નથી.”

(૨૫૬)

છે માથાંથી તે પગ તમ રંગે હાથીદાત,†
ચેહરો દીસેચ નેમ એક ખીલણા ખાગ.
બદન તેનું સીધું નેમ સરવની ડાહ્યાલ,
બે જુલફો નેમ કસતુરની કમંદ મીસાલ.‡
ગાણા તેના બે છે ગોલાબ જેવા લાલ,
બે હોટ દીસેચ દારંમના દાંણા મીસાલ.
ચાંદી સરખી છાતી—તેની સફાઈદાર—
પર હોગેઆંછે બે તાજાં ખીલતાં અનાર.
બે આંખ તેની છે ગોયા નરગેસીઆં ગુલ,
પાંપણ તેનાં કાલાં નેમ કાગનાં પર ફુલ.
બવાં તેનાં બે નેમ “તરાશુ” કમાન,§
દીશેચ તેમપર કસતુરી રંગનું વલગાંણ.

† એ રીતનાં મીસાલદાર લખાણ કદાચ આજનાં જુવાનોને નવાં
જેવાં લાગશે, પણ નામીયા હમ્મરોપીઅન કવીઓ અને રાઅરેઅઓની
એજ દેખનાં લખાણો કીધાંછે તેનાં નમુનાં દાખલ કેટલીએક સતરે
અતરે ઠાંકી દેખાડીએછે. “વરજુલ” નામના કવીનાં લખાણનો
“ડરાઈદને” તરજુમો કીધાંછે તેમાં હાથીદાંતનાં જેવી બદનની સંપેદી
વીસે લખેછે કે—

“Thus ivory shews its white combined with red,
And roses so, o’er beds of lilies spread.”

‡ વધી માથાના ખાલ તથા ગાલની સુરખી વીસે—“એરીઆસતો”
તથા—“સપેનસર” લખેછે કે.—

“Bound in a knot behind, her ringlets rolled
Down her soft neck, and seemed like waving gold.”

“Her cheeks with lilies mix the blushing rose.”

“In her cheeks the vermilled red did shew
Like roses in a bed of lilies.”

§ “તરાશ” તખરિસતાનના લતા તરફનું એક ગામછે. મી. રીચ-
રડસન લખેછે કે “Name of a City in China” એ શહેર તીર-ક -

(૨૫૭)

અગર આદે વું આંદો, તો રૂપ તેનુંજ છે,
અગર આદે વું કસતુર, તો યુ તેનુંજ છે.
પેઅદાર તેના બાળ જેમ કસતુરનું બપતર,
ગાંધો વઘેઆય તે પર એક ખીજા અંદર.
હાથનાં આગળાં દરા, જેમ આંદીની કલમ,
છે સુંદરીઆ ચીતર તાંહાં સેકડો રકમ. ||
છે રૂપ તેહનું બેહરાતી—પગથી માયાં તક,
બરેઆય તેહમાં સણગાર, રંગ—રાગ ને ગમત.
તાહારેજ લાએક છે તે, એ નાંમી પેહલવાંત,
ગમન પર જહલેચ ગોયા રારાનીદાર આંત.”

— માન તેમજ રસમી લેખાસ અને ખીજા સંગારની ચીજો બનાવામાં
પરખેઆત હતું. કમાનના જેવાં કાલાં બવાની મીસાલ આપતી વખતે
મી० મુર નામનો અંગરેજ શાએર લખેછે કે—

“ Let her eyebrows sweetly rise
In Jetty arches over her eyes.”

બેહરે આનના જેવા—તથા જાતીપરનાં ખીસતાંની ખુખી વીસે ઈઅરશ-
ખીઅનાએખી નીચે મુજબ લખુંછે—

મી० સપેનસર લખેછે કે—

“ Her spacious forehead like the clearest Moon,
Whose full grown orb begins now to be spent.”

શેકસપીઅરે કહીઊંછે કે—

The noble sister Poplicola,
The Moon of Rome.

કેમોએનસનાં સખુનો એહવાંછે કે—

“ The virgin's breasts, the gentle swell avow
So the twin fruitage swell on every bough.”

|| “સેકડો રકમ”—એટલે તહેરવાર જાતના અથવા, બાતબાતના
રૂપા અથવા લીટીઆ.

ઉપર મુજબના સખુંતો સાંભળતાંજ જલેજરનાં દીલમાં મોહવ્ય-
તના આતશનું બસતું સલગીર્ણ. તેનું મન અતી ઘણા જોશ ઉપર
આવોજી અને તેથી તમાં જતનો હોશ અને આરામ તે ખોલી ખેઠો.
આખો રાતનો વખત તેણે પુર ઈતિજરીમાં અને ઉજગરામાં ગુજરેઓ.
બરી બાંમદાદને વખતે કપુર રંગની સપેદી દુનીઆની સપાટીપર પંથરા-
તાંજ પોતાના મેહલનાં બારી બારણાં તેણે ખોલ્યાં કીધાં તેજ વખતે
મેહરાબ પાદશાહ તેહની આગલ આવી ઉભો અને જલેજરને એમ ક-
હીજી કે એ મેહલવાન! તું માહરા પોતાના મેહલમાં આજ દીને ગમત
કરવા કીજે આવ કે તેથી માહરા જીવનેબી મોઠો આનંદ ઉપજે. જ-
લેજરે તરતજ જવાબ આપેઓ કે ના, એમ કયુબી બની શકશે નહીં.
તાહારા ઘેરમાં આવીને ખાણાંપીણાંમાં તથા મોજમજહમાં મશગુલ થવું
મને સજવાર નથી અને માહરા બાપને તથા માહરા પાદશાહ મીનાચેર-
નેબી જો એ વીશેની ખબર થાએ તો તેઓબી ગુરો થયા વગર રેહ
નહીં. તાહરો મજહબ હમારા મજહબના જેહવો નથી અને તું બુતપ-
રસ્ત છે તેથી તાહરો સાથે ખાવા પીવામાં માહરેથી સાંમેલ થઈ શકાય
નહીં* એ વગરે જો તું કાંઈ બીજી વાત કેહશે તો હું કયુલ રાખીશ.

* “બુતપરસત” ઈઆને પથર પુંજનારો અથવા એકથી વધારે આ-
દાએ એહવું ઈમાંન ધરાવનારો સખરા. એ બાબતને લગતા ખુદ ફી-
રદોસીના લખેલા ખેતો નીચે મુજબનાં છે.—

“બદઉ ગોફત મેહરાબ કે અએ પાદશાહ,
સરઅફરાજે—પીરજ—ફરમાનરવા.”

મરા આરજુ દરજમાંને એકી અસત,
કે આન આરજુ બરતો ફરાવાર નીસત.

કે આઈ બ શાદી મુએ ખાને મંન,
મું ખારશીદ રાશન ફુની જાને મન.

મીનીન દાદ પાસુખ કે ઈન રાઈ નીસત,
બખાનેતો અંદર મરા જઈ નીસત.

હેવા સખુંન સાંભલીને મેહરાબે ઝોર જલનેજ પોતાનાં દીલમાં યુરી દીનનો ગણેઓ અને તેહને સલામ કરીને પાછો પોતાનાં મેહલ તરફ ગયો. એ પછે જલને પેલી રોદાબેની મોહબત પાછી યાદ આવી

- ન ખારાદ બદલિ સામ હમદાસતાન,
હમાન શાહ ચુન ખરાનવદ દાસતાન.
કે મા મએ ગસારીમા મસતાંન રાવીમ,
સુએ ખાંનએ જુતપરસતાંન રાવીમ.
ચું બે રાનીદ મેહરાબ કરદ આફરીન,
બદીજ જલજરરા ખુંદ નાપાક દીન."

એવી મતલબનાં ફીરદોશીની ખેતનાં લખાણ ઉપરથી જોઈએ દીસેછે કે, પારસીઓના નેઆગાંનોખી જે લોકો જુદું ઈશ્વરી ધરાવનારા હતાને એકજ બોધને નહીં માંનનારા હતા તે લોકો સાથે ખાવાપીવાનો અને ખીજો પેહવાર રાખવાથી સદા દુર રહેતા હતા બલકે ધીકાર ખતાવતા હતા. જુદીદીનને તાંહનું જરથોસતીએ ખાએતો તે નારવા છે રાખ્ય કે ખરા જરથોસતી અથવા યજ્ઞદાંપરસતી દીનદારનાં રવાંન તેમજ તનની પાકીજગીને તે ખલલ કરનારેછે. પારસીઓનાં ધરમને લગતાં જુદાં જુદાં પુસ્તકોમાં એ બાબેની મનાઈના એસારાએ આવેલાછે, તેમાં વંદીદાદની ૧૨ મી પરગરદના અવસતાનો સાર નીચે મુજબનો જણાવેઆમાં આવેઓ છે.

"અથો જરથોસતે તે દાદાર હોરમજદને એવો સવાલ પુછ્યો કે, જ્યારે કોઈ સખસ ખીજી વરણનો અથવા ખીજી રીતનો મજહબ પાલનારો હોય અને જો તે ગુજરી જાય, તેઆરે તે હોરમજદની પેદાએશને કેટલી "હમરીદ" અને કેટલી "પેટરીદ" કરી શકેછે?" તેઆરે હોરમજદે હેવો જવાબ દીધો કે "એ સખેતમાંન જરથોસત! તે બે પગનો દુરવંદ હેવોતો અપવીતર છે અને હેવો તો અથોષના નારા કરનાર આરામોગછે કે તેથી "સપેનાંમીનો"ની પેદાયશને જીવતાં જીવતજ રીમની અને આલુદગી બરેલી કરેછે."

હેવે વાંચનારે યાદ રાખવું જોઈએછે કે, જે સખસ સુરડાલ નશાને અડગીને અપવીતરજઈ મેલવેછે તેને "હમરીદ" કરીને કેહછે અને જે-

અને તેનાં દીલમાં ગમ તથા ગભરાત ઉપજવા લાગો. અંદેશાથી તેહનું દીલ તુટવા લાગું પણ શરમનો મારેઆ કોઈથી સખશની આગલ તે કાંઈ ખોલી શકતો નહીં હતો.

— સખશ નશાને અડકીને રીમન થએલો હોય તે જો કોઈ ખીજ સખસને અડકે, તો તે ખીજે સખસ “પેતરીદ” કેહવાયછે. હવે, ખીજ મજહબનાં લોકો જરથોસતી મજહબસની મજહબનાં લોકોના તરીકાથી ઉલટાં આલનારાં તરીકે ગણાયછે. તેઓ સધરી પાંતીની જોઈતી સફાઈ અને સુગડાઈ વાપરી જાણતાં નથી અને તેઓની રીત ભાંત ઉલટી તથા તેઓનું ધર્માન જુદી રીતનું હોયછે, તેઓરે તેઓને પવીતરાઈનો અને સફાઈનો નારા કરનારા કુરવંદો તરીકે ગણેઆમાં આવેછે. અને હેવા રાખખને લીધે જીવતાં જીવતખી તેઓની સંગતને મુએલા નશા તરીકેની અપવીતર ગણીને કુર રેહવાની સહમજ આપેલીછે. હવે, જે માણસ નશા તરીકેનું રીમન ગણાય તે માણસને હાથનું પકવાંન અથવા ખોરાકખી નજરા અને નાલાએક ગણાવે જોઈએ અને હેવા રાખખ ઉપરથી જુદદીનોને હાથનું પકાવેલું આણું નહીં આવાને દીનના ખરા ધાંનાવ લોકોએ ફરમાવેલુંછે.

વળી “દીનકરદ” નાંમની એક પેહેલવી બારામાં લખાએલી કે- તાખ જે પાદશાહ શુરાતાસપના જમાનાથી હસતીમાં આવેલી ગણાયછે તેમાં નીચે જણાવેલી મતલબના સખુંનો આવેલાછે:—

“એમ જાહેર રીતે જણાવેઆમાં આવેલુંછે કે જુદદીન સાથેની દાસતી અથવા મેલાપ અને એકઠા થઈને વાત કરવાથી મજહબસની- આંન લોકોની અશોઈનું ઘટવું થાયછે અને તે લોકોનો નજરા તરીકો અખતેઆર ક્રીધાથી મજહબસનીઆંન લોકોનાં ખોરેહ ધર્માને દબદબા તથા મરતખાનું ખરાખ થવું થાયછે. જુદદીન લોકોનાં વાંસણ અને જુદદીન લોકોનું આણું,—એક જાતની પલીદી અને નાપાકીની ખરોખરછે. વાસતે જેઓ અફલમંદ હોય તેઓએ ચોકશાઈથી તે કુરવંદોથી કુર રેહવાની સંબાલ રાખવી, અને વલી તે ઉપરાંત જે વાસણ અથવા ફલ, અથવા ખીજે સુકો ખોરાક તે જુદદીનો પાસેથી જો કોઈ મજહબસની- આંન લીએતો તેહને તરણવાર પાંણીથી ધોઈને ચોખું ક્રીધા બાદ પવીતરાઈથી ખાવું.”

રોદામે ખુદ જાલેજરની ઉપર આરાક થઈ
અને તે બામે તેણે પોતાની દાસીઓ
સાથે મસલહત કીધી તે તથા
બીજી બાનાં વીશે.

હવે એક દીન એવો બનાવ બનેલો કે મેહરાબ પાદશાહ જાલેજરની મોલાકાતે ગીચો હતો, તાંહાંથી પાછો પોતાનાં મેહલમાં આવતાંવારજ પોતાની બેઠી “રોદાબે” ની તથા પોતાની બાએડી “સીનદોખત” ની આગલ જાલેજરની ઘણીજ તારીફ કીધી. તેની બાબુની, તથા તેનાં જોરની, અને તેની મરદાંતગીની વખાણ ગાવામાં તેણે કંઈ કશુર રાખી નહીં.

નથી જગમાં જાલ જેવો કોઈબી મરદ,
છે તે પાસે કુતીઆનાં પેહલવાંત કુલ રદ.
તેનાં જેવા હાતથી લગામ પકડનાર,
તેનાં જેવા ઘોડાપર બેસનાર સવાર,
નહીં હશે કોઈનાંબી ઘરમાં ચીતાર,
ન મલશે તેનાં જેવા કોઈ નામદાર.
છે દીલથી જેમ સહી—અને જોરમાં હાથી,
બે હાત તેનાં રેલેચ જેમ “નાઈલ” ની નદી.
આવેચ જેઆરે જંગનાં મેદાંતમાં તે બાહાર,
કરેચ તે મુદ્દમ્યાનાં તંત—ધર ખુવાર.
મેહરે તેના લાલ જેમ અરગવાંતનું કુલ,
ઉમરમાં છે જવાંત—ને જર માલથી પુર.
અગર તેનાં તનપરનાં બાલછે સપેદ,
પણ જોરથી મગરમછને કરેચ આજેજ.
શીનાંમાં તે છે જેમ બલાનુ મગર,
ઘોડાપર તે છે જેમ કે જંગી અજગર.

એ મુજબની જાહેરની તારીખનાં સખુનો સાંભલવાથી “સીનદુખત” અને “રોદાખે” ઘણા અજબ થાએમાં. “રોદાખે” નું હઈજી ખુશાલીથી ખીલીને ગોલાખો રંગનું બનીજી. તેનાં દીલમાં તરતજ જાહેરની ઉપરની મોહખતે ધર કીધું, અને તેજ દીનથી તેની ચાલ-દાલ અને રંગ-રૂપમાં

* “સીનદુખત” એટલે ચીનદેરાની છોકરી—“તુરાંનદુખત” એટલે તુરાંનના મુલકની છોકરી—“ધરાંનદુખત” એટલે ધરાંનના મુલકની—એ પરમાંજી જેહારે પાદશાહે ખીજ દેશના રાજની દીકરીઓ સાથે નેકા કરતા હતા તેઓરે તે ઓરતોને એહવાં નાનો આપતા. એ વીથે મીં રાખરટસન અને ખીજ ઇસ્પાપોઅન લખનાર જણાવેછે કે—

“It was common to call Princesses after their native country: thus we find in oriental history, the names of Iran-dookht, or Persia's daughter, and Tooran-dookht, Scythia's daughter. Accordingly, Seen-dookht signifies China's daughter.”

“Roodabuh” was the daughter of Mihrab the King, and Seen-dookht the Queen of Cabool. Seendokht was, in all probability, the daughter of the king of China, which was called Cheen or Seen, according to Sir Wm. Jones, in his seventh Discourse on the Chinese: but Mihrab having been descended from Zoolhak, who conquered Persia B. C. 695, Meenpoochuhar opposed the Union of Zal and Roodabuh. Mihrab also disapproved of their attachment, and, as Waring states, broke out into a paroxysm of rage, and was with difficulty restrained from destroying his unfortunate daughter.”

મીં રાખરટસનનાં ઉપલા અંગરેજી સખુનોનો સાર એમછે કે,—
“કાબુલના પાદશાહ મેહરાબની બેટી તે “રોદાખે” હતી, અને તેની માએ તે કાબુલની રાણીનું નામ “સીનદુખત” હતું, એ “સીનદુખત” તે ચીન દેશ તરફનાં કેઈ રાજ અથવા સરદારની બેટી હોવી જોઈએ. રાખબ કે જેમ સર ઉડીઅમ જોનસ નામના ગરંથકારે ચીન દેશ વીથેની વારતાની ચોપડીનાં સાતમાં બાગમાં જણાવીજીછે તેમ એ દેશને જેમ “ચીન” તેમજ “સીન”ના નામથી આગલા લેખોમાં જણાવેલુંછે. પણ મેહરાબ પાદશાહ પોતે પેલા અસલી “જેહાક” પાદશાહની ખુનીઆદનો હતો, કે જેણે ધરાંનનો મુલક “જોનસ કરાઇસક” ના જનમની આસરે (૬૫) —

જાણુવા જોગ રીતનો ફેરફાર થઈ ગીઓ. દાંનાવ લોઢા ખોલલી રીતથી એવી નસીહત કહી ગોઆછે કે, કોઈબી મા-બાપે હરગીજ થઈને, કોઈબી ખેગાનાં મરદની તારોફ પોતાની નોજીવાન વચ્ચેની દીકરીઓ આગલ કરવી નહી સખ્ય કે તેમ કીધાથી તે જીવાંનં આરતોનાં દીલ ઉપર અ-જાએય જેવો અસર થાએછે. એશકના બાપમાં આરત જાતનાં દીલમાં ગોઆ સેતાંનનોજ વગ હોએછે, અને તેથી કાંને સાંભલેલી વાતોથીબી બાજે વખત તેને દીલ ભુંડો લખ લાગેછે. શેદાએહની ખીદમતમાં પાંચ દાશીઓ હતી, તેઓની આગલ શેદાએહ પોતાની છુપી વાતનો ખોલાસો કીધો અને ખોલી કે—

થઈ છેજ હું આરાક જેમ રેલતો દરીઆવ,
પોંહવેચ તેનાં મોજનો આરાક તક ઉઠાવ.
ભરાઈજાય જલની મેહરથી માહરું જગર,
દુટ્ટેચ મંન એજ વીચારથી ખાખતી અંદર.
જીવ માહરો જઈ છુપેચ તેમાંજ હરદમ,
ચેહરો તેનો જોવા દીન-રાત ખાંજાય હું ગમ.
શું કરશે તમે એ દુખનો એલાજ?
શું ચાહવાચ તમે-ને શું કહો છઓ વાત?
કરવો જોઈએચ એવો કોઈ પકો મારો,
કે પાંચે માહરો જીવડો રંજથી છુટકારો.

એ વાત સાંભલી દાશીઓ બહુ અજબ થઈ અને તેનો તેવો વી-ચાર તેઓએ નાપસંદ કીધો. પછે એમ ખોલીઓ કે એ દુનીઆની

— વરસની આગમચ, હઆને આસરે ગીઆં ૨૫૦૦) વરશેતી વાતપર જીહીતી લીધો હતો. એવી જુનીઆદનો તે મેહરાખ પાદશાહ હોવાથી તેની દીકરી શેદાએહની સાથે જાલેજરનાં લગન નહીં કરવાને “મીનો-ચેહર” પાદસાહે મજબુત વાંધો લીધો હતો, અને પોતાની નાપસંદગી બ-તાવી હતી. મેહરાખ પાદશાહેની પોતાની દીકરીનાં આરાક થવાની વાત તરફ મોટો ક્રોધ બતાવેઓ હતો, અને “ઉવારોંગ” નામનાં એક ખીજા હઆરેખીઅન ગરંથકારના મત મુજબતો તેણે યુસામાં આવીને શેદાએહને જાણે કરવાનોખી આરદો કીધો હતો.

ખાંનુઓનાં સર ઉપર સરકૂરાણ લોગવનારી નાર, હીંદનાં દેશથી તે ચીતનાં દેશ તલક તાહરી તારીફની વાતો ફેલાઈ ચુકીછે. આએ જગતની ખુબ-સુરતોનાં દરમેઆનમાં તું એક ખરા આંદ તરીકે ગણાએછે, અને એ જગતના બાગમાં કોઈ સરવનું જાહડ નથી કે તાહરાં કદની ખરોખરી કરી શકે, તથા આએ આકાશ ઉપર કોઈ એવો સેતારો નથી, કે તાહરા રૂખ-શારનાં જાહલકાટને પોંહચી શકે, પણ તું એકાએક હાલ ખેશરમ અને ખેવકુકુ બનો ગએલો દીશેછે. તાહરાં વાહલાં મા-બાપની ધાસતી કે કદરખી તું ધરાવતી નથી. જે શખસને તેનાં ખુદ જણીતા બાપે એક વેરાંન પાહડ ઉપર અકારો કરીને ફૂંકી દીધો હતો, તે શખસ સાથે તું તાહરી મોહબતનો ગાંઠ બાંધવા અને તેને ખગલમાં લેવા આહેછે તે બીનાં મોટા ધોકાર ઉપજાવનારીછે. એ શખસનાં ભુંડા દેખાવનો વાત આખી દુનીઆમાં પરસીધ થઈ ચુકીછે, અને તેનું પાલણુ એક નીચ ખવાસના પખશીથી થાએલુંછે.

નથી જાણેઆ કોઈ માએ આજ દીન તલક,
બુધા રૂપનાં દેખાવનો એહવો બાલક.
અગર પાંમે કોઈ જે એ રીતનો જનમ,
તો જે બુનીઆદ ફેહવાએ તે હાં એકેદમ.
હીંગરા જેવા શુરખીદાર જેનાં જે ગાલ,
છે દુધીઆ સપેદ રંગી જેનાં કુલ બાલ.
તેવા નરને તું જે આહતી હાએ અગર,
તો અચરત થયે જગની કુલ નારી ને નર.
આહવાં તાહરાં રૂપ અને કદ અને બાલ,
થી આવશે આવંદ તાહરો ખોરશીદ મીરાલ.

એવા સખુન સાંભલીને શેદાખેહનાં દીલમાં ગરમ આતશની મી-સાલતી અગતી ઉઠી, અને દારીઓને એમ કહીજી કે,— એ નાદાન અને કાચી સમજની આરતો, એ મુજબનાં સખુનો બોલવા તમોને ધટારત નથી. જેઆરે મહરૂ દીલ શુકર શેતારાનાં હાત ઉપર લુટાઈજીછે, તે-આરે મોહતાબ સાથે દીલ બાંધવાને તમો મહને સૌચનાં કરોછેઆ તે

(૨૬૫)

કેમ બની સકે? જે પરાંણીઓનો ખોરાક શુકી ખાક હોય્છે તેઓ ખીલતાં ગુલ તરફ પસંદગીની નજરથી જોઈ શકતાં નથી, જો કે તે ગુલ પેલી ખાક કરતાંને સદ હજાર મરતબે બેહતર હોય્છે તોયી.

“હોય્છે જેનાં જીગરનો સરકોજ ઓલાજ,
મધ પાચેઆથી દુખ તેનું થાયે જીઆદ.
નથી માંગતી રાજે,—કે નહી રાહો સીન,
નથી માંગતી શેહનશાહે ધરાંન જમીન.
સામનો પુત જાલજ છે માહરે સાથી,
સંહીનાં જેવીછે જેની આંદુંધ ને છાતી.
અગર કેહો તે બુથો,—અગર કેહો જવાંન,
પણ તેજ છે ખુદ માહરે આ બદન ને જાંન.
તે ખીન બીજું નથી કંઈખી માહરે મન,
તે ખીન ઈઆદ નો કરે કોઈ ખીજો સજન.
વગર જોવે દીલ ગીઝછે તેનીજ ઉપર,
વાત તેની સાંભલીનેજ થઈયે હું મીતર,
આરાક છેઝી હું તેપર,—નહોં કે રૂપને બાલ,
છે તેનાંજ હુનર પર સુજ જીવડાનો બેઆલ.”

એ મુજબનો દુખ ભરેલો જવાબ સાંભલીને તે બાંદીઓ રોદાબે-
હનાં જીગરની ખરેખરી હાલત પાંખી ગઈઓ, અને તેનાં દુખ સાથે
પોતાનાં દીલ તે બાંદીઓએ એક મલતાં કીધાં. એ પછે એક આવાજે
તેઓએ કબુલ કીધું કે તેની મતલબ મુજબનું કામ બજાવી આપવા પા-
છલ તેઓ પોતાનાં જાંતો વઢીકે જોખમમાં નાંખવાને ચુકશે નહી.

હમે જેવાં લાખ જણછે તુંજ પર ફીદા,
અકલ રેહજો તાહરાં જીગર સંગ રવા.
કાલી તાહરી આંખ રેહજો રામથી પુર,
રહેજો તાહરાં સુખ ઉપર મરવતનું નુર.
દોડી—ધાંમી કામ તાહરે લાવીશું બર,
ઉડશું પંખી પેરે ખુદ એજ સીજ આતર.

(૨૬૬)

પોહંઆડીયું જાલ ને તું માહતાપ્પની પાસ,
મલવયું હર પાંહાંને તેને તાહરી સાથ.

એવા સખુનો તે દારીઓને મોહડેથી સાંભલીને રોદામેહ પોતાનાં
હોટો હસતા કોધા, અને જોલી કે જો એ મુસકેલોનું આસન થશે, તો
હમારા સંબંધથી એવો ફલવંત રોપો ખીલતો થશે કે દીન ઉગે તેની ડાલી
ઉપર ઘણાં કીમતી ફૂલો ઉગી નીકલશે, અને તેની કીરતી અને આ-
ખાદીની અસર ચો તરફ ફેલાશે.

રોદામેહની દારીઓએ હીલા મકરથી જાલેજરની મેલા-
કાત લીધી, અને ખરા લેદની વાતથી તેહને
વાકેફ કોધો, અને તેની પાસેથી ધનામ
તથા હદીઆ તરીકેની કેટલીએક
મીળે લઈને તેઓ પાછી રોદામેહ
આગલ ગઈઓ તે વીસે.

તે દારીઓ તરતજ સાંહાંથી ઉઠીઓ અને કીમતી રેસમી કપડાંને
અને ખીલ ચીજોને સંગાર કરીને ખોરમ ખાહરની મીશાલે કાપુત્ર શેહર
આગલની નદીને કીનારે જઈ ઉભીઓ. એજ નદીને કીનારે જાલેજરખી
પોતાનાં માણુશો અને પોતાનાં અસખાપ્પની સાથે પડેલો હતો. ખીલતા
અમનની મીસાલના ચેહરાવારી પેલી દારીઓ ફરતી ફરતી જાલેજરની
રેહવાની જગા તરફ આવીને ખાગમાંથી ફૂલો તોડવા અને આપ અપસમાં
વાત ચીતો કરવા લાગી. જાલેજરની નજર તે ખેગાંની આરતોની ઉપર
પડતાંજ, તેણે પુછીજ કે આએ ખાગની અંદર એ મુજબની વગર દેહ-
સતથી જે અસતરીઓ પસાર કરેછે, અને શુગંદી ફૂલો તોડીને ખગલમાં
મારેછે તે કોણુછે? એનાં જવાબમાં તેને એવા સખુનો કેહવામાં આવેઆ
કે કાપુલના પાદશાહની ખેટીની તેઓ ખાસ દારીઓછે, અને તેઓ પાસે

પોતાની બાઈનો કંઈ ખાસ અને ખાંતગી પેગામથી છે. એ સાંભલતાંજ જલેજરનું છગર ગરમી ઉપર આવીજી, અને તેનાં મનમાં બેચેની અને બેકારીએ ઘર કીધું. તરતજ નદી વટાવીને તે પેલે પાર ગીચો, અને જલકુકરોઓનાં શેકાર કરીને ઘણાએક પંખીઓને બેનંન કીધાં. તે મા-રેઆં ગચોલાં પખશીઓને દુરની જગાપરથી એકઠાં કરી લાવવા કીજે તેણે પોતાનાં એક આકરને મોકલેઓ. એ આકર ફરતાં ફરતાં પેલી દા-શીઓ જે જગાપર હતીઓ તે જગાપર જઈ લાગો. તેજ વખતે એક દાશીએ તેને પુછીજી કે એ શખસ તું કોણ છે? અને અતરે શું કારણશર આવેઓ છે? પેલો સહીની મીસાલનાં કવિતવાલો જવાંન મરદ તાંહાં ઉભેલોછે, તેથી કોણ છે? પેલા આકરે ઉતર આપેઓ કે એ કાચુલી અ-સનરીઓ તે મરદ બાબે તમોએ કંઈથી પુછપરછ કરવી નહી જોઈએ. એ પેહલવાંન તો પેલાં “નીમરૂજ” શેહરનો હાકમછે, અને પેલા સામ પેહલવાંનનો બેટો થાએછે. એનાં જોવો આએ દુનીઆમાં કોઈ બીજો મરદ નથી, અને એની વખાંણ તમામ શેહરોમાં ફેલાઈ રહીછે. એવું સાંભલીને તે દાશીઓ હસવા લાગીઓ, અને તેની મશકેરી કરીને તેને એમ કહી સંભલાવીજી કે, તું કેહેછે કે તાહરા શેઠ જલેજરનો કોઈ જોરીઓ નથી. પણ હમારા પાદશાહ મેહરાબનાં મેહલમાં એક બાંતુ એવીતો ક-ચુલ સુરતછે કે તાહરો શેઠ તેની આગલ કુચ બીસાદનો નહી ગણાએ.

તે છે તાહરા શાહ કરતાં અતીસ સરસ,

મેહરો તેનો છે ગોઆ અંદરજ બસ.

સરવ જેવું કદ તેનું છે પુર બુલંદ,*

સપેદીમાંજે જેમ હાથીદાંતનો રંગ.

મુંકીજીય તેનાં સરપર ખુદ ધવ્યજદાંએ તાજ,

બનીઉછે તે સુગંધી કસતુરનુંજ ખાસ.†

* “ડરાઈદન” નામના અંગરેજ કવીએ લખ્યું છે કે.—

“Erect as alders and of equal height.”

† “લેદી મોનટેગ” નામની એક કાબેલ ઈઝિરેપીઅન બાનુ ધરાન દેશની આરતોનાં માથાના બાલ વીથેની તારીકમાં લખેછે કે.—

“I never saw in my life so many fine heads of hair. In one lady's I have counted one hundred and ten of the tresses, all natural.”

(૨૬૮)

નરગેસ રંગી આંખ બે કુલ અંદેશાદાર,
ભવાં તેનાં બે છે પુરાં મેહરાબદાર.
છે તે મેહરાબ હેઠલ એક થામલી દીલકરા,
દીસેચ તે જેમ રૂપાની કલમજ બસ.†
મોહિતું તેનું મુકલેસના દીલ પેરે તંગ,
જીલ રૂ. તેનાં જેમ પગની જંજીરનાં બંદ.
બે થાન તેની છાતીપર પુર જલદુદાર,
અહર તેનાં જોનારને ખાખની ખુમાર.§
બે ગાલ તેનાં રંગે જેમ યુવે લાલા,
કસતુર પેરે બાલ તેનાં સરનાં કાલા.

† “થામલી” એટલે અતરે નાખ વીથે એસારે કીવેલો સમજવો,
હિઆને જેમ બે આરકાં અથવા મેહરાબ વચે એક થામલો મુકેઆમાં
આવેછે તેમજ આંખના બે વાંકદાર ભવાંની વચે જે નાખછે તે ગોઆ
એક થામલી છે અને તે દુરથી ગોઆ એક રૂપેરી કલમના આકારની
લાગેછે. મી. ચારદીન (Chardin) નામના ગરંથકારે લખુંછે કે.—

“Black hair is most in esteem with the Persians as well the hair
of the head as the eyebrows: the thickest and largest eyebrows are
accounted the finest, especially when they are so large that they touch
each other.”

§ હિઆને તે થાન એહવાં તો આખદાર અને દીલકસ હતાં કે જ-
દુઈની પછે તેને જોનારઆનાં મનની ઉપર અસર થતી હતી અને તેઓ
મસત અને મેહરાબ બની જતા હતા. “હુલી” (Hoole) નામના એક
હઅરોપીઅતનાં લખાણમાં તથા “સાલેમન” ના ગીતમાં આરતના થાન
અથવા આંચર વીથે જે સખુનો વાપરેઆમાં આવેઆછે તે નીચે મુ-
જબના છે.—

“Firm as the budding fruit, with gentle swell,
Each lovely breast alternate rose and fell.”

“Thy two breasts are like two young roses
That are twins, which feed among the lilies.”

નહીં પામતો નક્કસ તેનો હોટ આગલ રાહ,
 નથી ગોઆ તે જેવો જગમાં કોઈ માહ,
 કાબુલથી ચાલી આઘેઆંચ હમે હાં આજ,
 જલેજરનેજ મલવાનું છે કામ ને કાજ.
 દીસેછે હમેને એહવુંજ સજવાર,
 કે રાદામેનો થાએ ખુદ જલેજર બરથાર.
 સુરખ રંગના એ હોટ તે નારના તમામ,
 નો આરાના થાએ તાહરો શેઠ જલજર ખીન સાંમ.

એવા સખુનો પેલી દારીને માંહરેથી સાંભલીને જલેજરનાં ચાકરે
 એવો જવાબ દીધો કે એ રંગીલી ચોરત, તાહરા કાબુલનાં જહલકતા
 ચાંદાની સાથે, જે જલેજર જેવો દીપકતો આકૃતાબ જોડાએ તો ધાણુંજ
 બેહતર થાએ એમ હું કબુલ કરું છેઉ. એટલુંજ ખોલી હસતો હસતો
 તે જલેજરની તરફ ચાલેઓ. જલેજરે તે વીરોનો તરતજ તેને સવાલ
 પુછેઓ. તે ચાકરે સધલી ખીનાં ખોલાસાવાર તેને કહી, અને જલેજર
 તે સાંભલીને અતીધણો હરખમાં આવેઓ. તે ચાકરને જલદીથી તેણે
 પેલી દારીઓ આગલ મોકલેઓ અને કેહવાડીજી કે આએ પાગતાં મકા-
 નમાં આવી લગરીક વોશામે લેવો. અને આએ પાગ મધેનાં કુલકૂલોની
 સાથે, માહરી તરફનો કેટલોએક કીમતી હધીઓ તથા માહરો એક ખાસ
 પેગામખી લીધા વગર તમો પાછાં તમારી શેઠાણીની આગલ જસો રખે.
 એટલું કહીને પોતાનાં ખજાનાંમાંથી કેટલાંએક મુલદાર ગોહરો તેમજ
 ભારી કીમતના વસતરો તઈઆર કીધાં, તથા ખુદ પોતાના કાનમાંથી
 એક અમુલીઅ લુલકે બાહર કાહડીજી* એ ઉપરાંત એ નામીચી વીટીઓ

* પારશીઓના ઈરાની વડવાઓ આગલા જમાનામાં, પોતાના કા-
 નમાં, તથા ગલામાં, તથા હાતોમાં કીમતી ગોહરો અને જર જહરવેરની
 ચીજો સંગાર દાખલ પેહરતા હતા તે વાત ખરીછે. જુદી જુદી જગાઓ
 ઉપર જે જે નકશો તથા ચીતારો અને કોતર કામો ઈરાનના મુલકમાં
 આવ તલક કાએમછે, તે ચીતારો ઉપરની એ સંગારની નીશાનીઓ
 દીઠામાં આવેછે. આગલા જમાનામાં મરદ લોકોમાંથી ઘરેલું પેહરવાનો -

જે ધરિનના પાદશાહ મીનાએહેરે તેને બખ્શોશ કીધી હતી તે વીટીઓબી પેલા આકરને આપીને પેલી દાશીની આગલ મોકલેઓ અને તેઓને કેહવાડીજ કે એ સઘળું ગુપત રીતે રોદાપેહની આગલ લઈ જાઓ, અને કોઈબી બીજા શખસની આગલ એ લેદ બાળેનો દમ નહી મારે. તે આકરે તેમ કીધું. પણ પેલી દાશીએ તે સઘળું લઈને એવો જવાબ આપેઓ કે એ વાત લાંબા વખત તલક છુપાઈ રહેવી મુશકેલ છે. દાનાવ લોકો કહી ગીઆછે કે, એક અથવા બે જણ વચેની વાતનો ભરમ કદાચ છુપાઈ સકે, પણ જેઆરે તે વાત તરીજાને કાને જાઓછે તેઆરે તેનાં ભરમનો અટકાવ થઈ શકવો મુશકેલ રહેછે. વલી એઆર જણા વચેનો જાણીતી વાત છુપી શખવાની તો આશાજ રહેતી નથી, અને અંતે તે સારી આલમના લોકોને કાને જાઓઆ વગર રહેતી નથી. રોવટે જલેજર પોતે તે દાશીઓ પાસે ગીઓ કે પેલી કાપુલી નાંજનીનની વાત પુછીને વાકેફ થાઓ. જલેજરને આવતાં જોઈને તે દાશીઓ તેનાં માનને ખાતર સાંમને એસતેકેબાલ જઈને, તેની આગલ નમીને નમશકાર બજાવેઓ.

— રવાજ હતો એહવું જણાઓછે, સખબ કે જેમ રસતમે તેહમીનાં સાથે મોહબત કીધા બાદ પોત્રની બાજુપરથી એક મોહરો અથવા બાજુબંદનું જહવાહેર કાઢાડી આપીજી હતું, અને તેની નીરાની દાખલ છોકરી અથવા છોકરાને પેહરાવા કહીજી હતું, તેજ મીસાલ “કરીસટીઅન” લોકની “જેનીસીસ”ની પોથીમાં આવેલા લેખમાં જણાવેછે કે.—

“Still it is remarkable, that when, after his seducing her, Judah left Tamar, he deposited with her as a pledge, both his “signet and his bracelet.”

“સર ઉલીઅમ અઓસલી” એ ધરાની ઓરતોનાં લેખાસ અને ધરેણાની વીગત જણાવતાં લખુંછે કે.—

“The lady’s dress, except her inner-garment is wholly composed of shawls; in her hair is an ornament of emeralde pearls, and rubies; the same jewels constitute those Bajoobands, which encompass her arms.”

રોદામેહની દાશીઓએ જાલેજરને સઘલી કેફી-
 અતથી વાકેફ કીધો, તે બાદ દાશીઓ રોદામે
 પાસે ગઈઓ અને જાલેજરની અતીથણી
 તારીફ કીધી તે વીશે તથા જાલેજરને
 રોદામેહના મેહલમાં દાખલ કીધો તે
 તથા તાહાં તે બેહુ જાણુ વશે
 ધણાજ દીલકશ અને મોહ્યત
 બરેલા સખુનોમાં વાતો
 થઈ તે વીશે.

રોદામેહની ચાલચલણ તથા ખુબસુરતી અને ખીજ સીફતો વીશે જા-
 લેજરે પેલી દાશીઓને તરેહવાર રોતના સવાલો પુછેઆ અને સઘલી અ-
 ગતની હકીકતોથી વાકેફ થવાને આહીજી. વલી તેઓને જાલેજરે ખોલલી
 રીતે એતવાણી આપી કે સાચે સાચું ખોલવાથી તેઓને મોટું ધનામ મલશે,
 પણ જુદી વાતોના ફેજમાં તેઓને ગરદન મારવામાં આવશે. અથવા
 હાથીનાં પગ તળે રગડીને મારી નાખેઆમાં આવશે. એ દાશીઓ
 મધેથી નાંધલી ઉમરની પણ અપરાક એક દાશીએ હીમતથી એવો
 જવાબ આપેઆ કે.—

હતી તેમમાં નાંધલી ઉમરની એક નાર,
 જાલની સાથ ખોલવા તે યઈ હુશીઆર.
 કહીઉ તેણે એમ કે જગની માએઓ નેક,
 ન જાણે એવી રીતની પુતરી હરગેજ.
 રૂપેરી બદનનીજ છે ખુરા પુતલી એક,
 ચાંદા રૂપની—કરેચ જે લશકર આજેજ.
 તાહારાજ જેવીછે તે ખાંતુ પુર ફલીર,
 તાહારાજ જેવી જીચી—ને કઉવતે શીર.
 છે સરથી પગ તક જેમ ચમપેલીનુ કુલ,
 રંગ ને ખુરાખુધીજ બરપુરછે તે કુલ.

(૨૭૨)

દીપેચ તેનુ મુખ-સીધાં બદન ઉપર,
જેમ તેજ તારે એક સરવે “ધંમન” ઉપર.
મુગંદી સીદા બાલની કમંદ બે ખાસ,
લટકેચ તેનાં ગુલરંગી બે ગાલો પાસ.
ખુરા બુધદાર કસતુર ને કીમતી અંમખર—
થી મદી લીધુંચ ગોઆ તે બાંનુનુ સર.

એવી રીતની તારીફથી જાલેજરનુ દીલ પુર ગરમીદાર થઈઉ, અને તેથી મીઠાસ અને નરમાશથી તે પેલી દાશીને સમજવા લાગો કે કોઈ તદબીરથી માહરો અને રોદાબેહનો મેલાપ થાએ તેમ કર. માહરા હાથ-આમાં તેનોજ દીદાર જોવાનો આરજુ થઈછે. પેલી દાશીએ કહીજી કે ઠીકછે, હરએક રીતના હીલા મકરથી તાહરી વખાણુ ગાઈને, જેમ બને તેમ રોતાબીથી તેનો મેલાપ તાહરી સાથે થાએ તેમ કરીશ. કસતુરી ખુશ-બુદ્ધિ તેનુ સર તાહરી બગલમાં આવે, તથા કીરમજી રંગના તેનાં દીલ-કશ હોટો તાહરા હોટોની સાથે મલે તેવા એલાજ કરવાને હું બુલીશ નહી. વાસતે તરતજ તું માહરી સાથે એક લાંબી કમંદ અથવા રશી લઈને તે બાંનુના મેહલની આગલ આવ, કે અંધારી રાતને સમે તે બાનુના મકાનની સાથે લટકાવીને તેના માર ઉપર ચહડી જવાને બની શકે. એવી ગોઠવણુ કરીને તેઓ શઘલાં મેહલની તરફ ગીઆં, અને પેલી દાશીએ સઘલી બીનાથી રોદાબેહને વાકેફ કરીને, જાલેજરને માર ઉપર ઘસડી લેવાની તદબીર કીધી. રોદાબેહ પોતે તે મેહલની અગાશી ઉપર આવી ઉભી.—

કાબુલનાં મેહલની અગાશી ને ચાલ—
પર પુનમનાં રોરાન આંધની મીરાલ,
આવી ઉભી બાંનુ જેમ સરવનુ જહાર,
માથુકનેજ જોવાની થઈ ઈનતેજાર.
ઠીઠા જેઆર દુરથીજ તે “જલ” નામદાર,
હરખથી ઉભાઈ તે નખરાં બરી નાર—
હોટો હીલવી કાહડોએ એમ નરમ અવાજ,
બલે આએઓ તું એ નર બલે તું આજ.

(૨૭૩)

રેહજે તું પર તે જગનાં કીરતારની મેહર,—
આર્ધજી તાહરા જેવું ફરજંદ જેને ધેર—
તે પરખી રેહજે રખનાંજ આશીરવાદ,
વલી માહરી દાશીખી રેહજે આપાદ.
કે કહીલિતું જે રીતનુ તું વીથે ખેઆંન,
તેવાજ સરથી પગ તક છે તું ખે ગુમાંન.
હાલ પાંમીછે તુંથી આજની કાલી રાત,
દીપક ને જહમક બરેઆ રંગીન ચમકાટ.
તું રંજ ખેચી દુરથી આઆ પાઉપેઆદા,
હુખેઆ હથે તેથી તુજ પાદરાહી પગા.

એવો આવાજ જેઆરે માર ઉપરથી જલેજરે સાંભલેઆ તેઆરે
જિઆંણુ તરફ જેતાંજ શુરીઅનાં રૂપવાલી એક દીલતવાજ નાર તેનાં
દીક્ષમાં આવી, કે જેથી તે મેહલની અગાશી તેમજ આસપાસની જગા
ગોઆ જહલેદાર બની રહી હતી. પછે હોઠે ખોલીને તે એમ ખોલેઆ
કે, એ ચંદરનાં મુખડવાલી પાકજદ નાર, આએ ફરતા આકાશનો
આશીરવાદ તું ઉપર ચાલુ રેહજે. દીશનાં રંજ ખેચી, તથા રાતનાં
ઉજાગરા કરીને, તાહરંજ સવરૂપ જેવાને હું માહરી ચશમો જિગાડી રાખતો
હતો, અને તુને મલવાને ખાતરજ તે ખોદાતાલા પાશે દુઆ માંગીને
પોકારેઆ કરતો હતો. આજે આએ ધરીએ તાહરો દીદાર જેઠને મહને
અતીધણુ શંતોશ ઉપજેઆછે, તોખી જેઆરે તું મેહલની અગાશી ઉ-
પરથી જિએ ઉભીછે, અને હું નીચે ધકેલા ખાઉ છેઉ તેમાં વલીજિ શું.
વાસતે કંઈ ઉપાએ કર, અને મહનેખી માર ઉપર લે. એવા સખુનો
જલેજરને મોહડેથી સાંભલતાં વારજ, તે ખાંનુએ પોતાનાં સર ઉપરનાં ખાલ
અને ચોટલો ખોલસો કીધો, અને વાંકી વડીને છેક જલેજર ઉલેલો
હતો તાંહાં તલક નીચે લંખાવેઆ.

પેચની અંદર પેચો—ને વલ ઉપર વલ,
અજદા પેરે મરોડથી વાંકદાર અસલ;
અંખરી સુગંદનાં તાર ઉપર તાર—
નાંખેઆ લટકતા તે અગાસી ખાહાર.

જઠ પોહંતા ઉપરથી નીચે તક છેક,
 પછે મારેઆ પોકાર શેદાખેહુ એક.
 કે એ જંગી પેહજવાંનને યુતનાં જવાંન,
 શેતાખીથી તંગ આંધ તું તાહરી મેઆંન.
 તું સહીં જેવી બાજુ તાહરી જોલલી કર,
 તેજ તાહરી ચુંગાલમાં આએ બાલો ધર.
 કે તુને ધરવા ખાતરજ છે માહારા બાલ,
 તાહરજ વાસતે ઉધારી કીધોઅ સંબાલ.
 લંબાવેઆએ મેં એ જુલફનાં તારને,*
 કે દસતગીર થાએ તું જેવા નેક ઇઆરને.

એ મુજબનાં લાંબા તથા વલદાર અને ખુશખુઈ ભરેલા બાલ જો-
 ધને જલેજર અતીધણે અજબ થાએઆ, અને તરતજ તે ઉપર પોતાને
 પંજે નાંખીને પોતાની આંખો સાથે દાખવા મંડી ગીઆ, તથા અતીધણા
 પેઆરથી તે ઉપર ખોસા અને ચુંમા લીધા, અને પછે તેણે એવો જવાબ
 આપેઆ કે એ મુજબની ચાલ હું માહરી તરફથી ચલાવામાં કંઈખી શો-
 આણપત કે કંઈખી ખરી મોહબત જેવું બતાવી સકું નહી. ખોદાતાલા
 મહને એવો દીત નો દેખાડતો કે જોઆરે માહરે હાતથી તાહરાં જેવાં
 પાકીજે સરનાં આએ અમુક્કીઅ બાલો મધેનાં એક બાલનેખી ઈજ
 થાએ. એટલું બોલી પોતાના હાત મધેની કમંદ જાંહાં શેદાખે ઉભેલી

* ઇઆને શેદાખે પોતાના સરના બાલ અગાસીપરથી નીચે ના-
 એઆ અને તે એટલા લાંબા હતા કે છેક નીચે જાંહાં જલ ઉભેલા હતો
 તાંહાંસુધી પોહંતા, અને પછી જલને કહીજ કે, એ બાલ ઉધારીને
 એટલા બધા લાંબા તેનેજ ખાતર કીધા હતા, વાસતે એક દોર-
 ડાંની મીસાલ તે બાલો પકડીને તેણે ઉપર ચહડી આવવું. એ રીતની
 ખરી મોહબત અને પેઆરના સખુને સાંભળી જલે તરત તે બાલોને
 આંખસે લગાડેઆ અને તે ઉપર ચુંમીઆ લીધી, અને પછે પોતાની
 કમંદનું દોરડું નાખીને ઉપર ચહડી ગીઆ હતો. ચીના લોકોમા પોતાના
 સરના બાલ અને ચોટલા ઘણા લાંબા રાખવાની ચાલ આજ સુધીછે.
 તેઓ બાજે વખત કોઈ ખીજ ચીજખી સાથે વીટાલેછે અને લાંબા કરેછે.

હતી તે તરફ જાયે ફૂંકી. એ કમંદનો ફાંસો એક કંગોરાની અંદર દાખલ થતાંજ ટીંગાઈને તે ઉપર ચઢી ગીઝ્યો. મેહલનાં આરકની અંદર દાખલ થતાંજ તમામ દાશીઓએ અદબ અદાથી તે ઉપર દુઆ આકૂરીન કોધી. રોદાખેહે તરતજ જાલેજરનો હાત પકડી પોતાનાં જગર સાથે લગાડેઓ, અને પછે તે માર ઉપરથી નીચે ઉતરી હેઠલા ભાગનાં એક હાલમાં પાદશાહી દબદબા ભરી મીજલશ કરી સધલો વખત ખુશી ખોરમો અને ખાંતાંપોણામાં ગુજરેઓ. એ આશક માથુકનાં જોડાંએ નીરમલ શરાબથી પોતાનાં હૃદયમાં ચકચુર કીધાં, અને અરશપરસ અતર તથા ગોલાબ છાંટીને એકાંત જગોએ જઈને મોહબતની વાતોમાં મશગુલ થએઓ.

છાંટેઓ એકએક પર અતર ખુશખોદાર,
બગલગીરી કીધી ખેઉએ મોહબતદાર.
મગર સહીએ પોતાનો ઘેલકરા શેકાર,
જમીન ઉપર રગડી નહી કીધી ખુનખાર.
કહીજો જલે ઘેલથી રોદાખેહેને આમ,
એ શુગંદી-રંગીલી માથુક નેકનામ.
સાંબલશે મીનોચેહર જે આએ દાસતાંત,
તો નાં પસંદ કરશેજ તે ખુદ ખીગુમાંત.
વલી સામખી મારશે એ બાબે બરાડ,
ખીજવાઈ લાવશે મુજ ઉપર ગુસાની ધાડ.
પણ જાંહાં તક છે આએ માહરે જાંન અને તંત,
તાંહાં તલક નહી માંગરા કોઈનો સુખંત.
કબુલ કરેંય તુનેજ તે દાદાર હજુર,
કે તુજ સાયનાં વચનથી નહી યારા હું કુર.
એકાંત ખેશી કરસ રખીનીજ સેતાએરા,
રખનીજ પાસે માંગરા હું માહરી ખાહેરા.
કે સામ અને રાહતાં જગરમાંથી કુલ—
લડાઈ ને જુદાઈનુ ધોઈ નાંખે મુલ.
સાંબલશે તે સાહેબ જે માહરી અરજ,
તો જાહેર રીતે કરરા હું તુને આરત.

(૨૭૬)

એવા સખદે સાંભળીને શેઠાએહે ઉતર આપેઓ કે એ નામવર પેહવાંત “જલ,” દીન અને દુનીઆનાં તે પાકપરવરદેગારનાં સોગન ખાઈને હું ખુદ તેનીજ હજુરમાં એવું કપ્પુલ કરુંછેછ કે, તાહરા સોવાએ કોઝખી બીજ શખસને હું માહરા જનમનાં સાથી તરીકે કપ્પુલ મનજુર રાખીશ નહીં.

બોદાજહે આ માહરી જખાનપર ગવાહ,
કે આ જગનાં પેહલવાન જલેજર સીવા,
નહી યાશે મુજ જીવનો ખીજે કોઈ રાહ,
તુંજ છે માહરં-તખત-ખખત-ને કોલાહ.

એ પછે તે બેઠીની પરોત એક બીજપર અતીશે વધી, અને એક બીજનો મેલાપ અચ્ચુચ રીતે થાએથી તેઓનાં દીલ ઘણા હરખ પામેઆ હતાં. એવી રીતના એખલાસ અને મોહખતના મીઠાસવાલી રાત ગુજરી જઈ, બામદાદનો વખત થએઓ અને દરબારની કચેરીમાં નગારાંના આવાજો ઉઠેઆ, તેઆરે એક બીજથી પાછા જુદાં પડવાનો વખત આવેલો જોઈને તે બેઠેજણની છાતી ભરાઈ આવી, ને આંખમાંથી આંસુ વરસાવી, તથા આકાસની તરફ ઊંચું મોહડું કરીને બોલવા લાગાં કે, એ આકાશ! આ ફૂરતા મુરીઅને એટલો બધો જલદીથી તું અતરે મું કામ લાવેઓ? અને આએ હમારા એખલાસનાં મીઠાસ વચે જુદાઈનું જોહર શું કામ નાખીજી? એ પછે જલેજરે પોતાના હાત મધેની રસો નીચે નાખીને માર ઉપરથી પાછો નીચે ઉતરીને પોતાના મકાન તરફ ગુપચુપ રીતે ચાલેઓ ગીઓ.

(૨૭૭)

રોદાખેહ સાથે પરણુવા સાડ જાલેજરે પોતાનાં વજરો
અને શાથીઓનું મત પુછીઉ તે વીશે, તથા ધન-
સાન જાતે આપ્ને કુનીઆમાં આપ્નેડી
જડેજ કરવી જોઈએ તે વીશે.

સઘલા દાનાવો અને વજરોની એક સભા જાલેજરે ભેગી કીધી.
તેઓની હજુર હરખ અને ખુશાલી ભરેલી રીતે જાલેજરે વાત કાહડી.
પરથમમાં તે પરવરદેગારનું નામ જાપ્યાન ઉપર ઈઆદ કીધું.

પછે બોલેઆ એમ કે તે દાદાર પાક,
થી રેહજે આપરા દીલમાં ઉમેદ ને પાક.
જિંદગીજ અખશિશ ને ગુનાહનાં ડર,
ના હોકમપર રાખીવીજ ઘટેછે નજર.
વખાણુ તેનીજ કરીએ હાં-જેમ અને તેમ,
દીનરાત ઉભા રહીને તેથીજ આહીએ રેહમ.
આપ્ને ફરતા શુરીઅ-અને આપ્ને આંદા,
નો અનાવનાર છે તેજ તે કાદેર ખાદા.
દેખાડેછે જીવને તેજ નેકીની રાહ—
દીલકશ આપ્ને જગને છે તેથીજ પનાહ.
છે ખેઉ જગની દાદ ને ધનસાફનો ધણી,
તેથીજ છે ખાહાર, ને તીર ને પત જહરી.*
તેજ રાખેછે જાહડ ઉપર ફલ, ફલ ને પાન,
રંગ અને વાસથી તેજ રાખેઅ જવાંન.
કરેઅ તેમનેજ વલી તેજ ખાળે વખત,
ખુધાપાના રંગ-રૂપમાં ખીલકુલ જરદ.

* “તીર” એ એક મહીનનું નામ છે, ઈઆને એ મહીનામાં આ-
વતી રૂતુ, તથા શેઆલાની અને ખીજ રૂતુઓના ફેરફારોનો સમજાવતી
તે ખોદાનીજ કરામત છે.

(૨૭૮)

તેજ સાહેબના ફરમાન ને તેનાજ વીચાર,
ખાન નહી કટકી શકે કોઈખી વસતુ બાહાર.
તેનાજ ખાસ ફરમાનની અસર વગર,
નહી હિલતો કીરીનો એક પગ જમીનપર.
પેદા કીધી જેઆરે તખતી ને કલમ,
લખી તમામ બનનારી ચીજો એકદમ.
આબાદ કીધી આ જેહાનને ખુદ જોરાંથી,
કે એખલાથી નહી થઈ શકે હાં વરધી.
એખલા નથી કોઈ હાં-સીવા તે દાદાર,
નથી જોનો શરીક,-કે જોરીઆ,-કે ધઆર.
જોરામાંથીજ કીધોય તેણે કુલ પેદાસ,
બરમનાં પરદામાંથી કાઢેઆય પરકારા.

એ મુજબ એ ભઈ જોતું ધીરજથી તપાસી જોશેતો, અને આએ નીચલો જગથી તે જોયા આકાશ તલકની શોધ કરશેતો, તમામ હસતીમાં તુને એજ પરમાણેનું નજર આવશે. આએ જમાનો અને આએ તમામ જમીન માણસ જાતથીજ આરાસતા થઈછે, અને માણસજ આએ હસતીનો ગોઆ ખરી મતા અને ખરી કીમત છે. જો તે પરવરદેગારે આએ જગતમાં જોરાં બંધ પેદાશ નહી કીધી હોતે તો, તમામ જાતની શક્તી અને શોભા ગુપત અથવા અંધારામાં રેહતે. વલી જોરાં વગર તે ખોદાતાલાની દીનના ફરમાનોની અસરખી જવાન શખસોના મન ઉપર ખરોખર રીતે કારગા થાએ નહી, ઈઆને જવાન મરદ આરતને વગર પરણવે રેહવા દીએ તો, ખોદાતાલાએ ફરમાવેલી નીતી જલવાઈ શકાએ નહી. વલી જે શખસોના ખાનદાન ખુજરગ અને નામીયાં હોએછે, તેઓના માન અને મરતબા, વગર પરણવે સચવાઈ શકતા નથી. આએ દુનીઆમાં જો કોઈ શખસ જેહાંપેહલવાનતો મરતબો અને આહદો ધરાવતો હોએ, અને તે જો આરત પરણે, ને તેને પેટે એક ફરજંદનો જન્મ થાએતો તેના જીવને બહુ ખુશાલી થાએછે. અને જયારે તેહેવા શખરાનું મરણ આવેછે તારે તેના દીલને સંતોશ રહેછે. ફરજંદની પેદા-

(૨૭૯)

શથી આ જગમાં નામ રહેછે, અને આ દુનીઆનું તાજ તખ્ત તથા માલ મીલકત આપાદ અને આરાસતા રહેછે.

થાએય તેથી આરાસતા તાજ ને તખ્ત,
 મુવાનું રહેય નામ ને જીવનાંનું બખ્ત,
 એ રીતેનીજ છે કૂલ માહારી દાસતાંન,
 મહનેજ જોઈએય નરગેસ-ગુલ ને ખોસતાંન.
 ગીર્જીય માહરું દીલ અને હોરા ને અકલ,
 કહો તમે કેમ વાલસો એ દુખની કલ ?
 મેહરાય શાહનો મેહલ છે માહરીજ મેહરથી પુર,
 છે જમીન તેની જેમ ફરતાં ગર્ગનનુ નુર.
 કબુલીય આએ દીલ મેહરાયનીજ પુતરી,
 વરસાંજીય મેહરના આંસુ આંખથી હર ધરી.
 છે “સીનદુખત”ની ખેટીથી આએ દીલ આજેજ,
 કહો કે સું પામશું “સાંમ”થી એહનો ફેજ ?

વલી મીનાએશાહખી એ વાત સાંભલીને મને નાદાનમાં ગણુશે.
 આપણી દીન આઈનના કાયદા મુજબ શું ગરીબ કે શું મોટાઓએ પા-
 યડીએ કરવોજ જોઈએછે. એમાં કંઈખી શરમ કે કંઈખી અડચણ
 નથી અને દાનાવ લોકો તથા દીનના પેશવાઓથી કંઈખી વાંધો લેવાય
 તેવું નથી. વાસતે હું તમોને પુછુછું કે એ વીશે તમારો વીચાર કેવોછે ?
 જલેજરને મોહુરેથી એવી વાત સાંભલીને મીજલસ મધેના સરદારો અને
 દાનાવ લોકો અચરતી સાથે ચુપ રહેઆ અને કંઈખી જવાબ આપી
 શકેઆ નહીં. સખબ કે તેઓ સારી પઠે જાણતા હતા કે મેહરાય પાદ-
 શાહ પેલા જોહાક નામના પાદશાહની એલાદનો છે તેથી જલેજરને
 સંબંધ તેને પસંદ પડશે નહીં. જેમ કે મધ અને જોહરના મેલાપથી કં-
 ઈખી સાડું પરીણામ નીપજે નહીં તેજ મીશાલે જલેજર એને રોદાખેના
 સંબંધથી કંઈખી ગુણ થઈ શકનાર નથી, પણ એાર ખરાખી થશે. જલે-
 જરને જોહારે તેના સરદારોથી કસો જવાબ મલેઓ નહીં તીઆરે ગુસામાં
 આવીને બોલેઓ કે જો કંઈખી અડચણ થાએ તેવું તમે બોલશો તો
 હું તમને ઠપકો આપીસ અથવા સજા કરીસ. પણ કામનો મારગ

મોકલો થાય એવી કોઈ સારી તદ્દખીર ખતાવસો તો હું તમોને અછી રીતે નવાજીસ અને જેમ ખરા મોટા લોકોથી ગરીબ અને તાબેદાર લોકોના હકમાં ભલું અને ફાયદા કરક કામ થાય તેવું કામ હું તમારા હકમાં કરીસ. એ મુજબના સખુનો જાલેજરને મોહડેથી સાંભલીને સઘલા મીજલસીઓએ જાલેજરનીજ મરજી મુજબનો જવાબ આપેઓ.

યએઆ તમામ દાંનાવ જવાબમાં એકમત,
જાલવી ખુદ જાલનીજ મોરદ ને મતલબ.
કે હમે લોકો છઠએ તાહરાજ ખંદા ફૂલ,
અજએખ આવાતથી આજેજ યએઆય પુર.
લાંખા ટુંકા અંદેશા કીધાય ખીસીઆર,
એ નારથી હુનર તાહરા નથી ઘટનાર.
મેહરાખ તો છે ખુજરગ ને પઢસે વીશિરા,—
પણ નથી પુરતાં માનને દરજજા લાએક.
જો કે છે તેના સરપર “આરખી” તાજ,
પણ નસજ તેની છે ખુદ તે જોહાકથી ખાસ.
જો નહીં યાએ મીનોએહર એથી બદગુમાન,
તો નથી તાહરાં ફૂંટખને કંઈ રીતનું જીઆંન.
ઘટેછે તુને કેં-લખે એક પતર—
ને આપે ખુદ “સાંમ”ને એ ચીજની ખખર.
હમો કરતાં છે તુજમાં વધુ વીચાર,
એ ચીજમાં જીવ તાહરો છે પુર ગીરફતાર.
“સાંમ”જ લખશે એક નામ “મીનોએહર”પર,
ને જોઈ લશે તેનાં ખુદ મતની અસર*

* એ મુજબ જે પતર જાલેજરે પોતાના ખાપ ઉપર લખી રાદાએ સાથે પરણવાની રજા માંગી હતી તે ખીનાના ખેતો,—તથા સામના જવાબના ખેતો,—તથા જોહારે મીનોએહરે એ વાત સાંભલી તેહારે યુસામાં આવી સાંમ પેહલવાંનને, મેહરાખ પાદરાહ સાથે લડાઈ કરવા મોકલેઓ, પણ જાલેજર વચે પડેઓ અને લડાઈ અટકાવી, અને તે પોતે સાંમનો—

સીનદોખત નામની રોદાખેની માએને, જાલ અને
રોદાખે વચેની મોહબતની ખબર થાઈ, તેથી રદન
અને અફસોસ કરી પેહલલાં તો ગુસો કીધો,
પણ પાછલથી એ ખનાવ ખાખે તેણે
પોતાની ખુશી જણાવી તે વીરો.

જાલેજર અને રોદાખે વચે છુપી રીતની વાતચીત અને લખાણો
આલું રહેલાં હતાં. એક દુશીઆર આરતની મારફતે, એક દીને જાલેજરે
એવો પેગામ રોદાખેની ઉપર મોકલેઓ કે, આપણ વચેના કામ બાખેની
વાત બહુ વધી પડીછે, અને મારા બાપ “સામ”ની તરફથી એક કાગલ
હાલ મને મલેઓ છે, તેમાં કેટલીએક પરકારનો ખુશી થવા લેવો એ-
સારો છે, અને સેવટે આપણું કામ પાર ઉતરસે એવું દીસેછે. એ સંદેસો
લઈને, પેલી આરત તરતજ રોદાખે પાસે ગઈ. એવી ખુશ ખબર સાં-
ભલતાંજ, તે અસતરીને રોદાખેએ પોતાની પાસે બેસારી, અને તેની

— પેગામ પાદશાહ મીનોચેહર ઉપર લઈગીઓ, અને મીનોચેહરનેખી સમ-
જાવી રાજ કીધો હતો, તે ખીનાંના સઘલા બેતો, અગતનાં નહી ધારી
પડતા મુંકેઓછે, એટલું વાંચનારાઓએ ઈઆદ રાખવું.

જે પતર સામે, પાદશાહ ઉપર જાલ બાખે લખેછે, તેમાં પાદશાહ
દીલ રીજાવાને વાસતે સામે પોતાની બાહાદુરી અને લડાઈનાં કેટલાંએક
કામોની ઈઆદી પાદશાહ ઉપર લખીછે, તેમાં એક બારી મોહટા અ-
જદા સાથેખી લડાઈ કરી, તેને મારેઓ હતો, તે અજદાનાં ભાએઆંકાર
કદ-અને ખીજી ચીજોનું જે બેઆંત લખુંછે, તે ગુજરાતી શાહનામાનાં
ખીજા ભાગનાં પુસતકને સફે ૧૮૨ મધે દરીઆઈ સાપ વીસે જે બા-
લાસો આવેઓછે, તે કરતાંને ઘણુંજ વધારેછે. એ ઉપરથી હાલ આપર -

ઉપર કીમતી મોતીઓનો વધાવો કીધો, તથા ઘણીજ મોટી કીમતનાં કપડાંનો સરપાવખી આપીઓ. વહી જલેજર સારૂ મોકલવાનેખી, કેટલીએક અમુલીઅ ચીજો તઈયાર કીધી, અને તે પેલી દાસીના હાથમાં આપોને, કેટલાએક ઘટતા દુવા સલામના સખુનો કેહેવાડીઆ. એ અસતરી મેહેલની બાહાર નોકલીને, જલેજરનો તરફ જતી હતી, તેની ઉપર “સીનદોખત”ની નજર પડી, તેજ વખતે તેને ઉભી રાખીને, “સીનદોખત” કેટલીએક પુછપરછ કીધી. એ ઉપરથી તે અસતરી મોઠા ગભરાટમાં પડી, અને એવો જવાબ આપેઓ કે, હું તો કપડાં અને જાણસો વેચનારી એક અસતરી છું. મોઠા મોઠા રાજવંશીઓ અને માતખર લોકોને તાંણાં જઈને એજ ધંધો કરુંછું. તાહારી દીકરી “શેદાખેએખી, ઊંચી કીમતના લેખાસો અને હીરા મોતીઓ મંગાવીઆં હતાં, તે તેને દેખાડવાને હું લાવી હતી, અને તે સ-

-એટલોજ સાર કાહાડી રાકીએછે કે આગલા જમાનાનાં માંણસો તેમજ જાનવરોના કદ કરતાંને, હાલના જમાનાનાં પરાંણીઓનાં કદ અતી ઘણા નાધલાંછે.

હાલના જમાનાનાં માણસોનાં કદ કરતાંને, લગભગ તરણ ઘણાં વધારે મોટાં કદ વાલાં માણસોના હાડકાંઓની નીરાનો, ઈરાંતના લતા તરફના સુલકોમાં, ઇઅરોપીઅન મુરાફરોનાં જોવામાં આવીછે, અને “બારન બોદી” (Baron C. A. Bode) નામના મુરાફરના રાને ૧૮૪૫ ના વરરામાં છપાએલાં પુસતકમાં જણાવેછે કે—

“But he (Macneil) mentioned a curious fact, namely, that poor Schultz, the German savant, who was murdered in the Hukkaree country, assured him, that having heard many tales of gigantic human remains being found in the country near Van, in Koordistan, he had procured leave to open a tumulus or barrow there, and found in it a human skeleton, the cranium of which measured about three times the solid contents of the common run of human skulls. The whole skeleton was there, little disturbed, and the slight disturbnace that existed had probably been occasioned in digging it up: the skull was sent to France.”

ધલા આંખે મારા દાખણની અંદર છે. “સીતદોખતે” તે સઘલું જોવા માગીયું, અને પોતાના દીલ મધેના ખતરો દુર કરવાને આહીયું. તપાસ કરતાં પેલી ઓરતના બોલવામાં તરકટ અને જુદાઈ માલમ પડી, એટલુંજ નહીં, પણ કેટલુંએક સીવણ અને ગુથણીનું કામ, ખુદ શેદાખેના હાથનું કીધેલું માલમ પડીયું. તેજ વખતે ગુસામાં આવોને, તે અસતરીને પટકીને જમીન ઉપર નાખી, અને તેના ચાટલો ધરીને, લાત તથા લપ-શકોથી અછી તહરેથી મારમારી, તથા તેના હાથ પગો બાંધીને, ધુલની અંદર તેને એક બાજુ પર નાંખી. એ પછે ગમ અને ગુસા ભરેલાં દીલથી, “શેદાખે”નાં મેહલની તરફ તે ગઈ, અને સઘલા બારોબારણા બંધ કરીને, શેદાખેને પોતાની આગલ તેડી મંગાવી.

પછે બોલી એમ કે એ પુત્રમના માન,
શું કામ પડવા આહે છે તું ગારમાં અનજાન?
કહી ભલી ચીજ છે જગમાં એવી ખાસ,
કે નહીં મુકી મેં તાહારી નજરની પાસ?
સીતમગર શું કામ થાએય એ દીલરખા નાર?
કાહાડ તાહારા ભેદની વાત મુજ આગલ બહાર.
• કોણ છે આંખે ઓરત, શું કામ આવેય અહાં?
તાહારી આગલ આવી શું મારેય ફાં ફાં.?
તે કોણ મરદ છે, -ને એ ખીના છે શી?
જેને વાસતે મોકલેય લખાસને વીંટી.
ખીહુંછ કે તું નામ મારે કરસે બરબાદ,
ના રહેતી એવી બેઠી માહરી હાઝ્યાત.

પોતાની માતાને મોહડેથી એવા સખુનો સાંભલીને, શેદાખેને મોઠી શરમ લાગી, તેથી પોતાની ગરદન નીચી કરીને, પોતાના પગ તરફ જોવા કીધું. તેનાં દીલમાં ઘણું મોહોટું દુખ અને અંદેસો ઉપજ્યો; અને નરગેસ જેવી પોતાની બે આંખો મધેથી લોહીનું પાણી વરસાવીને, પોતાનો એહેરો ગુલાબના સરખો રંગદાર કીધો.

(૨૮૪)

પછે કહીયું માએને કે એ અકલમંદ,
એરાકથી થઈ પડીઆએ જીવ માહરો બંધ.
નહીં પાંખતે ગર માએને પેટ હું જનમ,
તો નહીં બોલતે કોઈ નેક ઈઆ જુરા સુખન
આવીયોએ આએ કાજુલમાં જલ પેહેલવાન,
તેની મેહેરના આનરામાં યાજીંકું જુરીઆન.
આહેવી રીતે તંગ થઈએ મુજ પર આ જહાંન,
કે જાહેર ને ગુપચુપ રહેછ માહરો જાન.
તેના રૂપ ખીન છે માહરું જીવવુંજ હરામ,
છે એક તેના ખાલની કીમત જગ તમામ.
જોઈએ તેણે મહેને-ને ખેડો તો સાય,
મેં કોલકરાર કરી પકડોઅ તહેનો હાય.
વાત ચીત સીવા નથી થઈ ખીજ કોઈ ચીજ,
સલગીછ તેથી હમ વચે માહજતની બીજ.

જલેજરે એ ખાએ પોતાના ખાપ “સામ”નેખી પુછી મંગાવીયુંએ,
અને તેણેખી એ વાત કપુલ મંજુર રાખીએ. જે અસતરીને હાલ તુંએ
લાત લપડાકો મારીને, તથા લકીઆં પીખીને જમીન ઉપર નાંખીએ, તેજ
અસતરીની મારકૂતે, જલેજરે માહારી ઉપર ખુશખબરીનો પતર મોકલેઆ
હતો. તે પતરના જવાબમાં આએ સઘલો હદીઆ અને આએ સઘલાં
વસતરી, જલેજરને સારૂ મેં લેટ મોકલેઆં હતાં. એહેવો વાત સાંભ-
લીને “સીનદોખત” અતીશે અજબ થઈ, અને જલેજરના લેવો પેહે-
લવાંન તેનો જમાઈ થવા આહેએ, તેથી પોતાના મનમાં તે બહુ ખુશી
થઈ. પણ પોતાનો ભરથાર તે શેદાએનો ખાપ, એ વાતને પસંદ કરસે
નહીં, અને ગુસાથી ખુનપર આવીને, જમીનપરની ખાક છેક આકાશ
તલક ઉઠાવેઆ વગર રહેશે નહીં એવો ભય તેનાં દીલમાં પેઠો. એ
પછે પેલી અસતરીનાં બંધ ખુલા કીધા, અને તેને કહીયું કે તું તારે ઘેર
જા, પણ આ લેદની વાત કોઈખી સખસ આગલ તું કહેતી રખે. એ
પૂછે શેદાએની માએ રડતી તથા કકલતી ખુદ પોતાની જગો ઉપર ગઈ.

જાલેજર અને રોદામેહ વચેનાં એશકની ખપ્પર મેહરાખ
 પાદશાહને થઈ, તેથી તેણે ભારી ગુસો કીધો,—
 તેને “સીનદોખતે” ધીરજથી સમજાવીને
 નરમ પારેઓ તે તથા તેને લગતી
 બીજી બીનાં વીરો

મેહરાખ પાદશાહ જેતાની દરખાસ્તમાંથી જોવારે પોતાના મેહેલ તરફ
 ગીઓ તીઆરે તેણે પોતાની બાએડી “સીનદોખત”ને ગમગીન દીલ તથા
 ફીકા એહેરા સાથે સુતેલી જોઈ. તેથી તેણે સીનદોખતને પુછીયું કે,
 એ પીઆરી આજે તું દલગીર કેમ દીસેછ? અને સુઈ શું કામ ગઈછે?
 આ તારા રંગીન ગુલાબના જેવા ગાલો ફીકા અને પીલા કેમ પડી ગી-
 આછે? એના જવાબમાં સીનદોખત બોલી કે, ભુંડી રીતના અંદેસાથી
 મારું દીલ પેચોતાય થાએછે. આએ આપણું આખાદ મકાન,—આએ
 આપણો માલ મતા,—આએ આપણું નામ અને દમામ,—આએ
 આરબી ઘોડા,—આએ સંગાર અને અસખાબ,—આએ કીમતી મે-
 હેલ,—આએ રંગીન બાગ બગીચા,—આએ સુખ ને સંપત્તિ,—આએ
 વહાલા દોસ્તો અને ખેશીઓ,—આએ પાદશાહો નોકરો અને બાં-
 દીઓ,—આએ નુરમંદ તાજ,—આએ સંગારદાર ગાડી,—આએ ખુ-
 સનુમા ચહેરો,—આએ તાહારૂં સીંધું બદન,—આએ મારું રૂપ અને
 રંગ,—આએ મારી અકલ ને સખજણ,—આએ સઘલી તરો તાજગી,
 અને આએ સઘલી ચોખાઈ તથા સોભા અને સલુકાઈ ઉપર, હવે પછે
 જલદોથી અવરની અસર લાગુ પડશે, તેવું જોઈને મને મોટો અફસોસ
 થાએછે. અફસોસ કે એ સઘલી નેઆમતો આપરા મુદ્દને હાથ જશે,
 અને અફસોસ કે તે બાએ લીધેલી આપણી સઘલી મેહેનત ખરખાદ
 જશે. રોવટે આપણે વાસતે ઘોર મધેની સાંકડી સુંદુકજ બાકી રહેશે.

જે રોપો આ હંદગીના બાગમાં રોપીઓ હતા, તેનીથીજ આપણને જોહરી ફૂલ આપવાં પડશે. ખોરાક ખવાડીને તથા જલ પાઈને, જે રંજ આપરે ખેંચીઓછે, તથા જે માલ અને ગંજ તેની ખાતર ખરચીઓછે, તે સઘલું વીચરથ જાએ તેવું દીસેછે. સખખ કે તે રોપો ઉધરીને જે આરે મોટાં જાહડનાં આકારમાં થઓછે, અને જેઆરે તેની ખુખીના છાંઓ આકાસ પરના પુલંદ ખોરસેદ તલક પહોંચતો થઓછે, તીઆરે એકાએક તે પાછું જમીનપર પડીને ખુવાર થવા ચાહેછે. આહા, અફસોસ કે આ સંસારનો સેવટનો રસતો એજછે, અને સરવે જાતની ઊતપંતીનું આખરે એવુંજ અંતજામ આવેછે. “સીનદોખત” ને મોહરેથી એ મુજબના સખુનો સાંભલીને, મોહરાખે તેને એવો ઉતર આપીઓ કે, એ મારી વહાલી અસતરી, તું જે ખોલેછે તેમાં નવાઈ જેવું કંઈ નથી. આ સંસારમાં એવાજ ખતાવો ખતતા રહેછે.

એહેવીજ છે એ તરણ—પાંચ દીનની જગત,

એક ખુવાર થઈ,—ખીજે પાંમેછ શહાત.

એક અંદર પડેછ,—ખીજે નીકલેછ જહાર

કાણને નથી કીધો આકાસે ખુવાર ?

દીલ દુખી ક્રિધાથી નહીં મટતો એ ગંમ,

ખાદાનીજ ખાહેસનાં છે એ ફૂલ ભરંમ.

“સીનદોખત” પોતાના ભરથારને તીઆરે એમ કહીયું કે, એ વહાલા મોહરાખ, હવે ખરેખરો વાત હું તાહારી આગલ ખોલવાની રજા લેજીછું. તે વાત હવે મોહરેથી છુપી રખાઈ શકાતી નથી. તે મોટા અંદેસ અને ચીંતા ભરેલીછે. પેલા સામ પહેલવાનનો ખેટો જાલેજર, જે આપણાં શહેરમાં આવીને રહેલોછે, તેણે આપણી ખેટી “રોદાખે”ની ઉપર મોહાખતની જાલ નાંખીછે. તે પહેલવાને તે દીલકસ ખેટીનું દીલ લુંટી લઈને તેને ખેકારીમાં નાંખીછે, તેના કંઈ એલાજ ધીરજથી કરવો જોઈએ. મેં તેને ઘણી રીતે સમજાવી પઠાવી જોઈછે, પણ તે કંઈખી માંનતી નથી. તેનું દીલ સઘલું ખેહકી ગીયુંછે, અને તેના મોહરો જરદ થઈ ગયોછે. તેના જીગરમાં દુખ અને ગમે વારો કરીઓછે, અને તેનાં

હોટે મુકા તથા દમ સરદીદાર બની ગયોછે. એ વાત સાંભળતાંજ મેહરાબનો પીતા ઉછડી આવ્યો, અને પોતાની તલવારના હાથ ઉપર હાથ નાખીને તે ખેટીનું માથું કાપી નાંખવાનો ઝેરાદો કીધો. તેનું બદન સઘલું ધુજવા લાગીયું, અને તેનાં મોઢાં ઉપરનો રૂપરંગ ઉડી ગયો. તેનું હૃદયું લોહીના જોસાથી ભરાઈ આવ્યું, અને તેના હોટે સરદગાર બની ગીઆ. એ પછે તે એમ ખોલીઆ કે તે નાપાક ખેટીના લોહીની ધાર હું વહેતી કરીને, આ જમીનનું મોઢું લાલ રંગદાર કરીશ, એટલું ખોલીને “રોદાખેહ”ને મારી નાખવા કીજે તે ધશીઆ ખોલીઆ. તેજ વખતે “સીનદોખત” તેની પાછલ દોડી અને તેનાં ખેઉ હાથોને વલગી પડી, અને એમ ખોલી કે એ દીક્કદાર, કેટલાએક સખુનો મારીથી તું સાંભલી લે, અને પછે જે કરવું હોએ તે તું તારી સમજ અને મરજ મુજબ કરજે. પણ મેહરાબે સોનદુખતને એક બાળુ ઉપર ફૂંકી દઈને, ઘેલા હથીની મીસાલે આગલ વધીઆ ગયો. તે પછે પોકાર મારીને તે એમ ખોલીઆ કે, જેઆરે એ કનીઆનો જનમ થયો હતો, તારેજ તેને મારી નાખવી હતી. પણ હું માણસ બાપદાદાની રાહરીતીથી ઉલટો ચાલીઆ, તેથી આજે આય રીતનું બાણું વાદલ મારે માથે ધ્રુમતું થયુંછે* જે પુતરો પોતાના બાપદાદાની રાહરીતી ઉપર ચાલતા નથી તેવા પુતરોને ખરા દલેર અને દાનાવ લોકો તેના બાપનાજ બુનથી પેદા થયેલા તરીકે કબુલ રાખતા નથી. અગર સામ પેહલવાન અને મીનોએર પાદશાહ, એ દુકતીથી ઉભી થએલી ખટપટને લીધે લશકર લઈને મારી સાથે લડવા આવસેતો, આ મારો મુલક સઘલો વેરાન થઈ જસે, અને કંઈબો ખેતીવાડી, કે બાગબગીઆ, કે મેહલો અને

* આએ ઉપરથી એહવા એરાસે સમજાએછે કે કાબુલના લતા તરફ આગલા જમાનામાં જોહાક પાદશાહની જતવાવાઓમાં છોકરીઓની બાલહંતેઆ કરવાની ઇઆને મારી નાખવાની ચાલ હતી. મેહરાબ ગોઆ પસતાઈને ખોલેછે કે જેઆરે તેણે રોદાખેના જનમ થએલા જેઆએ તેહારે તેના નેઆગાંનાની રીત મુજબ તેને તરત મારી નાખી હતે તો શીક થતે.

ધરો ખાકી રહેવાના નથી. તીઆરે સીનદોખતે તેને એમ સમજાવીયું કે, એ મેહરબાન ભરથાર, એવી રીતનાં નાઉમેદી ભરેલા સખુનો તું ના ખોલ. સામને એ ખાખતની ખબર પહોંચી ચુકી છે, અને “કરકસાર” નામના બામથી તે અતરે આવીખો ચુકી છે, અને એ વાત તેણે કપ્પુલ મંજુર સખી છે. તીઆરે મેહરાબે એવો જવાબ દીધો કે એ સીનદોખત, તું એવા ખેલુંદા સખુનો ના ખોલ. સુકી ખાકના તાળામાં તું હવા જેવી થીજને રાખવા માગે છે તે કેમ બની સકે? જલેજરને આપણો જમાઈ થએલો જાણીને, અતરેના સઘસા નાંધલાં મોટાં લોડો બહુ ખટ્ટા થસે. સીનદોખત ખેલી કે, એ સરકસજ નર, કઈખી રીતનો આડી વાતનો આસા તું મારીથી નો રાખ. સઘસી વાત હું ખરેખરોજ અને સીધેસી-ધીજ તારી આગલ ખોલુંછું.

નુકસાન તુંને થાએ તેજ ખુદ માં નુકસાન,
તારાં દીલને દુખ થાએ તે મારાંનેજ જાણુ.
માહરે મનખી એજ રીતનો હતો બીચાર,
અવલથીજ થઈ હતી હું બહુ ઈનતેજાર.
તોખી નો થા એ કામથી તું કઈ અજબ,
નથી એટલી બધી ચીંતાની અગત.
થએઆતો જેમ ફરેકુનરાહ નેક જાદ,
“ધઅમન” શેહરની ખાનુની મોહાબતથી રાદ *
તેહેલીજ રીતે આએ પહેલવાન જાલેજર,
ધરાવેછે મોહાબત ખુદ “શાદખિ” પર.
કે આગ અને આખ અને હવાને ખાક,
થી શીદા મુખ જમીન બનેછ તાળનાક.

* એ ઉપરથી એવું માલમ પડે છે, “ધઅમન” શેહર જેને ઈઅરશીઅન લોકો હાલ “અરેખીઆ ફેલીકસ”ના નામથી ઓળખે છે, તે શેહરના પાદરાહતી કોઈ ખાનુ સાથે, ઈરાનના ફરેકુન પાદરાહ નેકા કીધા હશે તેનો દાખલો “સીનદોખતે” આખીને મેહરાબને સમજાવવા અને તેનો ચુસો નરમ પારવાને આહીજી હતું, કે એવી રીતથી છોકરી એક ઈરાની પેહલવાનને આપવામાં કશું એજ જેવું કામ ગણાયે નહી.

(૨૮૯)

એ પછે તેણે જલેજરનો આવેલો પતર મેહરાબના હાથમાં આપીને વાંચવાને કહીયું. તે પતર વાંચીઆ બાદ મેહરાબ બોલીઆ કે શેદાબેને મારી પાસે બોલાવ. એ ઉપરથી સીનદોખત બીધો કે એ ખુની સખસ તેને મારી નાખસે તેથી તેને કંઈબી ઈજ્જત નહી કરવા બાબેનો વચન તેની પાસે માગીઆ. તેવો વચન મેહરાબે આપીઆ, અને કંઈબો દુખ શેદાબેને નહી કરવાને કપ્પુલ થએઆ.

આપી બાપ પાસ બેઠી જેમ ઉગતો સુરજ,
જહવાઅર ને જરમાં તે થઈતી ગરક.
બેહેસત રૂપની બનીતી ગોઆ તે નાર,
ઈઆ બહારની ખુદ રતનો ખુરશેદ જહલેદાર.

એવો દેખાવ તે બેઠીનો જોઈને મેહરાબ ધણેજ અજબ થાએઆ. અને ગુપ્ત રીતે તે પરવરદેગાને તેણે ઈઆદ કીધો. પછે તે બોલીઆ કે એ નાદાન અને હુલર બેઠી, તારા મગજ ઉપરથી શું અકલ ઘોવાઈ ગઈછે? બુજરગ ખાનદાનના અને બુનીઆદબદા ગરહસથથી, પોતાને તોખમનો પરી સરખી બેઠીનું કાજ એક દેવરૂપી મરદ સાથે કેમ થઈ શકે? જે સખસ એવું હીણું કામ કરે, તેના તાજ તખત કે દોલત ઉપર હેક્ર છે. અગર પેલા બચંકાર “કેહતાન”ના જંગલમાંથી સાપને પકડનાર કોઈ જંગલી ગારોડી આવે * અને તે હીલામકરથી એક સાધુ અથવા ભગતમાં ખપવાનો દાવો કરે તો, તેહેવા નાપાક ઢોંગીને તીરના જખમથી વીધીને મારી નાખવો જોઈએ.

સાંબલા જેઆરે શેદાબેહે એ સખુન,
કીધું બાપની શરમથી મોહું જેમ ખુન.†.

* ઈઆને એહવું બોલીને મેહરાબ પોતાની બેઠીને સમજાવેછે કે જલેજરની એક જંગલી ગારોડીના જોવાછે તેની સાથે પરણેઆ કરતાંને તેને ગરદન મારવો બેહતર છે.

† ઈઆને શરમથી લાલ લાહીના જોવા તેનો ચેહરાથઈગીઆ અને * આંઆ બીચી નાખી.

(૨૯૦)

નરગેસ નેવી આંખો પર કાલાં પાંપણ
ધાંજી દહને નહીં બોલી ઝેકળી ચાખન.
મુરદાજ દીનથી ગર્ધ પાછી મેહનની તરફ,
ફોકા રંગનો ચેહરો આંશુમાં ગરક.
લીધી માએ ને દીકરીએ આરામની ગાહ
બેઠીએ લીધી તે પાક રખતીજ પનાહ. ‡

પાદશાહ મીનોચેહર, જાલનાં લગન કાપુલના પાદશાહની ખેટા
રોદાખે સાથે કરવાને રાજી નહીં થાએઓ, અને લડાઈ કરવા
માંગી તેથી મેહરાખ પાદશાહે પોતાની ઓરત સોનદોખત
ઉપર ભારી યુસો કીધો અને તેને તથા રોદાખેને કતલ
કરવા ચાહીઉં, પણ સોનદોખતે ધીરજથી તેને સ-
મજાવીઓ ને પોતે સામ પહેલવાન પાસે જઈને
મેલાકાત કરવાની રજા માગી,—તથા તે
ઓરત સામ પાસે ગર્ધ અને તેને સમ-
જાવીને જાલ તથા રોદાખેનાં લગનનું
કામ નકી કીધું તે વીશે.

એ પછે કાપુલ રોહરમાં આહવી વાતો ફેલાઈ કે રોદાખેના લગન
જાલેજરની સાથે કાપુલનો પાદશાહ કરેછે, તે વાત ઈરાનના પાદશાહ
મીનોચેહરને પસંદ નથી, તેથી તેણે કાપુલના પાદશાહની સામણે લડાઈ
ઉઠાવોછે, અને તે લડાઈ કરવા સારૂ સામ પહેલવાનને મોટું લશકર આ-

‡ આએ જગેએ હમારે જણાવવું જોઈએ કે જાલનો ખાપ સાંમ,
કાપુલ તરફ આવીને જાલને મલેઓ, તથા તેણે મેહરાખ સાથે લડાઈ ક-
રવા માંગી તેને જાલે ના કહીજી, તથા પાદશાહ મીનોચેહર, રોદાખે સાથેની
જાલની ખેસાઈ થએલી જોવાને નારાજ થાએઓ હતો અને યુસો કીધો
હતો, તથા સામની તરફથી મીનોચેહર પાદશાહ ઉપર જાલ પેગાંમ લઈ
ગીઓ હતો તે વાતનાં ખેતો ઘણા અગતના નહીં ધારીને અતરે લીધા
નથી, હઆને પડતા મુકેઆછે.

પીને કાપુલ તરફ મોકલીએ. એવા ગભરાટનો ફેલાવો આખા
 કાપુલના મુલકમાં થઆથો, મેહેરાબ પાદશાહનું દીઠ ધણુંજ ચોંતાતુર
 થયું, તેથી તેણે પોતાની પાએડી સીનદુખતને પોતાની આગલ બોલાવીને
 ગુસા ભરેલી રીતે ધમકાવી અને કહીયું કે, આ સઘલા ક્રીતનાંનું મુલ તું
 અને તારી નાપાક બેઠી છે, અને તમારી પુરો ચાલને લોધે, ધરાનનો શાહ
 લડાઈ ઉઠાવીને મારો મુલક વેરાંત કરવા માગેછે, તેમ હું થવા દઈસ
 નહીં, અને તેના બદલામાં તુંને અને તારી દુકતીને ગરદન મારાને ધરા-
 નના પાદશાહનો ગુસો નરમ કરીશ. સામ જેવા પહેલવાન સાથે અને
 મીનાએહર જેવા બલવંત શાહનસાહની સામે લડાઈ ઉઠાવવાની મારામાં
 બીલકુલ તાકાદ નથી, અને તમે જેવી કમબખત આરતોને ખાતર મારી
 રૈઅતને અને મારા મુલકને હું ખરાબ થવા દેનાર નથી. એવા સખુનો
 સાંભલીને ધીરજથી સીનદોખત પોતાના ભરથારની પાસે બેઠી. ગુસા
 અને ગભરાટની વખતે*તે અસતરીએ પોતાનું દીલ મકમ અને હીમત
 ભરેલું રાખ્યું, અને પોતાની તથા પોતાના દેસની સામે આવી પડેલાં
 સંકટનો એલાજ સોધવા પાછલ વીચાર કરવા લાગી. એ આરત ઘણીજ
 અંચલ તથા સમજુ અને સુરતાબાજ હતી, તેથી કેટલોએક વખત તલગ
 અંદેસો કરીને પોતાના ભરથાર આગલ હાથ બેઠીને ઉભી રહી. અને
 તેણે એવી અરજ કીધી કે, એ પીઆરા ભરથાર, એ બાબેનો એક
 ઉપાએ મને મુજેછે, તે તું મને કરવાની રજા આપ, અને તે બજાવવા
 બે હું કૃતેહમંદ થાઈ નહીં તો, પછે તારે મનભાવતી ચીજ તું કરજે.
 હું પોતે પેલા સામ પહેલવાનની નજદીક જઈને, કેટલીએક રીતની સમ-
 બવત કરવાને આહુંછું. ઘણીએક વખતે મુરખાઈ અને ગુમરાહીથી
 જે ગભરાટો ઉઠી ઉભા થાએછે, તે બાબે અકલથી અને ધીરજથી તકરાર
 અને ખુલાસો કરતાં સારાં અને ગુણગારાં પરીણામો નીપજછે. હાલની
 ખટપટના બાબમાંબી, એવુંજ પરીણામ આવેલું બેવાની હું ઉમેદ રાખુંછું.
 પણ તેવી ઉમેદ બર લાવવા કીજે, જે મહેનત અને રંજ હું ખેંચવા મા-
 ગુંછું, તેમાં મને મદદ કરવા કીજે, કેટલીએક રીતનો માલમતા તથા
 પઈસા ટોચ મને બેઠીએ, તે તું મને આપ, અને તેમ કરવા બાબે

(૨૯૨)

કંઈબી રીતની બખીલાઈ તું કરતો રખે. એવા સખુનો પોતાની દાનાવ મહોરદારને મહોડેથી સાંભલતાંજ, પોતાના ખજનાની અને અસખાબની તીજેરીની કુંચી તરતજ તેણે સીનદોખતના હાથમાં આપી. એ ઉપરાંત ચુનનદા ઘોડાએ તથા દીલકસ રૂપની બાંદીઓ અને અબરાક ગુલામોનીબી મોટી સંખેઆ તેના સવાધીનમાં આપી. સીનદોખત તીઆરે એમ બોલી કે, એ નામદાર પાદશાહ જેઆરે એ મારું માગવું તુંએ કબુલ કરીયુંછે, તીઆરે એક બોજ વાતબી તું મારી સાંભલજે, અને આપણા જીવની તથા સુખસંપતની સલામતીને ખાતર, આ દુનીઆનો સઘસો માલ ખજનો અને તાજતખત વટીક અકારું ગણતો રહેજે. મારા દીલમાં એટલોજ વસવસો અને ભયછે કે, આપણી મકસુદનું કામ બજાવવાને ખાતર આ કાબુલ સહેર છોડીને, તથા રોદાબેનેબી અતરે રાખીને પેલા સામ પહેલવાનની આગલ હું જઈશ, તીઆરે મારી ગેરહાજરીના લાલ લઈને, મારી પીઆરી દીકરી રોદાબેને મારી નાંખવાને કદાચ તું તજવીજ કરશે. તેમ તું હરગેજ થઈને નહીં કરે, અને હું સામ પહેલવાનની ભેટ લઈને તારી આગલ પાછી આવું, તાહાં તલક સખર ધરી ગુપચુપ બેસી રહે, એવો વચન સોગન ખાઈને જો તું મને આપે, તોજ હું એ કામ પાછલ લાગું, અને અતરેથી બહાર જઈ. હું પોતે ખુદ મારા જીવથી તો સઘલી ખરકારે ધરાઈ ચુકેલીછું, અને હું જીવતી રહું અથવા મારી જઈ તેની મને કંઈબી દરકાર નથી. પણ જીંદગી છતાં મારી વાહાલી રોદાબેના એક બાલનેબી ઈન્ન થએલી જોવાને હું આહતી નથી. એવા સખુનો સાંભલતાંજ મેહરાબ પાદશાહે પોતાની આરતને સખત સોગન ખાઈને કોલ આપીઓ કે રોદાબેને તે કંઈબી પાંતોએ જીઆન કરશે નહીં. એવો વચન લીધા બાદ, સીનદોખતે સઘલી ખરકારની ઘટ્ટી તઈઆરી કધી.

પહેરીઆં કસખી વસતર ને જર તન પર,

મોતી ને માણિકી સનગારીકું સર.

પછે દાહાડેઓ કીમતી ખજનો કઈ બહાર,

સોગાત કરવા મારૂ દીનાર વીસ હજાર.

(૨૯૩)

બેમુલ સાજથી બરપુર દસ ઘોડા નાંદર,
 પચાસ યુલમ કુલ જેની જરરીન કમર.
 રૂપેરી જીન ધરાવનાર ખચર નંગ વીસ,
 કોઇ જાતે અરખખી, - કોઈ ધરાનનું ખીજ.
 સોનેરી ધરનાવાલી દાસી જણુ સાહાઈ,
 એક એક જરરીન જામ તે દરએક જણુને હાથ.
 બરીધું હતું કોઈમાં કસતુરને કપુર,
 કોઈ તો હતી યાકુતને ગોહરથી પુર.
 હતો કોઈમાં સરાખ ને કોઈમાં સાકર,
 ચાલીસ કુલ તખ્ત પર હીરા ને જર.
 જડીઆંતાં તે તખ્તની કુલ ખાજુપર,
 જુદી જુદી જાતોનાં બેમુલ ગોહર.
 ખેસો હીંદની તલવાર સુના-રૂપાંતી,
 હતું જેમનાં જીગરમાં જેહેરદાર પાણી.
 જીંટડી નંગ એકસો કુલ સુરખી રંગદાર
 વલી એકસો જીંટ કુલ રાહજી-બારખરદાર*
 હીરાના જડાવવાલું સેહેનસાહી એક તાજ,
 ગલાં-હાથને કાનનાં ઝવેરો કુલ ખાસ.
 એ ઉપરાંત હીંદ જમીનના હાથી કુલ ચાર,
 પર લાધીઆ કપડાંઆ ને અસખાખનો બાર.
 થઈ જીઆરે એ રીતની કુલ તઈઆરી,
 કીધી એક ઘોડાપર તેણે સવારી.
 ને જઈ ઉભી જડપથી સામને સુકામ,
 ન ખોલી કંઈ મહોથી-ન કહીધું ખુદ નામ.

* “રાહજી” ઈઆને રસતો સોધનારાં-અથવા જંગલમા રસતો દે-
 ખાડનારી જાતનાં, તથા માલ અથવા અસખાખનાં બોળે ઉઠાવનારી
 જાતનાં જોડો. જોડોખી તરેહવાર જાત અને ખવાસનાં આવેછે. કેટલા-
 એકો તો ઘણાજ જલદી ચાલનારાં અને કાસદ તરીકે પોસતનાં કાગસો
 એક ગામથી ખીજે ગામ લાવ લઈ જાવ કરવાના કામમાં આવેછે.

એ મુજબ સામ પહેલવાનના મેહેલ આગલ પહોંતા પાદ, તેની દરબારના એક કારભારી પાસે તેને એમ કહેવાડીયું કે, કાપ્પુલના પાદ-શાહનો તરફથી એક સંદેસો આવેલો છે, તે સામ પહેલવાનને હાથે હાથ પહોંચાડવાનો છે. એટલું કહેવાડીને સીનદોખત તરતજ પોતાના ઘોડાપરથી ઉતરી અને સામ પહેલવાનની સામણે જઈને ઉભી. એ પછે તેણે પોતાનું સર જમીન ઉપર મુંકીને સામની ઉપર ઘણી એક દુવા આકરીન કીધી, અને મેહરાબ પાદશાહની તરફથી જે હદીઓ અથવા ભેટની ચીજો તે લઈ ગઈ હતી, તે તેની આગલ રજુ કીધી. તે સઘલી નાંદર ચીજો જોઈને સામ પહેલવાન ઘણો અજબ થઈઓ. અને પોતાનું માથું જમીન તરફ જોહોંકાવીને, મોટા વીચારમાં તે પડીઓ. એક તરફથી એવી અમુલીઅ અને ઓતમ ચીજો જોઈ, અને બીજી તરફથી દીલરોબા મુખડાની અને દુમામ તથા પાહોશી ભરેલી એક અસતરીને અચ્ચુચી પોતાની સામણે આવી ઉભેલી જોઈને, તરેહવાર રીતના ભારી અંદેસામાં તે પડીઓ. તેણે એવો દુર અંદેસો કીધો કે, આજે સઘલી અમુલીઅ ચીજો જે જાહેર રીતે મારે વાસતે ભેટ તરીકે લાવીઆમાં આવીછે, તે જો હું કપ્પુલ રાખીસ અને તેની હકીકતથી જો ધરિનતો પાદશાહ જાણીતો થસે તો મારો ઉપર તે ગુસા અને કીના ભરેલો થઆ વગર રહેસે નહીં. અગર એ ચીજોની ભેટ કપ્પુલ નહીં રાખી ને જો હું પાછી વાલીસ તો, મારો દીકરો જાલેજર જખમી થાએલાં એક પંખીની મીસાલે અહીં તહીં તફડી તથા ફૂડીને તોફાન અને રમખાણ મચાવીઆ વગર રહેશે નહીં. એવી રીતની સઘલી ચીજોના કીધા પાદ સેવટે પેલી અસતરીની મેશાકાત લેવાના અને પેલી સઘલી ચીજોની સોંગાત કપ્પુલ રાખવાના ફેરાવ ઉપર તે આવીઓ હતો. તરતજ તેણે એવો હુકમ કીધો કે તે સઘલી સોગાતની વસતુઓ પોતાના ખજાનાના મકાનમાં મુકે. સીનદોખતે જયારે જોયું કે તેનો આપેલી ભેટ કપ્પુલ રાખેઆમાં આવી તીઆરે તે ઘણી ખુશી થઈ અને પોતાનું કામ ગોઆ પાર પડેલું સમજી. એ પછે તે સામ પહેલવાનની નજદીકમાં જઈને ઉભી. તેવું જોઈને મીજલસ મધેના સઘલા બેગાના સખસો બહાર ગએઆ તીઆરે સીનદોખત પોતે સામની આગલ એમ બોલવા લાગી કે. —

(૨૯૫)

એ લડવઘડ્યા બહાદુર જહાંપેહલવાંન,
 બુઢા થાએછે તાહરી અકલથી જવાંન.
 સીએછે નાદાંન લોડો તાહરીથી પંદ,
 થાએછે તુંથી જગની શીદાઈ નુરમંદ.
 તાહરી દાદથી બંધાએઆય બદીનાં હાથ,
 થઈછે તુજ ગુરજથી બોદાઈ રાહ કૂસાદ.
 ગુનેગાર બે કોઈ હોય તો મહેરામ છે,
 કે દીલના લોહીથી આંખ તેની પુર આપ છે.
 પણ સું કીધીછ કાબુલના લોકે તકશીર,
 કે ઠાર તેમને મારવા તે પકડીછ સમશીર.
 બંદા છે તે તમામ તાહરાજ પાર્શ્વની આક,
 તાહરીથીજ રહેછ તે લોકે તમામ હૃદઆત.
 ઇઆદ કર તું બલવંત તે બુલંદ બોદા,
 કીધીય જોએ અકલ ને હોસ કુલ પેદા.
 બનીઆછ જથી રાસન સુરજ ને સુકર,
 રાખ તેના તું તાહરા દીલમાં કંઈ ડર.
 નહીં કરસે બુરં કામ તે તાહરે પસંદ,
 લોહી રેલવા નો બાંધ તું તાહરે કમરબંદ.
 છે તાહરે ને માહરે એકજ બોદા બુદ,
 નથી બોદા સાથે કંઈબી જોર કે જુદ.
 છે કેબલો હમારે હર જાતની મુહુરતી,
 છે હોંદ-ચીન, ને કાબુલમાં જુતપરસતી.
 તહમારે છે કેબલો આતસ ને સુરજ,
 સમજેછ તું કે નહી બોલતી હું કંઈ ગલત.
 જાણેછ તું કે બેતકસીર લોકાનાં ખુત,
 ને ગણાએછે આ જગમાં હમેસાં જખુત.

એવા સખુનો સાંભલીને સામ પહેલવાને પેલી સીનદોખતને એમ
 કહીયું કે, એ દીલનવાજ બાંતું જે બાપત વીસે હું તુને સવાલો પુછું તેના
 ખેરખરા જવાબ તું આપજે અને કંઈબી રીતનુ જુઠું કે તરકટ બેરહું

(૨૯૬)

બોલતી રખે. તું પોતે મેહરાબ પાદસાહની ખુદ પોતાની અસતરોછે, કે તેની ખાંદીછે ? માહરા બેઠા જલેજરનાં દીઠામાં તે મેહરાબની બેઠી કેમ અને કાંઠાંથી આવી ?

૩૫ તેનું કેમ છે ને કેહવા છે બાલ ?

અકલ તેની કેહવી-ને કેહવી ચાલ-ધાલ ?

૩૬ અને દીધાર ને સમજ છે કેમ ?

કેહ સધલું જમ તુંએ જોધડ હાએ તેમ.

સીનદુખતે તેઆરે એમ જવાબ દીધો કે એ પહેલવાનોના સરદાર તાહારા સવાલનો હું જવાબ આપું તેની આગમચ, તાહારી પાસથી એક કોલ લેવા માગું છું. તે કોલ મુજબ આગવાને તુંએ મજબુત સપત લેવા જોઈએ. તે કોલ જો તું તોડે તો તેનાં પાપના ભારથી ગોઆ સે-હેરો અને મુલકોમાં ધરતીકંપની અસર થાએ, અને તેથી ધરો તથા મેહુલો તથા ઝાડ પાંતો અને જનવરોનો નાસ થાએ, તેવા સોગન ખાવા જોઈએ, અને માહરા પોતાના તેમજ માહરાં સધલાં લગતા વલગતાંએનાં પરાં-છોને, તેમજ તેઓની માલમીલકતોને કશી હાણી નહી થાએ તેવું બ-નવું જોઈએ. હું પોતે એક મોહટો દરજો તથા માલ ખજાનો ધરાવનારી સારી પુત્રીઆદની બાનુ-છેજ અને જેઆરે તું માહરી સાથે પકા કોલ કરા-રો કરસે તેઆરે નચોત થઈ ને તાહારી પુછેલી સધલી વાતોનો ખરે ખરો જવાબ આપીશ. એટલુંજ નહીં, પણ કાબલુસ્તાનમાં માહરો પોતાનો માલ ખજાનો જે મે ગુપ્ત રાખેલોછે, તેથી હું તારે કીજો મોકલી દઈસ. એહેવા રાખદો સાંભલતાં વારજ, સાંમ પહેલવાને પોતાનો હાથ લાંબો કરોને સીનદુખતનો હાથ પકડીને, એક જતનાં સખત સોગન ખાઈને, સી-નદુખતના માગીઆ મુજબનો વચન આપીઓ. સીનદુખતને જેઆરે એ મુજબનો વચન મલેઓ તેઆરે તેનાં દીલમાં ભરોસો આવીઓ અને નમીને નમનતાઈથી સામની ઉપર ઘણી દુવા આફરીન કીધી, પછે એમ બોલી કે,—

હું “જેહાડ”ની સગી છેજ એ પહેલવાંન,
ખરધાર માહરો છે મેહરાબ શશનરવાંન.

(૨૯૭)

તે આંદ રૂપી રોદાખેહની છેજી માતા,
કરેછ જે પર તાહરો પુત્ર જન કીદા.
અંધારી રાતથી તે પામદાદ તલક,
તે એજદાં પાસ હરદમ કરતીતી અગળ—
ને તું અને ધરાંનના ખુદ સાહનસાહ,
પર કરતીતી હર પલે અનેક દુઆ.
આવીધું હાલ કે જેજી તાહરો પીચાર,
કોણને તું ગણેછ દુરામન ને દોસતદાર.

એ પહેલવાંન અગરજો તાહરો વીચાર એવો હોએકે, હું તથા માહરો ભર-
થાર મેહરાખ જતે ખુરાં અને બેયુનીઆદ ખાનદાનનાં છંધએ તો, તું
કુકત હુમોનેજ માર અથવા કેદ પકડીને બંધીખાનામાં નાખ. પણ આ
મુલકનાં ગરીબ અને બેગુનાહ લોકોને કંઈખી દુખ થાએ તેવું કરતો રખે,
અગરજો તું તેમ કરસે તો, તે ઈનસાફવંતો ખોદા તાહરો ઉપર ખફા
થસે, અને આખરે તું ગમ અને સંતાપમાં ગીરફતાર થસે. સામ પહેલ-
વાંને જેઆરે એહેવા સખુનો સોનદુખન ને મોહડેથી સાંભલેઆ, અને તે-
નામાં જેઆરે સઘલી પરકારની નમનતાઈ અને સારી સમજ જોઈ, તે-
આરે તેને એવો જવાબ આપેઆ કે, એ ખુબસુરત ખાનું, મે જે વચન
તુંને આપેઆછે, તેનેજ હું વલગી રહીશ અને કદાચ માહરો જાન જાએ
તોખી તેથી ઉલટો ચાલીશ નહીં. તું તથા તાહરું કુટુંબ અને તાહરાં મુલક-
નાં લોકો ખુશી અને તનદુરસતી સાથે રહે તેહેવું જોવાને હું રાજીછું. વલી
માહરો બેટો જાલેજર રોદાખેહની સાથે પરણે તે વાતખી મને કપુલછે.
અગરચે તમે ખીજી બુનીઆદનાં લોકો છેઆ તોખી તમે પાદસાહી ચ-
લાવવાનો મોહટો દરજે લોગવોછો. આએ સંસારનો કારભાર એહેવીજ રી-
તે ચાલુછે, અને જે ધોરણ ઉપર તે પરવરદીગાર આ દુનીઆનો વહીવટ
ચલાવેછે, તે ખાખે કંઈખી ચુનોચરા કરવાને આપણને સતા નથી.

પેદા કીધુચ તેણેજ સઉ સલાહ મુજબ,
તેજ કબુલી નહીં ખોલીએ કંઈખી હરફ.
એક ચહડેજ જોચો— ખીજો જાએચ નીચાણ,
એક હોએછે બરપુર,— ખીજો ખેએચ તાંણ.

(૨૯૮)

એકનું દીવ હોએછે નેઆમતથી ખુસાલ,
બીજો રહેય માતાજીથી પુર દુખી હાલ.
પણ છે બંધે જણ કીજે આખર આએ ખાક,
યાએય જેમાં અદના ને આવા હલાક.

વાસતે એ અકલમંદ સીનદુખત, તું કંઈબી રીતની ચીનતા તાહરા
મનમાં નો રાખ. માહરીથી બની સકતી સઘડી કોસેસ કરીસ, અને તાહ-
રી મરજી મુજબનું કામ બજા લાવીસ. ઈરાંનના પાદસાહ મીનાચેહરની
ઉપર એજ બાબે હું એક પતર લખી ચુકોછું, અને ઘણી એક રીતની
કાકલુદી તથા મીનતજરી કરીને, જલતાં લગન કરવા બાબે તેની પરવા-
નગી મેં માંગીછે. તે કાગલ લઈને જલેજર પોતેજ મીનાચેહર પાસે ગી-
ઓછે. તાહરી ખેટીની મહોબતમાં તે હરદમ રદન અને બલાપો કરેછે. મ-
હને તો તેવોનો સંબંધ કરવામાંજ સાડું સમજાએછ, અને હાલ હું એહ-
વું આહુંછું કે, તાહરી ખેટી શેદાખેનો દીદાર માહરી નજર પડે તેમ તું
કર. તેનો રંગ રૂપ અને કદ, જો મહને પસંદ પડે તો, હું તેવોનો સં-
બંધ વધારે જડપથી અને ઉલટથી કરીસ. સીનદુખતે જવાબ દીધો કે એ
પહેલવાંન, એ કારણ સર જો તું પોતે માહરી સાથે માહારા મેહેલમાં
આવસે તો, માહરી ઉપર મોટો ઉપકાર કરસે અને માહરું સર બુલંદ આ-
કાસથી બી બરતર થએલું ગણસ. જો તું કાબુલમાં આવસે તો, તાહરા
કદમ ઉપર હમારા જાન માલનો વધારો કરીશું. એહેવા સખુનો સાંભળી
ને સામે પોતાનું મોહું લગરીક હસતું કીધું, અને અછી રીતનો દીલાસો
આપી, તે એમ બોલેઓ કે, એ સીનદોખત, તું કંઈબી ફીકર નો કર
ને તાહરા આહવા મુજબનુંજ સઘલું કામ થસેજ તે બાબે તાહરી ખાતરી
રાખજે. તેજ વખત સીનદુખત સામની આગલથી ચાલીને બાહર ગઈ
અને સઘડી કેફીઅતનો એક પતર લખીને ખુસાલી ભરેલી ખબર પો-
તાના ભરથાર મેહેરાબની ઉપર મોકલેઓ. એ પછે કાબુલ તરફ પાછી
ફરવાને વાસતે તેણે ખુદ પોતે તઈઆરી કીધી, અને તે બાબેની રજા સા-
મ પાસે માંગવા ગઈ. સામે ખુશીથી તેહને રજા આપી, અને તેહેના ભ-
રથારને ઘણી ઘણી દુવા સલામ કેહવડાવી. તે પછે કેહલી એક જાતનો કી-

(૨૯૯)

મતી અસખાખ તથા મોતીઓ અને ઝહવેરો અને અમુલીઅ પે શાણે મે-
હેરાખને સાર, તથા રોદાખેને સાર લેટ આપેઆં.

લંબાવીઆ સામે ખુદ પોતાના દસત,
ને ધરીઆ ખુદ સીનદુખતનો નાંખુક હાથ ઝટ.
કાધો તેનો સાથે એ રીતનો કરાર,
કે જાલ કીજે કખુલછે- રોદાખેહ નાર.

એટલું બોલોને પોતાના એક સરદારના હસતકમાં પોતાના ચાલીસ
સવારો સીનદુખતનાં માંન અને સંભાલને ખાતર સીનદુખતની સાથે કાપુ-
લ રોહેરની તરફ મોકલેઆ, અને ફરીને સીનદુખતને એમ કહીયું કે એ
ખાનું તું હશી ખુશી ભરેલી પાછી તાહરાં મકાન તરફ જ, અને સઘલી
પાંતીના ખુરા વહેમો અને ચીંતાઓ દુર કરીને, સુખ તથા સંતોસમાં
તાહરો વખત ગુજારજે. એહેવી વાત સાંભલીને તે નેકખખત ખાનુનો કુ-
મજાએલો ચહેરા પાછો ખીવતો અને ઝલકતો થયો, અને હરખ તથા
ઉત્તર ભરેલાં દીસ સાથે સામ પહેલવાનને સલામ કરીને પાછી તે પોતા-
નાં મકાન તરફ ગઈ.

સામ પેહલવાન પોતાની સાથે જાલને લઈને મેહે-
રાખ પાદશાહને તાહાં કાખુલ સેહરમાં ગીઓ,
અને રોદાખે સાથે જાલના લગન કીધાં તે
તથા બીજી શાદી રામસનીની
ખીનાં વીસે.

ધરિનના પાદશાહની મેજાકાત લઈને, જલેજર જેઆરે પાછો કા-
ખુલ તરફ આવીને, પોતાના પોતા સામને મલેઆ, તેઆરે તે ખેઉ જણ
સાથે ખેસીને વાતો કરવામાં મસખુલ થયા. સીનદુખતે આવીને જે જે

વાતો સામની સાથે કરી હતી, તે સઘડી હકકીતથી જલેજરને વાકેફ કીધો, તથા જે હદીઓ તથા ભેટની કીમતી ચીજો તે લાવી હતી, તે સઘડું જલેજરને દેખાડેયું. એ પછે રોદાબે સાથે તેનાં લગન કરવાની તથા મેહરાબ પાદશાહના મેહલમાં જઈને, રોદાબેને જોવાની, તથા મેલાકાત કરવાની કબુલાત આપી હતી તે વીશેબી જલેજરને વાકેફ કીધો. એ પછે મેહરાબ પાદશાહની તરફથી એક એહવો પેગામ આવેયો હતો કે, શાદીનો દીવસ મુકરર કરેઆમાં આવેઓછે, અને તેને લગતો સઘલો માલ અસબાબથી તઈયારછે, તે પતરબી જલેજરને દેખાડેઓ. પછે તેને પુછેયું કે, હવે એ વીસેનો જવાબ કેહવો વાલીએ, તે તું જોલ. એ સઘડી વાતો સાંભલીને જલેજરના દીલમાં એટલો મોહટો હરખ છુટેઓ, અને તે એહવો તો ખુશી થયો કે, તેનું મોહડું લાલ તાજ ગુલાબની મીસાલે ખીલીડ. પછે જોલેઓ કે એ મેહરબાન પીતા, અગરજો તાહરો હુકમ હોએ તો, સઘડી ઘટતી તઈયારી કરોને, તરતજ મેહરાબના મકાન તરફ આપણે જઈએ, અને જે હવે કરવાનુંછે તે સેતાબીથી સરંજામ પોહોંઆડીએ.

એ સાંભલી સામે જોયું જલની તરફ,
 પાંખી ગયો તે ખુદ તેના દીલની મતલબ.
 કે રોદાબેહ સીવાય નથી તેહની વાત,
 તે જઈઘાતોબી નથી આખી આખી રાત.
 એહેવીજ રીતનું હોયછે ખુદ એસકનુ કામ,
 માયુકને જોતાંજ અકલ જાયછે તમામ.

પછે પોતાનાં માણસો અને સરદારોને એહવો હુકમ કીધો કે લશ-કરી તંબુ તથા અસબાબ તેમજ સઘડી અગતની ભાંતભાંતની ચીજો તઈયાર કરે, અને કાબુલના શાહની મેલાકાતની મુસાફરીએ જવા સાડ, સઘલાઓ હાજર રહે. એ પછે એક સવારને અથવા કાસદને મેહરાબ પાદશાહ આગલ મોકલીને, તેને એતવણી આપી કે, હું માહરા ખેટા જલેજર અને બીજાં માણસોનાં રેસાલા સાથે, તાહરી મેલાકાત કીજે આ-વુંછું. પેલા સવારે સઘલું નજરે દીઠેલું, તેમજ સામ પહેવાનનું કહેવડાવેલું

મેહરાય આગલ જઈ કહેયું. એ સાંભળી મેહરાય અતીસે ખુશાલ થયો અને અરગવાન નામના કુલની મોસાલે તેણેનો ચેહરો રંગદાર બનેચ્છો. સામ પહેલવાન સઘલી પરકારનાં વાજાં વજાંતરો, તથા નગારાં અને સનગારો ભરેલાં ઘણાં એક લસકરો માણસો પોતાની સાથે લઈને, કાપુલ તરફ ગીચ્છો. મેહરાય પાદસાહ તેવીજ રીતના મોહટા દબદબા સાથે એસતકેખાલ લેવા કીજે સામની સામને ગયો, અને જેવી તેની નજર સામની ઉપર પડી કે, તરતજ તે પોતાના ઘોડા ઉપરથી હેઠલ ઉતરેચ્છો. સામે તરતજ તેની સાથે બગલગીરો કીધી, અને ખેર આક્રીયતની ખબર અંતર સરેસતા મુજબની પુછી. તે વીસેનો ઘટતો જવાબ આપેયા પાદ, મેહરાય પાદસાહ પાછો પોતાના ઘોડા ઉપર સવાર થયો, અને પોતાના હાથમાં એક ઘણુંજ કીમતી તાજ લઈને, જાલેજરના માથાંની ઉપર મુકયું. એ પછે તેચ્છો સઘલા કાપુલ સહેરમાં દાખલ થયા અને મેહરાયના મકાનમાં હશી ખુશી સાથે જઈ બેઠા. આખા શહેરમાં શાદી રામસનીના ઘાંટો અને વાજાં વાજાંતરો વાગવા લાગેચ્છાં, અને જગે જગે રામસગરોના નાંચ, તથા રંગ રાગ અને ફૂગોના અવાજ ઉઠેચ્છા. મેહરાય પાદસાહની ચોરત સીનદોખત પોતાની સાથે તરણસો સાહેલીચ્છો લઈને સામ તથા જાલેજરની આગલ આવી. એમાંનો દરએક અસતરીના હાથમાં જુદી જુદી જાતની અને જુદા જુદા સનગારની કીમતી ચીજો, તથા જવાહેરો, અને સોના રૂપાના વાસણો હતાં. એ સઘલી અસતરીચ્છો સામ તથા જાલની સનમુખ અદબથી હારબંધ ઊભી રહીચ્છો, અને ભલી ભલાઈ ભરેલી દુવા આક્રીન કીધા પાદ, તે સઘલી અસતરીચ્છોચ્છો પોતાના હાથે મધેની ચીજોનો વધાવો તે બેહુ પેહલવાનોની ઉપર કીધો. જે મોતીચ્છો અને જવાહેરોનો વધાવો કીધો હોતો, તે જે જે સખસોના હાથમાં આવેચ્છાં હતાં, તેચ્છો ગોયા મોહટા દોલતમંદ અને બીનીઆજ બની ગયા હતા. રસ્તાપરના ઘોડાચ્છો અને હાથીચ્છોનાં પગ હેઠલ જે ગોહરો વીખરાઈને પડેચ્છાં હતાં, તેચ્છો ગોયા આકાસપરના તારાની મીસાળે ચળકતાં હતાં, અને સોનેરી દીનારો તથા બીજા સીકકાચ્છો એટલા તો ભરચકર દીસતા હતા કે, રૂપાંની જનસોનો તેચ્છાં કંઈબી વકાર રહેચ્છો

નહીં હતો. એહવું જોઈને સામ પહેલવાને હસતાં મોહડાં સાથે શીત-
દોષતને એમ કહેયું કે, એ દીલનવાળા પાનું, આ મુજબની સઘલી અ-
મુલીઅ ચીજો હાજર કરવાની તે તસદી લીધાં છે ખરી, પણ પેલી રોદાએ કહાં
છે? અને કહાં લલકે તું તેને છુપાવી રાખવા આહે છે? સીતદોષતે તેઆરે
નખરાંથીજ એહવો જવાબ આપેઆ ક્રે, હા,—રોદાએ જેવી નાંજનીનાં
દીદાર જોવાને વાસતે પરથમમાં જે “ફી”* અથવા બપ્પસેસની રકમ આ-
પવી જોઈએ, તે તું પેહલે આપ, તેઆરેજ તેહનો એહરે જોવાને તુંને
બની સકસે. એહવું સાંભલતાંજ સામે કહેયું કે, એ પાનું માંગ માહરી
પાસે તાહરા મનને ગમતું અને તાહરાં મોહડાંને ભાવતું માંગ હું તુંને
આ ખુશાલીની તકે તે આપીસ. જે માલ ખજાના, તથા જે તાજ
તખત, અને જે શહેરે તથા મુલકો માહરી પાસે છે, તે આ પરસંગે આ-
પવાને હું રાજી છું.†

* ઈઆને જેમ મોટાં અને સારાં માણસોના દરસન લેવા અથવા
મોક્ષાકાત કરવા સાર પેહલલાં નજરાનું આપવા લેવાની આલ ઉગમણ
પરાંતના દેશોમાં છે તે સુજબ, પણ હાર અને મોહબતની અસરથી,
“સીતદોષતે” સામની પાસે એ રીતની “ફી” અથવા લવાજમ મોહડે
અહીંને માંગેઆ હતો એમ સમજવું. “ફી” અંગરેજી બોલે છે અને
ફારસીમાં “પીશકસી” બોલખી વાપરેઆમાં આવે છે. આરતનો એહરે
જોવાની “ફી” ને ફારશી બારામાં “રુનુમા” કરી કેહે છે, અને દરએક
પરણનારી આરતનો પેહલલી વખતનો એહરે જેઆરે તેનો ખાવીદ અથવા
કોઈ ખીજે એથી જોએ છે તેઆરે એ રીતની “ફી” આપવી પડે છે,
અને એ આલ અસલથી તે આજસુધી ઈરાંનમાં છે.

† ઈઆને એ વખતે સામ પેહલવાન પાસેખી કેટલાંએક શહેરે
અને જગાએ, ઈરાંનના યાદશાહ પાસેથી ઈનામ અથવા બપ્પશર તરીકે
મળી હતી, અને જે જગાએ ઉપર તે પોતે અને તેનાં વંસનાં અમલ-
દારે રાજ કરતા હતા, તે શહેરે મધેથી “રોદાએ” અને પોતાના દીકરા
જાલના લગનની વખતે રીતમાં કેટલાંએક શહેરે આપવા માંગેઆ
હતાં એહવું સહમજવું. સાંમના અસતકમાં “ડંમબર” તથા “મએહ”
તથા “જખુલ” તથા સીજસવાંત” અને ખીજાં ગાંમો હતાં. સાંમ -

એહેલું સાંભળીને સીનદેખત હસતાં ગોહડાં સાથે અને નજકતા બરેલી અદ્ય અદ્યથી પોતાના મહેલના જનાનખાનામાં ગઈ અને તહાંથી પોતાનો બેટી રોદાબેને પોતાની સાથે લાવીને સામની આગજ ઉભી. કીધી.

— પેહેલવાની ખી ધરાંનના પાદશાહેની અછી સેવા બજાવી હતી અને ના-મીઆં કામે અને બારી જંગમ મચાવી હતી, તેથી તેને અનેક રીતના ખેતાઓ અને ધનામે ધરાંનના એહેનરાહ ફરેકુન તથા મીનાચેહર અસ-તકથી મલેઆં હતાં. એ પેહેલવાનને જે ખેતખીનામે મલીઆં હતાં તેમાં સુખીઆ નામે આ સુખખના હતાં:—

“સામે સવાર,”—એટલે એછો પોડે સવાર; “સામે ઈઅક જખ-મ,”—એટલે એક જ જખમથી એક બચ્ચેઆંકાર અજદાને ઠાર મારનાર; “સામે દીલ સંગીત”—એટલે કંઈ હડડાં અને મજબુત ડેરાવવાલો સર-દાર; “સામે દસતાન” એટલે વીસવાસઘાત કરનારો સામ, સખખ કે પોતાના બેટા જલ તરફ તેની નાંધલી વચ્ચેમાં તેને પાહાડ પર નાખીને ઘણું ઘાતકીપણું ચલાવીજો હતું તેથી પરજના લોકો તરફથી તેને એહયું નામ આપેઆમાં આવીજો હતું. એ વીસે ઈઅરોપીઅન ગરંથકારના સખદો અને વીચારો નીચે સુખખનાંછે:—

“Sam-Suwar, the rider on the rainbow, or Sam the chevalier; Sam Nureeman signifies Sam, the son of Nureeman. Sam-Ekzukhm or Sam one-wound; on account of his killing a dreadful serpent single-handed in a single attack. Sam-Dil-sungeen or rock hearted Sam, that is, a man firm, with an inflexible purpose of mind. Sam-Dastan, or Sam, the treacherous, because he perfidiously betrayed his son, Zal, by exposing him to destruction, near mount Elboorz. He was the father of Zal and the grand father of Rustum. He flourished B. C. 750, in the reign of Furreedoon, who appointed him to be a military commander. In 720, under Minoochuhur, he was appointed commander in chief and Prime Minister, and obtained from his Sovereign a Patent to hold Cabool; Dumbur; and Mayee, Provinces in Hindoostan; and all the Territory from the river Sinde to Bost, Zaboolistan and Sijistan included. Sijistan was his hereditary domain. Sir Wm. Jones says, that—“he was the bravest Hero of the age.” He conquered Mazindran, Sugsar, and Koorgsar. He died in the year 695 B. C. in the Reign of King Noudoor.”

નજર કીધી સામે તે આંદરૂપ તરફ,
 તેને જોતાં જ યાચ્યો તે અતીસ અજાણ.
 પછે કહેણું જાણને કે એ નેકળખત,
 ખાદાની જ તાહરી ઉપર પુરી રહેમત.
 કે આચ્યે રીતના જલજલતાં સુરીઅ રાસન
 ને કીધા તાહરી પોતાનો અહેસા પસન.
 પછે તેરચો મેહરાખને પોતાની પાસ,
 દીન-રીત મુજબ ખાંધિયો લગણનો ગાંઠ ખાસ.
 ખેસાડ્યાં ખુશી બર તે બેઠ જણને સાત,
 અકીક ને જખરજદથી બરેચો બેઠ હાત.
 વધાવેચાં તે કુલ નંગો તે જોડાં પર,
 જરનુ તાજ મુકીજી ખુદ જલજરને સર.
 પાદશાહી માતીચો કુલ બહુ કીમતદાર
 થી કીધું રાદાખેહનુ સર સંગારદાર.
 હાજર કીધી એ બાદ ખજાનાંની ટીપ,
 આપી તેમાંથી લગણ ની કુલ રીત.

રીતમાં અપાચેલા ખજાનાંની ટીપ વાંચીને મીજલસ મધેનાં તમા-
 મ લોકો બહુ અજાણ થાચેચાં. મેહરાખ પાદશાહની તરફથી અપાચેલો
 એટલો બધો ગંજ જોઈને જાલેજરનાં દીલમાં અતી ઘણો મોટો વીચાર
 ઉપજેચો અને તેણે તે પરવરદેગારનાં શોકરાંનાં કીધા. એ પછે સરવે
 કોઈ લગણની ખુશાલીની બેઠકમાં ગીચા, અને એક હફતા તલક સરવે
 કોઈએ રમત અને ગમતમાં તથા ખાંણા અને પીનામાં પોતાનો વખ-
 ત ગુજરેચો હતો. કાબુલનાં આખા મુલકમાં મોજ-મજાહ અને શા-
 દી રામશની મચી રહી હતી, અને તરેહવાર રીતનાં સંગારથી મેહરાખ પા-
 દશાહનો મેહલ ગોચા એક ખીલતું અને જહલ-જહલતુ બહેશત બ-
 ની રહીજી હતું. પેલું આશક-માશુકનુ જોઈ ઘણા દીવરો તલક મોહ-
 ખતની લેલા લેલીમાં રહીજી અને તેથી સેવટે રોદાખેહ હમેલદાર થઈ
 હતી. એક આખા મહીનાં તલક સામ પહેલવાંન કાબુલમાં રહેચો બાદ
 “સીસતાંન” નામનાં પોતાનાં ગામ તરફ ગીચો. એ પછેથી જાલેજર

એક હફતા તલક કાબુલમાંજ રહેઓ હતો, તે પછે તેણેથી પોતાની કુ-ચની સવારી તઈઆર કરાવી. એક નામીઆ હાથીની ઉપર પાદશાહી દબદબાની અમારી બંધાવીને તે ઉપર શેદાબેહને બેસાડી, અને સોનદે-ખતને તથા મેહરાબને બી પોતાની સાથે લીધાં. સઘલી સવારી સીસતાં-નનાં શહેરમાં જઈ પોહતી, અને સઘલાં જણા ખાલેસ દીલથી તે પાક-પરવરદેગારની શોકર ગુજારી કરવા મંડી ગીઆ. એ મુલકને આગલ “નીમરૂજ” કરીનેબી કહેતા હતા,” અને તાંહાં જઈને સરવે કોઈ મોજ

* ને મુલક આજે “સીસેતાંન” ના નામથી આજખાએછે તેને આગલા વખતમાં “નીમરૂજ” કરી કહેતા હતા. “નીમરૂજ” શબ્દનો અર્થ “અરધા દાહાડા”નો થાયછે અને એ બામે મીં કીનીઅર (Kinneir) અને ખીજ ને એસારા જણાવી ગીઆછે તે નીચે મુજબનોછે:—

“The province of Seistan, formerly called “Nimroze,” and com- prehending part of Arriana, and the country of the Sarangaeans is bounded on the N. and N. W. by Khorasan; E. by Candahar and Zabl stan; and S. and S. W. by Mekran, and Kerman. Dashak, the capital of Sijistan, is situated in Lat 31°8' N. and Long. 63°10 E.

“Seestan was formerly called Neemroz, as an ancient tradition reports, that this province was one entirely under warter; but having been drained in the space of half a day by the genii hence received the Name of Neemrooz.”

મીં કીનીઅર નામનાં ગરંથકારનાં ઉપલા અંગરેજી સખુનોને અર્થ એમછે કે—“હાલ ને મુલકનું નામ “સીસતાંન” છે, તે મુલકનું આગલા વખતનું નામ “નીમરૂજ” હતું. વધી ને દેસનું નામ “એરી-એના” કરી હતું, તેથી એજ નીમરૂજને મલતું અથવા તેની હદમાં હતું; તેજ મીસાલે “સારાં ગેઈઅનસ” નામનું ગામખી તાહાંજ હતું, અને તેની આતરદીસા તથા આતર પસઅમ દીસા તરફ “આરાસાન”ના મુલક આવેલોછે. અને દખણ દીસા તથા ઉગમણ દીસા તરફ કંદહાર અને જબલુસતાન આવેલુછે. અને દખમ દસા તથા દખણ પસઅમ દસા તરફ “મેકરાન અને કેરમાન”ના મુલકો આવેલાછે. “સીસતાન”નું પાષતખત સહેર “દેસાક” નામનું હતું, ને આતર દસાની લેઠીટુડ ૩૧-૮ અને લાનજીટીડ ૬૩-૧૦ તરફ હતું.

મળહ અને રમત ગમત મચાવી અને સામ પહેલવાંને ખાંનાં પીણાની એક ઓઠી મીજલસ બનાવી તેથી તરણ દોવરો તરક સહ કોઈ તેમાં મશગુલ રહેતાં. એ પછે મેહરાબ પાદશાહ પાછો પોતાના કાબુલ શહેરમાં ગીચો, અને તેની બાએડી સોનદોખત “નીમરૂજ” માંજ રહી. હવે સામ પેહલવાંને જેઆરે પોતાના બેઠા જલેજરને સરવે પરકારે લાએક અને સઘલી પરકારે લાએગસાલી જેએએ, તેઆરે તેણે આસતે આસતે પોતાની સજતતત અસતકના મુલકનાં કારોબાર ઉપરથી હાત ઉઠાવીને બાહરનાં દુરદરાજ મુલકોની સફરે જવાનો ઠેરાવ કીધો. પોતાના રાજપાટની તથા પોતાનાં સઘલા કારોબારની લગામ તેણે જલેજરને સોંપી. એ પછે સઘલી રીતનાં ઘટતા અસખાખ સાથે “કરકસારાં” તથા “બાખતાર” નામનાં મુલકો તરફ સામ ગીચો. એ મુલકોબી “મીનાએહર” પાદશાહે તેને બખ્શોશ આપેલા હતા, અને અકસર કરોને તાંહાંની વસતી માંજુનદરાંની લોકોની હતી, તેથી તેએનાં ફેસાદથી સામનાં દીલમાં ઓઠો અંદેશો રેહતો હતો.†

— સીસતાનના મુલકને આગલા વખત ઉપર “નીમરૂજ” કરી કહેતા હતા એવું આગલા વખતના હેવાલોમાં જણાવેલું છે, અને તે ઉપર એક વખત સઘલું ખણી કરી વણેલું હતું પણ કોઈ કુદરતી ચમતકારીક બનાવથી, અથવા કેવા અથવા ઈન્દોની છુપી કરામતથી, અરધા દહાડાની અંદર તે ખણામાંથી બાહાર નીકળી આવેલું હતું, તેથી એ સહેરનું નામ “નીમરૂજ” કરી આપેઆમાં આવેલું હતું.”

† “બાખતાર”ના મુલક વીશ મી. રીચરડસન જણાવેલે કે :—

“Bactriana or Khurasan.”

“કરકસારાં” એટલે કરકસાર અથવા ગોરગસારનો મુલક. એ મુલક માંજુનદરાનના લતા તરફ આવેલો છે. એ દરાનાં રહેવાથીએ અસલથી તે આજ શુધી સારા ખવાસ અને ચાલ ચલણના મણતા નથી, અને એ વીશ જુદા જુદા ગરંથકારોએ અગતના બાલસા કીધા છે. મી. રા. ખરડસન જણાવેલે કે—

રૂક્ષતમ પોતાની માએ રોદામેહને પેટ જનમેઓ તે
 વખતે રોદામેહને અતી ધણુ કુખ ખમવું પડીઉ
 હવું, અને ઘણી રીતની દલગીરી ફેલાઈ હતી,
 તેથી શેવટે “સીમોરગ” હકીમની તદખીરથી
 તેનો છુટકારો થાએઓ હતો તે તથા તેને
 લગતી ખીજ બાપતો વીશે.

એ મુજબ જલેજરને રોદામેના સંબંધને લાંબા દીવસ નહીં ગુજ-
 રેઆ તેટલાંજ રોદામેના સરવના ઝાડના જેવા કદની ઉપર, એક જાતનો
 સંગીન ભાર જણાયો. તે ભાર દીન ઉગે એટલો બધો વધતો ગયો કે,

—“According to the Boorhani Qatiu is the name of a country where
 the people have the head of a dog, and the body of a man : and it
 is also the name of the natives there. Sir Wm. Jones calls it Saksar.
 But Firdousee well explains its meaning : in Mazindaran was a pro-
 vince, the inhabitants of which were called after the region, Goor-
 gasran, or Koorgsaran, wolf-heads, whom Sir Wm. Jones denomina-
 ted “lous de la bataille.” Champion in his Shah Nameh, renders
 “Sugsar,” Dog’s Town. And it is very remarkable, that to the
 present time there is a place in Mazindaran called Dogs head, which
 appears to be the Sugsar of the Text.

From Herodotus we collect that the Hyrcanians maintained dogs
 publicly for the purpose of devouring the dead bodies of the Magi :
 hence probably the origin of the name of Sugsar.”

મી. રાખરસનનાં ઉપલા અંગરૂઠ સંખ્યુનેના ગુજરાતીમાં ખાલાસે
 એમ થાએછે કે,—“પુરહાને કાટે” નામનાં એક ફારસી ગરંથમાં ખા-
 લાશો આપેઆમાં આપાછે તેમ એ “કરકસારાન” અથવા “ગોરમ
 સારાન” નામનાં મુલકને એ નામ એટલા કીજે આપેઆમાં આવીછે
 હવું કે, એ મુજકના આદમી રેહવાસીઓનાં માંયાંનો આકાર કુતરા
 અથવા વરૂનાં માંયાંનાં જેવા હતો, અને તેઓનું સરીર આદમાના જેવું
 હતું. અને સર વીલીઅમસ જોનસ નામના એક ખીજ મોટા અંગરૂઠ
 ગરંથકારના મત મુજબ, “સગસાર” નામના દેસના લોકોનેખી, એજ -

તેના દુખથી શેઠાણે ઘણી હેરાન થવા અને ગમગીન રહેવા લાગી. તેનું મહોલું સઘલું કરમાઈ ગયું, અને પેટમાં એટલું બધું દરદ ઉપજવા લાગું કે, તે નહીં ખમાયાથી હર ઘડી રડવા અને ફરીયાદ કરવા લાગી. તેઆરે તેની માએ સોનદોખતે ધીરજ અને દેલાસાનાં સખુનોથી તેને એમ પુછ્યું કે, એ વહાલી બેટી, તું એટલી બધી ગમખાર અને ફીકા ચહેરાની કેમ બનતી જાયછે? ગુલાબના ફુલની મીસાલનો રંગીન તાહારો મુખડો કેસરના જેહેવો પોસો અને હરદીઓ કેમ બનતો જાયછે? એના ઉતરમાં શેઠાણે બોલી કે, એ માહારી મહેરબાન માતા, રાતદીનનાં ઉજ્જ-ગરા અને દુખથી હું અનીશય હેરાન છું, અને જીવતાં જીવત હું પોતાને ગોયા મુવેલી સમજું છું. બાલકને જનમ આપવાનો વખત પુરે પુરે વહી ગયોછે, તોબો આ માહારા પેટમાંના ભારનો કસો છુટકારો થતો

— નામથી પીછાણીઆમા આવતા હતા. પણ ફીરદોશી સાઆરે એ સખદનો અરથ વધારે સરસ રીતે સમજાવેલોછે. તેણે એમ જણાવેલુંછે કે, માજનદરાનના મુલકમાં એક પરગણું એવુંછે કે, તીહાંના રહેવાસીઓને “ગુરંગસારાન” અથવા “કુરંગસારાન” કરી કહેતા હતા, સખબ કે તે માણસોના માથાનો આકાર, વરઝો અથવા કુતરાંઓનાં માથાને એક મલતો દીસતો હોતો, અને એ ઉપરથી સર વીલીએમ જ્ઞેનસે તેઓનું નામ *Laups de la bataille* આપીજી હતું. વલી “આમપીઅન” નામનાં એક ખીજા ગરંથકારે રાહતામાનો અંગરેજીમાં તરજુમો કરતાં પોતાનાં વાંચનારાઓને એ સખદનો અરથ એમ સમજાવેલો છે કે,—સગસાર, એટલે કુતરાંઓનાં આકારવાલાં પરાંણીઓનું શેહર. અને આ વાત ઘણી અજબ જેવીછે કે, આએ હાલના જમાના સુધી, માજુનદરાનમાં એક એવું ગામછે કે, જેનું નામ નીસાન “કુતરાંઓનું માથું” કરી જણાવેલુંછે, અને એજ ઉપરથી ફીરદોશીના લખેલા સખુનોના ખુલાસો મલી આવેછે. “હીરોટસ” નામનો યુનાની ગરંથકાર એમ લખી ગયોછે કે, “હરકેનીઅનસ” નામના ટોલાના લોકો એક જાતના કુતરાંઓને પાલી પોસીને ઉધારતા હતા, અને મેજઈ લોકોના મરણ પામેલા સખ-સોની લાસને ખાવાની અથવા બખસ કરવાની ટેવ પાડતા હતા, તેથી કદાચ એ કારણ ઉપરથીજી એ દેસનું નામ “સગસાર” કરી રાખેઆમાં આવેલું હોય.” ફારસી બારામાં કુતરાને “સગ” અને વરને “ઝારમ” કરી કહેછે.

નથી. માહુરા પેટમાં ગોચા એક ભારી પથર અથવા સંગીન લોહાનો કટકો ભરેઆ હોય તેટલું મોહટું વજન લાગેછે. એવા સખુનો સાંભલી તેની માથ સોનદુખતને મોહટી ચીંતા ઉપજી, અને ગમગીન થઈ ને રડવા લાગી. એ પછે એક દીને રોદાળે અચ્ચુચી બેહોસ થઈ ગઈ, તેવું જોઈને તેના મેહલમાંના માણસોએ અકુસોસ અને માહેતમ ભરેલા પો-કારો ઉઠાવેઆ. સોનદુખતેથી રહી તતડીને પોતાના તનપરના વસતરો ફૂડેઆં, તથા સરપરના બાલો પીંચેઆ. એ વીશેની ખબર જ્યારે જલેજરને પોંદતી, તેજ વખતે તે રોદાળેના ખીછાના તરફ ગયો, અને તેની હાલત જોઈને તેથી ગભરાટમાં પડીને રદન કુટન કરવા લાગેઆ. એ પછે તેણે પાછી ધીરજ પકડી ને કંઈથી એલાજ કરવાનો અંદેસો કરવા લાગો. એ વખતે પેલા સીમુરગે તેને આપેલા ખીછની યાદ આવી, તેથી પોતાનું મોહટું પાછું હસતું કરીને રોદાળેની માથ તે પોતાની સાસુને તે બાળેનો ખબર આપી, અને તરતજ આતસ મંગાવીને પેલાં ખીછ મહેનો કંઈક ભાગ તે ઉપર મુકીને ધુંવાડો કીધો* તેજ વખત આકાસ તરફ એક જાતનો શીહા રંગ અથવા છાઓ ઉભો થયો અને તેમાંથી

* હમે આગલ જણાવી ચુકાછે કે, એ સીમોરગ કંઈ પંખી નહી પણ એક દાનાવ અને દુનીઆંદારી તજીને પહાડ ઉપર જઈ બેઠેલા એક હકીમ હતો, -અને ફીરદોશીનુ એ મુજબનુ લખવું એક ભેદ તરીકે ગણવું જોઈએ, તથા ખીજી કોમનાં આગલા જમાનાનાં ગરંથકારાખી, પક્ષી અને માંણસ વચેનાં એહવા સંગંધ બાબે લખાંણ કરી ગીએલા આપણા જોવામાં આવેછે.

પંખીના ખીછો અને ખીજી ચીજો અગતના કારણસર આતસ ઉપર બાલવાની ચાલ, ઉગમન પરાંતના લોકોમાં આજ સુધી છે, અને મી. ફ્રેજર (J. B. Fraser) નામનો એક અંગરેજ, ઈરાંન દેશ ખાતેની પોતાની મુસાફરીના એહવાલનાં પુસતકમાં લખેછે કે, જેહારે ઈરાંનના મુલકમાં કંઈ રોગ અથવા મરકી ચાલતી તેહારે તાંહાંનો પાદરાહ પોતાના અજાંનામાંથી એક જાતના પંખીના ખીછો કહડાવીને આતસ ઉપર બાલતો હતા, તે એહવા એતેકાદથી કે, તે ખીછોની કુંઈનાં વાસથી પેલા રોગની જેહરી હવા દૂર થતી હતી.

પેલો “સીમુરગ” ઉડી આવતો દેખાયો. સીમુરગે આવતાંને વાર જાલે-જરને પુછીજ કે, કેમ સું અદેશો આવી પડેઆછે? અને આટલું બધું રક્ત અને પોટન સાને પાસતે કરોછો?

આ ચાંદી સરખાં બદનની ચાંદ રૂપી નાર,
થી થાસે પેદા એક પુત્ર નામદાર.
સહીઆ જેવા ચુંમસે તેના પગની આક,
તેપર ધુંમવા વાદલ ન રાખસે તાકાત.
થસે તેહેના આવાજથી લડાયક વાધ,—
ના બદનના ચાંમડાં તદન ફાટ-ફાટ.
હેરતથી તે વાધો કડસે ખુદ પંજ,
જંગી લોકો આસે તેનીથીજ ખતા.

એ પુત્ર જેઆરે ઉધરીને મોહ્યો થસે તેઆરે તમારા દીલને બહુ ખુસી ઉપજસે, અને તમારી કીરતીમાં મોહ્યો વધારે થસે. સફાઈદાર અને તેજ ધારવાલી એક છડી લાવ,* અને એક ખીજ દાનાવ અને હુનર મંદ સખસને મોહરી આગલ ખોલાવ, પરથમમાં ખેહોસ કરવાનો દારૂ

* આખે ઉપરથી ખોલલી રીતે જણાએછે કે વાહાડ-કાપનો હુનર જેને આજના ઈન્દ્રિયોપચાર-ડાકટરે Surgery અથવા Surgeonry કહેછે, તે પારસીઆના પાદશાહોના જમાનામાં પુરતી રીતે જણાએલો અને વપરાએલો હતો. ગીઆં આસરે ૧૦૦૦) એક હજાર વરસપર લખાએલાં આખે ફીરદોસીના પુસ્તકમાં એ જાણેનો જે એસારે કીધોછે, તે આખે જમાનામાં થતા એલજને બરબર એક મલતો આવેછે તે થોડી અચરતીની વાત નથી. વળી ગીઆં આસરે ૨૩૦૦) વરસે ઉપરનાં ઈરાની અને ઈરિનાંની ડાકટરે પેલો ચીરવાના અને પાછા સાંધવાનાં હુનરમાં પુરતા ખાહોશ હતા તે વીસે ડાકટર હીરાજીના પુસ્તકમાં નીચે સુજાના સખુનો લખેઆમાં આવેલાછે.—

“Another renowned physician who lived in the fourth century before Christ was Praxagoras. Although belonging to the dogmatic sect, he adopted and defended the Hippocratic theory of disease, that is he maintained that diseases depended upon changes in the humours of the body. He paid special attention to anatomy -

રોદાળેને પાઘને, ઘટની તદખીરથી તેને બેભાન કરો. એ પછે રોદાળેનું પેટ અથવા ખીર આગતનો ભાગ ચીરીને બચું બહાર કાઢવું પડશે. બેહોસ હાલતમાં રહેઆથી, રોદાળેને એથી કંઈબી દુખ થએલું જણાશે નહીં, અને તે બચું પેટમાંથી બાહર આવેઆ બાદ પેલા ચીરેલો ભાગ સીવી લઈને પાછો જોડી દીધામાં આવશે. એ પછે જે રીતનો મલમ પટો તે જખમ ઉપર બાંધવાને હું ફરમાવું, તે મલમ પટો કસતુરી અને દુધનો સાથે મેલવીને તે ઉપર બાંધેઆ કરજે, એટલે પેલા જખમ ઉપર તરતજ રૂજ આવશે, અને તાહરી બાયડી રોદાળેને તેથી પાછો આરામ થશે. આ માહરાં સખુનો ઉપર તું ભરોસો રાખજે, અને ખુસ રહેજે અને તે પાક પરવરદીગારની બંદગી કરતો રહેજે. આએ ફલવંતા દરખતથી જે ફલ પેદા થશે તેથી તાહરું નસીબ ઘણું ખીરતું થશે, અને ઘણી રીતના સારા ફેરજે પહોંચશે. જાલેજરે એ સલાહ મુજબનું સધલું કામ કીધું, અને

— and physiology. He appears to have been bold in the use of the knife, for he was the first to perform the operation of gastrotomy (opening the abdomen) in order to restore the bowel to its proper place in intestinal obstruction occurring from intussusception.

ઉપલા અંગરેજ ફકરનો ખોલાશો એ છે કે,—“જીજ્ઞસ કરાઈ સટનાં સનેની આસરે ૪૦૦) વરથો આગમચ, ધ્યાને આસરે ગીઆં ૨૩૦૦) વરસની વાત ઉપર પરાકસાગોરામ નામનો એક ખીજો પરખી-યાત હકીમ હતો. એ હકીમ ડાકમાટીક ટોલાના લોકને મલતો હતો તોખી હિપોક્રેટીકની ટોલીવાલા જેવી રીતની દવાદાર દરદો વીથે કરતા હતા તેવીજ રીતના એલાજો કરવાની તરફેણમાં તેનું મત હતું, એટલે કે માણસના ખદનની અંદરના રસવીકારમાં જેવા ફેરફાર થાયછે તેવી રીતનાં દરદો ઉતપન થાયછે. એ ડાકતર વાહાડ કાપના હુનર ઉપર તથા પરા-નધરમ યુનગનેઆન વીધ્યા ઉપર પોતાનું ખાસ બિઆન આપતો હતો. વહાડકાપની જીરી ચલાવાની ચાલાકીમાં એ ડાકતર ઘણો દલેર હતો. સખબ કે એ જમાનામાં પોતાના મુલકમાં પેટ ચીરીને દરદો સાફ કરવાનો હુનર સદીથી પહેલાં તેણે ચાલુ કીધો હતો, અને માંદામાની કસરે અને અડચણો દૂર કરીને ભોંકાને રાહત બખશી સકતો હતો.

તે કૃતેહમંદી ભરેલી રીતે પાર ઉતરેજી તેથી સરવે કોઈ ઘણાં અજબ થયાં હતાં. શેદાબેનાં પેટનો ભાગ ચીરીને તેમાંનું બચું સલામતી ભરેલી હાલ-તમાં બાહર કાઢેયું હતું.

હતો તે એક પુત્ર નર સહીની મીસાલ,
કદમાં કદાવર ને પોહોલું કપાલ.
અહેરો રંજે લોહી, - ને સરનાં રૂવાં લાલ,
જલકતા મુરજ પેરે જનમેઓ તે બાલ.
હાથના પંજા જનમથીજ હતા જેમ લોહી,
ન જેકુંડું એ રીતનું બાલક તાહાં કોઈ.

શેદાબે તદનજ બેભાન હાલતમાં પડી રહેલી હતી, તેહવે વખતે તેના ઘા સધલા સાફ કરીને સીવી લીધા, અને તે ઉપર પેલા સીમુરગે ફરમાવેઆ મુજબના મલમ પટા બાંધી લીધા હતા. એ પછે એ બાનુંને પાછી હોસમાં લાવેઆ હતા અને તેના બેઠાને તેના પાસામાં આપેઆ હતા. એ એક દહાડાનો જનમ પામેલો પુત્ર, ગોયા એક વરસનાં જટલાં મોહટાં કદનો લાગતો હતો.* એહવો રીતનો પુત્ર જોઈને શેદાબેના દી-

*નાંધલી વએમાંજ મોટાં કદનાં ઉધરભાવ વીશે તથા માહભારત કા-
ન્ના બળવા વીસે ઉગમણ પરાંતનાજ શાએરે લખાણ કરી ગીયાએ એમ
નહી સમજવું, પણ પંકાએલા ઇઆરોપીઅન ગરંથકારોખી એહવાજ એ-
સારા લખી ગીઆએ. “હોમર” નામના ઇઉનાની શાએરે “આટસ” અ-
ને “એફીઆલતેસ” નામના બે રાખશી કદના પેહલવાનોના કદો અને
જોર વીસે લખુંછે કે.—

“The wond’rous youths had scarce nine winters told,
When high in air, tremendous to behold,
Nine ells aloft they reared their tow’ring head
And full nine cubits broad their shoulders spread.
Proud of their strength and more than mortal size
The Gods they challenge, and affect the skies !

વધી એક ખીજે લખનાર જણાવેછે કે.—

“Jupiter found himself sufficiently strong, at one year of
age, to make war against the gigantic Titans, who had imprisoned
his father.”

લમાં ધણેા મોહટો હરખ છુટયો, અને તેના કપાલ ઉપર શાહનશાહોના જ્વે મોહટાઈની નીસાની જોઈને તે ધણી ખુશી થઈ હતી. વડી એહેવાં દીલકસ ફરજંદ સાથે, પોતાના બદનમાંનું સઘલું દુખ અને ભાર મટી ગએલો તેને લાગો, તેઆરે તે એમ ખોલી કે આહા હવે માણેરો છુટકારો થયો, અને સઘલી રીતની અડચણ તથા ઈજ્જતી હું મોકલી થઈછું, તેથી એ માહરા પુતરનું નામ રસતમ અથવા રસતમ* કરી રાખજો. એ

* ઇઆને શાદખેએ જેઆરે જોઈજી કે તેનાં પેટનો ભાર અને દુખ તદન નીકલી ગીજી અને બચાંના જણેઆથી તેનો છુટકારો થાએઆ તેઆરે તેજ વખત તેણે એ બનાવ અને એ હાલત ઉપરથી તે છોકરાનું નામ “રસતમ” રાખવાને સાર પોતાની માએ સીનદોખતને કહીજી. “રસતમ” અથવા “રસતમ” સખદનો અરથ છુટકારો પામવાનો થાએછે, અને શાદખે પોતે અતી ધણાં દુખથી છુટકારો પામી હતી તે બનાવ ઉપરથી એ નામ રાખીઉ હતું એહવું સમજવું. આગલા જમાનામાં જનમ પામતાં બચાંને લગતા બનાવો અને હાલત ઉપરથી તે બચાંનું નામ રાખવાની આલ હતી એહવું હાલ સાબિત થઈછે. શાહરાખ પેહલવાનનું મોહડું જનમ પામતી વખતે હસતું દેખાઈજી હતું તેથી તેનું નામ “શાહરાખ” રાખીજી હતું. સખખ કે “શાહરાખ” બોલને અરથ હસવાનો થાએછે. જુદે અથવા ધણઉંડી લોકોમાંખી એહવીજ રીત હતી, તે વીશે મી• ડરાઈદન (Dryden) નામનો ગરંથકાર જણાવી ગીએછે કે.—

“The Jews were so superstitious as to observe, not only the first look and action of an infant, but also the first words which the parents spoke after the birth, and from hence they gave a name to the child alluding to it.”

અને રસતમના નામ વીસેખી જણાવતાં મી• લમસદન તથા મી• રાખરટસન લખેછે કે.—

“And it is most deserving of notice to mention on this occasion that Rustum was actually denominated by that name from the first word which Roodabuh, his mother, happened to say after his nativity, namely “Roostum” or “I am delivered from travail.” અથવા મી• લમસદને તરજુમે કીધાછે તેમ.—

“I am delivered now from pain.”

ઉપરથી તેનું નામ રૂસતમ કરી રાખેઆમાં આવેયું હતું. જલેજર અને સીનદોષતનાં દીલોખી બહુ ખુશાલ થયાં હતાં અને તરતજ પોતાના દેશમધેના કાબેલ ચીતાર પાડનારાઓને ખોલાવેઆ હતા. તેઓ પાસે તરતજ રૂસતમની એક દીલકસ ચીતાર અથવા સખી પહાવી હતી અને તે સખી “સગસાર” નામનાં જે ગામમાં સામ પહેલવાન હતો તેની ઉપર તાકીદેથી મોકલાવો હતી* એ પછે ખુસાલીના ખાણની એક મોટી મીજલસ બનાવીઆમાં આવી હતી. એ જસનની ખુસાલીમાં કાબુલના તેમજ જાબુલનાં મુલકનાં લોકો સામેલ થયાં હતાં. તમામ

- મી. ચામપીઆન નામનો ખીજે ગરંથકાર એજ વીસેના તરજુમાનો સાર જણાવતાં લખેછે કે.—

“Roodahver smiled, and in her son she viewed
Majestic grace and thus the theme pursued.
Closed are my labours !
And from this the name of Rustom rose.”

એજ ખાખત ઉપર એક દાખલો અથવા મીસાલ જણાવતાં મી. વારીંગે (Scot Waring) લખેછે કે.—

“Roodabuh is delivered of Roostum, as Semele was of Bacchus. She is relieved, however, by the Seemoorgh whose assistance alleviates the pain of the operation.” Caesar and Macduff were born in a similar manner.”

* આએ જગોએ હમારે ખોલાસો કરવો જોઇએછે કે સામની ઉપર જે રૂસતમની સખી અથવા પીકચર મોકલેઆમાં આવ્યું હતું તે કંઈ તેલ અથવા પાણીના રંગનું બનાવેલું નહીં હતુ પણ રૂસમી કપરાંમાં “સમુર” યાને નોલીઆની જાતનાં એક જાનવર, જેને ઇઅરોપીઆન ઘોડો (Marten અથવા Sable અથવા Weasel)ના નામથી ઓળખેછે અને જે “ટારટરી” અથવા તુરકસતાનનાં પહાડી મુલક તરફથી મલી આવેછે, તે જાનવરના ખાલો બરીને એક પુતલું અથવા ઢીંગલું સીવીને નામીઆ કારીગરે પાસ બનાવેલું હતું. એ પુતલાંની જાંઝાર તથા પોહલાઈ તથા રંગ અને રૂપ સરવે નાંધલા રૂસતમના કદ અને રંગ રૂપની બરા-

મેદાનો તથા ઘેરખારો અને વ્યાગવગીચાઓ તરેહવાર રીતના સરાવથી અને ખાના પીનાથી ભરપુર થયા હતા. રોદાખેનો બાપ મેહરાવખી એ બનાવથી ઘણો મગન થયો હતો અને ગરીબો તથા કૂકીરો અને મુકલે-સોની દાદખાઈ ઈછીને ખેસુમાર ખજનો તથા અન અને વસતરો બખશેસ તરીકે આપેઆં હતાં. એ દુધ ધાવતા પુતરની સખી સગસાર ગામમાં જ્યારે સામને પહોંતી તેજારે તેને અતી ઘણી મોહટી ખુશી ઉપજ અને તે બાલયો કે આ સખી મધે પાડેલાં કદ મુજબનો પુતર આગલ ચાલતાં જ્યારે વધીને મોહુટો થશે તેજારે ગોચા તેનું સર બુ-લંદ વાદલ સાથે લાગશે અને તેના બદનમાંના કપડાની દામન જમીનને લાગશે. એ પછે પેલા સખી લઈ જનાર સખસને પોતાની પાસે બો-લાવેઓ અને તેનાં ગુઠણ તલકનાં “દેરમ” અથવા રૂપીઆનો વધાવો કરીને તેને બખશેઓ.*

એ બાદ કીધું ખુશીનુ જરાન ખરખ,
કીધી દીલકરા ચીન્ને એહવી આરાતા.
કે બુલંદ આ ખોરશીદ અને રોશાન માહ,
ઉલટથી કરવા લાગા તે પર નેગાહ.

— ખરજ બનાવીજી હતું તથા તે બાલકનો ખવાસ દખાડવાને સાર ખીજી તરેહવાર નીસાનીઓ તે ઢોંગલાંની આસપાસ પાડી હતી. ઉપર કહેલાં જનવરના બાલ આજ સુધી ખી એવાંજ અને ખીન્ને કારણ સર હમ-રૂપીઅન લોકો કામમાં લાવેછે અને તે ઘણા કીમતી ગણાઅછે. એજ રીતનાં રેસમી કપડાનાં સીવીને ગોઠવેલાં લાખો પોકચરો આજ સુધી ચીનાં લોકો બનાવેછે.

* “દેરમ” એ ઈરાન દેરાનાં ચલણી સીકા અથવા પર્શાનુ નામ છે. મુંબઈના આસરે બે આણાની કીમતનો એક દેરમ થાઅછે. ચાંદીનાં નાંધલા કટકાનેખી “દેરમ” કહેછે. મી. રીચરડરસન એ સખદના ખોલાસામાં જણાવેછે કે:—

“Dram,—money, specie. A silver coin generally in value about two pence sterling.

વાગાં કુલ દરબારમાં શાદીનાં ઢોલ,
મરઘાની ચરામ પેરે સંગારેઆ મોહલ.*
કીધાં સઘલી જગે જરાનનાંજ ફરમાન,
“સગસાર”નુ શેહર અને ખુદ “માઝુદરાંન”—†
માં ચાલી શરાબ ને શાએનની ધુમ-ધામ.
આપેઆં અરાં મુકલેસને જર અને ડામ.

* “મોહલ”—એટલે પાદશાહી મેહલ-ધેર-રેહકાણુ; અસલ ફારસી
બેતમાં ઘણી જગોએ લખુંછે કે.—

“એ આરાસત અએવાન ચું ચસમે ખરસ.”

એની સમજ એમછે કે મરઘાની આંખો જેવી દીલકસ તથા ની-
રમલ અને રંગદાર હોએછે તેજ મીસાલે મેહલને સંગારીને રાતકદાર
કીધો હતો. હવે અતરૈનાં વાંચનારાએને એ ધરાતલાહ ઘણી પસંદ
પડતી નહીં લાગશે, સખખ કે અતરૈનાં મરઘા એટલા ખુબસુરત હોતા
નથી. ફીરદોસીએ બાજુ વખત મીનલસની-તેમજ મેહલની-અને
લડાઈની સફની તાલીફ કરતી વખતે એ રીતના મીસાલો વાપરેઆછે
અરા-પણુ એહની પછેના ખીજા શાએશએ એહવા કલામ વાપરેલા
જોએઆમાં આવતા નથી. માતર દારૂ તથા હોટનાં રંગ અને સફાઈનો
મીસાલ આપતી વખતે “મરઘાની આંખ”નો મુકાબલો કીધેલો દીસેછે—
જેમકે.—

“ખાદેઈ મુરખતર અજ ચરામે ખોરસ.”

“લખ અજ લખી ચું ચરામે ખોરસ.”

† “માઝુદરાંન” ના મુલકને ઇઆરોખીઅને “હીરકેનીઆ” (Hyrcania) ના નામથી ઓલખેછે અને “સગસાર” નામનુ શેહરખી એજ
લતા તરફ આવેલું સમજવું. મી. રીચરડસન જણાવેછે કે.—

- “Mazandaran,” Name of a country near the Caspian Sea, to the North of Gilan; also of a warlike people (according to Castellus) between Arabia, Syria and Egypt.

એ રીતે એક આખું અઠવાડિયું સઘલી જગોએ ખુસી ખુસાલી ભરેલી રીતે ગુજ રેજા તે પછે સામેસવારે પોતાની પાસે એક પતર લખનારને બોલાવીએ અને જલેજરની ઉપર તેના પતરનો જવાબ લખાવેએ. પરથમમાં તે પુતરના અવતરયા બાબે પરમેસરનો ઉપકાર માનીને સુકરાના કીધા. તે પછે જલેજરના નસીબ અને તેની બહાદુરીની તારીફ કીધી, અને રૂસતમને ઘણાજ મહોટા સંભાલથી ઉધારવાને અને ઘટની તરખીઅત આપવાને સોચના કીધી હતી.

ખીજું લખીજા એમ કે તે જગના કીરતાર,
થી રાત દીન હું હતો એહવેજ ધનતેજર.
કે જેજ માહારી અસમથી જગમાં એક દીન,
તાહારી પીઠના પુતરમાં માહાર એકીન.
તેહેવીજ રીતની બર આવીછ માહારી સુરાદ,
તો આહુંકું તે પુતની ખુદ જંદગી દરાજ.

એ મુજબનો પેગમ લઈને ઘોડેસવાર કાસદ ગોયા પવનની ચાલ ચાલતો જલેજરની પાસે જઈ ઉભો. તે પતર વાંચતાં જલને મોહટો આનંદ ઉપજ્યો. રૂસતમને ઉધારીને મોહટો કરવા પાછલ તેહેના ખીતાએ સરવે પાંતીની એકસાઈ અને સફાઈ રાખી હતી. જિંચી ખુનીઆદની અને સારી તનદુરસતી ભરેલી ૧૦ દસ આયાનું દુધ નીતરોજ તે રૂસતમને ધવાડતો હતો તોખો તે નાંધલો બાલક ધરાએલો અને સંતોસ પામેલો દીસતો નહીં હતો. દુધપરથી જેઆરે ખોરાક ખાવાને લાયકનો તે બાલક થયો તેઆરે મજબુત તથા સફાઈદાર માંસ અને અનાજનો ખોરાક આપવા લાગા.

ખાતો તે પાંચ નરના જેટલું ભોજન,
અચરત થતાં તે જેઈ કુલ મરદ ને જન.
યઈ જેઆરે વરસ કુલ આઠની ઉમર,
સરવનાં એક ઝાડ પેર ખીલીએ તે નર.
થયું તેનું રૂખ જેમ તારા જહલેદાર,
જગ થઈ તેહેનેજ જેવા કુલ નેજરાદાર.
૧૨

(૩૧૮)

તેજ ગોયા હતો ખુદ સામ પહેલવાન,
કુલ કદ અને દીદારમાં સામનીજ નીસાન.
અકલ ને સમજમાં ખી દીસતો તે સામ.
સીખસક તેહેના હતો ખુદ હુનર તમામ,

આએ ફરતો જમાનો ગોઆ તે પુતરનો નગેખાન અને મદદગાર
હતો તેથી કંઈખી રીતના હોલા હરકત વગર ઉધરીને તે મોહટો થયો હતો.
સામને જેઆરે એહેવી ખપ્પર થઈ કે રસતમનું બદન ખીલીને ઘણુંજ
જોરમંદ થયુંછે અને તેહેનો દીદાર ઘણોજ દીલકશ બનેઆછે તેઆરે
તેહેને જોવાની ઈછા સામના દીલમાં થઈ તેથી તરતજ સઘલી પરકારની
તઈયારી કરીને જખુલ શેહર તરફ ગયો.

રસતંમનો દીદાર જોવાસાર સામ પહેલવાન પોતે
જખુલ સેહરમાં આવેઆો તે તથા તેણે ખુશા-
લીનાં ખાણા પીણા કીધાં-તથા જાલને
પણીએક રીતની નીસીહત કીધી-તથા
રસતંમની વખાણ કીધી-તે વગેરે
ખીજ ખીનાં વીસે.

સામ પહેલવાન જેઆરે જખુલ શેહરની હદમાં આવી પહોંતો તે-
આરે તેના ખેટા જલેજરે વાજાં વજંતર તથા લસકર અને ખીજે અસ-
ખાખ તઈયાર કરીને પોતાના પીતાને માન આપવા ખાતર તેને એસતેકે-
ખાલ લેવા ગયો. લસકરની ફોજથી અને રૈયતના લોકોની દોડધામથી
ગોયા આખું જખુલ શેહર અને તેની આસપાસના પહાડો વટીક ભરાઈ
ગયા હતા. તરેહવાર રીતના વાવટાઓ અને તરેહવાર રંગ રૂપના હાથીઓ
તથા ઘોડાઓ અને માણસોના લેખાસોથી આખું જખુલસતાન ગોયા

જલજલતું થઈ રહેયું હતું. ખુબસુરત દેખાવના એક હાથીની ઉપર સા-
નેરી તખ્ત મુકીને તે ઉપર જાલના બેઠા રૂસતમને બેસાડેઓ અને તે-
હેના નાંધલાં માથાને બરનું એક કીમતી તાજ પહેરાવીયું તથા તેની ક-
મર ઉપર એક અમુલીઅ કમરબંધ બાંધેઓ. વલી તેહેની પીઠ ઉપર હીરા
અને ઝવેરેથી મઢેલી એક ઢાલ બાંધી અને બાજુ ઉપર તીર કમાન લ-
ટકાવીયાં. તે હાથીની આસપાસે જલેજર અને મહેરાબ પાદશાહબી સવાર
થઈને ચાલતાહતા. માણસોની ભીડ અને તેવોની ચાલ હાલથી જમીન
પરથી એટલી બધી ગીરદ ઉડી કે હવાનો રંગ ગોચા ગલીના જેહેવો દી-
સવા લાગો. તોબી રૂસતમનો અહેસો તેમાંથી સુરીઅપેરે ઝલકતો દીસતો
હતો. જેઆરે સામ પહેલવાનની છાવણીની નજદીક આવી પહોંચેઆ તે-
આરે જાલ તથા મહેરાબ તેમજ તમામ લશકરી સરદારો તથા મુબાઓ
અને સવારો જમીન ઉપર પાછી પીયાદા હારબંધ ઉભા રહેયા અને પો-
તાનાં માથાં નીચાં કરીને સામ પહેલવાનને નમીને નમસકાર કીધા તથા
તેહની ઉપર ઘણીએક રીતનો દુવા આકૂરીન પઢયા.

દીદી જેઆરે રૂસતમની બાજુ ને ઈઆલ,*
સામનું મોઢું ખીલીયું જેમ કુલની માસાલ.
પરી સરખા અહેરાનો તે શીરનર,
દીડા જેઆરે બેઠેલા હાથી ઉપર.
હરખથી બહુ હસીઆ તે સામ નામવર,
ખીલીયું તેહેનું અતીસ ખુશીથી જીગર.
કીધી તે પર કુવા ખુદ સામે તહાં જર,
કે જીવતો રહેજે ખુશીથી લાંબી મુદત.
એ તેહમા- એ સહીરા,- દીલીરા- એ રાહ,+
એ પહેલવાનના જાદા- એ જાલનાં બેટા.
એ સરકુરાજ તાજના-એ ખુલંદ તારા,
તાહરી વખાણ ખાતર- આ સખુત માહરા.—
આટલાજ ખુદ બસછે કે જગની અંદર,
નથી જનેઆ માએ તું જેવો પુતર.

* ઈઆલ" નો અર્થ ગરદન, તથા કદ, અને આકારનોખી થાએડ.

+ "તેહમા" એટલે બલપંત, જોરમંદ.

તેજ વખત રૂસતમે નમીને પોતાનું સર જમીન ઉપર મુકેયું. તે પછે સામનો ખુરસીને ચુમી લીધી અને તેહની ઘણી વખાણ કરીને તે ખોલેઓકે એ જહાનના પહેલવાન તાહરી હંદગી ખુસાલી અને તનદુર-સની ભરેલી ગુજરજો. તું જેવાં માહાબારત દરખતની હું તો એક ન-જીવી ડાહાલી છું. તું માહરો પાદશાહ અને પહેલવાન છે અને હું ફરમાન યરદાર તાહરો એક ગુલામ છું. હવે મને આએ દુનીઆમાં માહરૂ જીવતર ખાધા પોધામાં અને એશ આરામમાં ગુજરવું ઘટતું નથી. હવે તો હું એ-હેતુંજ આહુંછું કે લડાઈના ઘોડો, તથા જીન, તથા બખતર, તથા તલવાર અને બીજાં હથિયારો તું મને આપે તો હું લડાઈનાં કામો કરવામાં મસ-ગુલ થાજી. તાહરા મુદઈઓનાં માથાંઓનો ઉપર માહરા પગની પેંજર મુકીને તેઓને આજેજ કરૂં. તે પાક દાદાર હોરમજની ખાહેસ અને બ-ખસેસથી આએ માહરાં મહોડાંનો રંગ રૂપ અને આકાર ખુદ તાહરા પો-તાના ચહેરાની મીસાલનોછે. હવે માહરી દુવા એજછે કે તાહરા જેવુંજ કઊવત અને હીમત માહરા બદનમાં આવે. એહેતું સાંભલતાં સામપહે-લવાને તે ઉધરતા જીવાનનો હાથ પકડેઓ અને પોતાની ગોદમાં દાબીને તેહનાં કપાલ તથા આંખોની ઉપર ખોસા લીધા. એ પછે સઘલા જણાઓ ખુસી ખુસાલીના ખાણ પીણામાં મસગુલ થયા. આખા મુલકમાં એક મહીના તલગ નાચ રંગ રાગ અને રામસની ચાલુ રહી હતી. મીજલસની વખતે જમની બાજુપર જલેજર તથા ડાબી બાજુપર રૂસતમ અને વ-ચમાં સામ પહેલવાન ખેસતો હતો, જેનાં માથા ઉપરના તાજમાં “હો-માએ”* નામનાં પખસીનાં પેરો ખોસેલાં હતાં. સામપહેલવાન પોતાની

* એહવી રીતે તાજમાં “હોમાએ” નામનાં એક નાંમીયાં પંખીનાં પીછા ખોસવાની ચાલ ઈરાનના પાદશાહોમાં હતી બલકે આજ સુધીછે. તે વાંચીને એશારો જણાવતાં મી. મોરીઅર (Morier) નામનો ઇઅ-રાપીઅન ગરંથકાર જણાવેછે કે—

- “The king was one blaze of jewels, which literally dazzled the sight on first looking at him. A lofty tiara of three elevations was on his head which shape appears to have been long peculiar —

નજર હરદમ રૂસતમ ઉપરજ રાખતો હતો અને પરવરદીગારની બખસે-
સથી ઘણો અજબ થતો હતો.

બાળુ ને ચાલ અને પીઠ અને સાપ્,*
કમર જેમકે કલમ ને સીનો ફરાપ્.
તંગરી તેહની બે જાણે મસત જીઠની રાન,
સીંહ જેવું દીલ ને વાધ ચેરે બલવાન.

પછે તેણે જલેજરની સાથે એમ વાત કીધી કે અગરજો આપણે
આપણી ગઈ સો પેઢીના લોકોને યાદ કરીએ તોખી આપણને એકબી દા-
ખલો એહેવો નહીં મલસે કે માયના પેટમાં બાલકનું કદ અતીધણું મહોદું
થઈ પડીયાને લીધે, તે માતાનું પેટ અથવા પીરૂ ચીરીને તેના બાલકને બા-
હર કાઢવાની ફરજ પડી હતી.† હજારો હજાર આફ્રીન પેલા સીમુરગ ના-

- to the crown of the great king. Several black feathers, like the
heron-plume, were intermixed with the splendid aigretter of this
truly imperial diadem, whose bending points were furnished with
pear-formed pearls of immense size."

* "શાપ્" નો અર્થ અતરે તંન-બદન- કદનો જાંણવો.

† ઇસ્માને સામે પોતાના દીકરા જલને કહીજી કે અગર જો આ-
પરી આગમચ થઈ ગએલા વડવાઓની એક સો પેહડી તલકનાં લો-
કાની તવારીખની સોધ કરીએ તોખી, એહવું નહી જણાસે કે માએના
પેટમાંથી કોઈ બચાને પીરૂ વાટે બાહર બેચી કાઢાડવા પડેઆ હાએ,
પણ માંતર રૂસતમનાજ જનમની વખતે એહેવો અસાધારણ બનાવ
બનેઆએ.

હાલના ઇસ્માપીઆન તખીઓ જે એ બાબે જાલાસો લખેછે તેખી
હમારા વાંચનારાઓને અગતનો જણાશે એવું વીચારી અસલ ફકરા નીચે
ટાંકેઆએ. હાલના તખીઓ જે એમ સમજવા માંગે કે પેટ ચીરીને બા-
લકને પેટમાંથી બાહર કાઢવાનો હુનર આગલા જમાનાનાં લોકોને ખ-
બર નહી હતો તો તેવું તેઓનું બોલવું ઉપર કહેલા રૂસતમના દાખલાથી
સદંતર ગલત ઠડશે.

ઇસ્માપીઆન વર્ષદાના વાહાડ કાપના હુનરના એક નામીયા પુસત-
કમાં નીચે જણાવીઆ મુજબનાં સખુનો પરગટ કરેઆમાં આવેલા છે. —

મના હકીમ ઉપર કે તેહેની ભલી તદખોરથી, આ આપણા બેટા સલામતી સાથે અવતરવા પામેઆછે. વલી તે પાક ઇન્દાંજ તે હકીમનો ખરો રાહ-

- *Cæsarian Section.*—An operation in surgery which comprises the dangerous and difficult task of cutting through the abdomen of the mother, opening the womb, and extracting the child from its enclosure without undergoing the natural process of parturition or birth. The causes which have led to this unnatural and dangerous mode of delivery are somewhat numerous; such as the sudden death of the mother, either prior to, or at the moment of being seized with labour pains; great physical exhaustion; superfœtation (see womb) or malformation of either mother or child. The operation consists in making a perpendicular lateral incision through the abdomen, with a shorter transverse, cut, and then reflecting the triangular flap obtained, opening the side of the womb, removing the child, tying the navel, and, after taking away all the secondaries, closing both apertures by a few interrupted sutures, and treating the patient as occasion demands.

Though this operation has been frequently performed, it has seldom been effected with perfect success as regards the life of both mother and child, the infant living, but the mother generally dying. There are three conditions in which it is only proper to perform the Cæsarian section:—when the child is alive, and the mother dead; when the child is dead, and can not be expelled in the natural way, from the unnatural smallness of the passage; and when both parent and infant are alive, but, from the size of the infant or the malformation of the mother, there is no chance of the child being expelled in the natural manner. Besides these, however, there are other causes that might demand the operation, for which see pregnancy, labour. As a general rule it should be regarded as bad practice to perform so capital and dangerous operation during the life of the mother, or to place the welfare of the parent in jeopardy for the probability of saving an infant that may be mis-shapen, and die in the cradle."

વલી અસલી ઇરાની લોકો પછે, એ તથા વાહડ કપડાના ખીજા હુતર અસલી "જુહ" અથવા ઇલાઉદી લોકોના વીદવાનોનેખી અખર હતા તે વીથે ડકટર "હીરાજી"એ બનાવેલા પુસતકમાં એમ લખ્યું છે. —

નુમા થયો હસે વાસતે તે સાહેબની મહેરબાનીની સોકર ગુજરીમાં હાલ
આપણે એક નવી મીજલસ મેલવીને શરાબ નોસ કરીએ અને રંગ રાગ
મચાવીએ તો બહુ ઠીક પડશે.

— Under the protection and patronage of the Ptolemies a considerable number of Jews, who had taken refuge in Alexandria and other parts of Egypt, were not inferior to other nations either in medicine or the sciences. Amputation of limbs, excision of tumours, and other difficult surgical operations were performed by them. Mention is made in the Talmud of artificial teeth—"a tooth that was put in," "a tooth covered with gold so as to stop and hide the decay." The operation in midwifery called the Caesarian section, or hysterotomy, which consists in opening the parietes of the abdomen, and womb to extract the child alive, was performed by the Jews. The following passage occurs in one of their most ancient books called the Mishna.—"In the case of twins, neither the first child, which shall be brought into the world by the cut into the abdomen, nor the second, can receive the rights of primogeniture either as regards the office of priest or succession to property." The success of the operation in saving the life of the child must have been great, for a law had been passed by Numa Pompilius, king of Rome, "forbidding the body of any female, far advanced in pregnancy to be burnt until the operation had been performed." The following passage from Nidda, an appendix to the Talmud of the Jews, shows that the operation was also performed on the living mother:—"It is not necessary for women to observe the days of purification after the removal of the child through the parietes of the abdomen." The use of narcotics in surgery was long known to the Jews, in proof of which we find in the Talmud the following passage—"They gave him to drink a potion which cast him into a profound sleep, so that they were enabled to perform the operation of gastrotomy."

વલી એજ વીથે ધ્યાને જેમ રસતમને તેની માએનુ પેટ ચીરીને
બાહર કાઢાડ્યો હતો, તેમજ "જુલીઅસ શીબર" નામના ઈઉનાની
સરદાર અથવા રાજાનેબી તેની માએનુ પેટ ચીરીને બાહર કાઢાડ્યો
હતો તે વીથે "બરાંડ" નામના ગરંથકાર એમ લખેછે કે.—

આવ તું કે પીજીએ એજ ખુસાલીમાં,
રંગીન ને નીરમલ શરાબનાં પીયાલાં.
દૂર કરીએ દારૂ પી જીવનો કૂલ ગમ,
કે જીંદગી છે તરણ પાંચ દીવસોનોજ દમ.
એક જન વસી ઉધરીને થાયછે ખુદા,
ખીજો આવી લેછ જગમાં જનમ નવો.
એમ ફહી લીધી હાથોમાં શરાબની જામ,
હસી ખોલી પીને મસત બનેઆ તમામ.

એ મુજબ શરાબની જામો ઉપરા સાપરો ઉઠાવતાં પેલો મેહરાબ પા-
દશાહ તે રૂસતમનો મમાવો એવો તો છાકટો થાએએ કે, ખુદ પોતાનેજ
તે સઉથી મોટો અને સઉથી વધારે ભાએગશાલી સમજીને, આખી મીજ-
લસમાં તે પોતાની વખાણ ગાવા મંડી ગીએ હતો. શરાબની કેક્રમાં તે એ-
મ ખોલેએ હતો કે, સામ પહેલવાનની કે તેનાં ખેટા જલેજરની, કે ઈરાંન-
નાં મીનોચહેર પાદશાહ વટીકની મહને એક રતી બરાબરની પરવા
નથી. આએ સીહા રંગનો માહરો ઘોડો, આએ માહરી તેજ તલવાર,
આએ માહરૂ કાબુલ શહેર, અને આએ માહરી ખેટીનો ખેટો પાહુર
રૂસતમ જેવો નર માહરે કીજે બસછે. રૂસતમ જેવો મરદાને મરદ દુનીઆમાં
કોઈખી બીજો નહી હશે, અને ફરતા આકાશ જેવાનીખી તાકાત નથી કે
તેનાં સરની ઉપર કોઈખી રીતનાં માંઠા બનાવનો શાએએ નાંખી શકે. એ
ખેટાની કુમકથી, માહરા અસલી નેઆગાન જેહાક પાદશાહની રાહરસમ
હું આ દુનીઆમાં પાછી ચાલુ કરશ, અને શુકી ખાક જેવી નજવી ચીજ-
નેખી એ ખેટાના પુતપરતાબથી શુગંદી કેસતુરીનાં જેવી કીમતી બનાવી
દેખાડશ. હવે પછે માહરૂ લશકર જમાવ કરશ અને તેજ હથીઆરોની
મદદથી, આસપાસના મુલકોને સહેલથી આજેજ કરી માહરા તાઅબમાં
લેવશ. દારૂની કેક્રની પાહુરમાં મહેરાબ પાદશાહને મોહડેથી એ મુજબની
ડક્રાંસની વાતો સાંભલીને આખી મીજલસમાં ખુબ હસાહસ થઈ હતો

* - "Caesarian operation.—The extraction of the child from the
womb by an operation. Julius Caesar is said to have been thus
brought into the world."

(૩૨૫)

અને સામે તથા જલેજરે તેવી મસત હાલતમાં તેને સંભાલી લીધો હતો
એ પછે કેટલીએક મુદત રહીને, સામ પહેલવાન પાછો પોતા અસતકનાં
મુલક તરફ રવાના થાએએ, તેને મુંકવા શારૂ જલેજર તથા રૂસતમ અને
બીજા સરદારો તેની સાથે કેટલીએક મંજલ તલક ગીઆ.

તે જોઈ ક્રીધી સામે આંખ આંસુથી પુર,
બુધાપાથી થાએઆતા બાલ જેમ કપુર.
ક્રીધો તો આએ ફરતા મુરને બુલંદ,
અહેરો તેનાં બદનનો કુલ જરદ રંગ.
પછે કહીજો જલને કે એ પેઆરા પુત,
નો રાખતો તે ઈઅજદાંની ઇઆદ ખીત પું મુધ.
દીલ રાખને પાદશાહનાંજ ફરમાંન ઉપર,
અકલ કરતાં ગણુને પું જરને કમતર.
સદા રાખને હાત તાહરા બદીથી દુર,
સોધતો રહેને હમેરાં ઇઅજદાંનુજ નુર.
જણુને કે કોઇની નહી થાસે આએ જેહાંન,
એકજ રાખને જાહેર ને બાતેનમાં ઘેઆંન.
અમલ કરને એજ માહરી નસીહત મુજબ,
રાસતી સીવા નો આલતો પું એકખી ડગ.
આઈર્જિઅ માહરા દીલમાં હાલ એવું ગુમાંન,
કે રહીર્જિઅ માહરી ઉમરનુ દુક જીવત દાંન.
ઉમાં રાખેઆં સનમુખ તે બંધે ફરજંદ,
ને કહીજો કે નો બુલતા આએ માહરી પંદ.
આલેઆ સામ તાંહાંથી ખુદ બાખતર તરફ,
જ્યાં વાતથી ગરમ-દીલમાં મહેર અજબ.
ગીઆં તેની સાથે તે ખેઉ ફરજંદો—
મુખ આંસુથી પુર,— ને હઈઆમાં પંદો.
તરણ મંજલ તક જઈને તે ફરેઆ પાછા,
આલેઆ સામ પોતે ખુદ પરદેશની રાહા.

(૩૨૬)

જલેજર ને સરદાર ને લસકર તમામ,
પાછા ફરેઆ તાંહાંથી ખુદ સીસતાંનને ગામ.
સહી ઘેલતાં રૂસતમ સંગ દીન અને રાત,
ખાઈ-પી-ખવાડીને રહેતો તે શાદ.

સફેદ રંગનો એક હાથી મસત થઈને, જલેજરનાં તખી-
લામાંથી નાહસી ગીઓ, અને શેહરમાં મોટી ખરાબી
કરવા લાગો, -તેની પુઠે રૂસતમ દોડેઓ, અને યુ-
રજનાં એક ફટકાથી તેની ગરદન ભાંજી મારી
નાખેઓ, તે તથા તેને લગતી ખીજ
ખીનાં વીશે.

એક મુખ્તારક દીને ખાગમાં બેસીને જલેજર તથા રૂસતમ તથા
ખીજ બહાએક બેસીઓ અને દોસતો ખાંનુ ખાતા હતા અને
સરાખ ખાજી ચલાવતા હતા, -તથા વાજાં વજનતરોનાં આવજથી અને
ખુશ ગાએણના રાગથી અછી ગમત મચાવતા હતા. એ સમે જલે-
જરે પોતાના જુવાન બેઠા રૂસતમને એવો હોકમ કીધો કે, એ નેકનામ
બેઠા તું અતરેથી ઉઠી ઉભો થા અને આપણા ખજાનામાંથી કેટલોએક
કીમતી અસખાખ મંગાવીને, આપણી ચાકરીમાં જે જે શખસો ખરા દલેર
અને વફાદાર હોએ તેવા સઘણા શખસોને પોશાકના, તથા ઘોડાના અને
ખીજ કીમતી ચીજોનાં ઈનામ અથવા બખરોસ આપ. એ ફરમાન સુ-
જબ રૂસતમે તરતજ પુરાકલ માલ ખજાનાની તેમજ હાથી અને
ઘોડાઓની ખરા લાએક શખસો ઉપર બખરોશ કીધી. * એ

* વાંચનારને કદાચ અચરતી ઉપજશે કે ખાંણાંની ટેબલ અને
મીનલસ, જાંહાં સરવે કોઈ ખાઈ પીને મસત થઈ રહેઆ હતા તાંહાં
લોકોને ઈનામ અને સરખાવ આપવાની અચખુચી વાત જલેજરે -

પછે આખી મીનલસ પરખાસત થઈ અને જલેજર તથા ખીજ સઘલા સરદારે પોત પોતાને મકાંને ગીઆ. અસલ રીત પરમાણે જલેજરે ખાખ કીધો હતો, પણ એ દીને રૂસતમનાં મગજને દારૂની ધણી કેરૂ લાગી હતી, તેથી જોશમાંને જોશમાંજ પોતાનાં ખીછાંનાં તરફ જઈને શુતો હતો, તેવામાંજ બાહેરના રસતા તરફ મોઢો ગભરાટ થતો તેણે સાંભલેલો. એ વીશેની પુછપરછ તરતજ રૂસતમે પોતાના ખીછાંનાં ઉપરથી ઉઠીને કીધો તેઆરે તેને માલમ પડીઉ કે જલેજરની સવારોના સપેદ રંગનો એક હાથી ઘેલો થઈને પોતાની શાંકલ તોડી નાંખીને તખીલામાંથી બાહર નાહશી ગયોએ તેથી રસતામાં લોકોના જાન-માલની મોટી ખરાબી કરેછે. સઘલા મોહલા અને બજારમાં નાહસ-ભાગ પડીછે, અને લોકોને થાએલાં નુકસાનથી ભારી અફસોસનાં ખેકારે ચો તરફ ઉઠીઆછે. એવા સખુનો સાંભલતાંજ રૂસતમ ઉઠતા પવનની મીસાલે જહડપથી તદબિાર થાએલો અને પોતાના હાતમાં પોતાના ખાખનો ગુસ્સો લઈને પેલા હથીના રસતા તરફ જવા લાગો. પણ મેહલના અને કીલલાનાં દરવાજાની બાહર જતાં તેને જલેજરનાં ચોકીયાનોએ અટકાવેલો, અને જલેજરનો હોકમ લોધા વગર તેને જવાની મનાઈ કીધી. તે ચોકીયાનો સમજ પારીને તથા ફરીઆદ કરીને રૂસતમને એમ કેહવા લાગા કે આજની રાત અતો ધણી અંધારી છે, અને પેલો હાથી ઘેલો થઈને નાહશી ગયેલોએ વાસ્તે સરવે કોઈએ પોતાનાં જાનની

- પોતાના દીકરાને કેમ કહી હોય, અને તે ઈનામ અને સરપાવ કેમ અપાયેલા હોય. પણ એહનો ખાલાસો એ છે કે એ લતા તરફનાં લોકોમાં એહવી આલ હતી, કે જો કોઈ સુખા ઇઆ સરદારને તાંહાં, કંઈ ખુશી ખુશાલી ભરેલો બનાવ અથવા તીરથ અને તો, તે સરદારનાં માંણસો અને તાબેદારથી, કંઈખી અખશોરા કે ઈનામ તેજ વખતે અથવા કોઈ ખીજ નવતરા વખતે મંગાઈ સકાયે નહી, પણ જેઆરે ખાંણાં-ખીણાં અને રંગ-રાગોની મીનલસ થાયે અને તે સરદારનું દીવ જેઆરે શાસનની સિદ્ધેર અને મજેહમાં ગીરફતાર થાયે તેઆરેજ એહવી ચીજો માંગવાનો અને આપવા-લેવાનો રવાજા અને રવઈઓ હતો.

ધાસતી ખાધતે તેનીથી દુર રહેવું જોઈએ. એવું સાંભલતાંજ રસતમ પેલા ચોકીયાંને મારીને આગલ ચાલેઓ એટલે બોન કોઈથી માણસો તેને અટકાવી રાખવાની હીમત કરી શકેઆં નહી. મેહલના તથા કીલ-લાના જે દરવાજા બંધ હતા તે તેણે તરતજ ભાંજ નાખેઆ અને બેદ-હુશત આગલ વધેઓ ગીઓ. એવામાં એક જોશ ભરેઆ પાહડની મોસાલેનુ પરાંણી કુંકારાદાર દમ મારવું પોતાની તરફ આવતું જોઈદિ, કે જેનાં જોશથી જમીન વટીક ગોઆ ધુજતી હતી. પણ રસતમતો તરતજ નર સહોની મોશાલે બરાડ મારીને પુર દલેરીથી તે હાથોની સામને ગીઓ. તેને જોતાંજ પેલા હાથીએ પોતાની શુન ઊંચી કરીને, રસ-તમને ઉઠાવી લઈને જમીન ઉપર પાછું પટકવાને ચાહીજી. પણ રસ-તમે તરતજ પોતાના હાતમાંનાં ગુરજથી એક ફટકો તે હથીના મગજમાં એવી જહડકથી અને એવાં જોરથી મારેઓ કે તે હથી ચકરી ખાઈને જ-મીન ઉપર પડેઓ અને બેજાન થાએઓ. એ કામ બજવતાંજ તે તાંહાંથી પાછો પોતાના મેહલ તરફ આવેઓ. અને જાંહાં શુધી આમદાદને વખત રોશન શુરીઅનુ ઉગવું થઈદિ તાંહાં તલક ખુશ આ-બમાં શુધ રહેઓ હતો. પેલા હાથી વીરોની સઘલી હકીકત જોઆરે જાલેજરના જાણવામાં આવી, તેઆરે તે સંકેડો રીતનાં અકૂસોસ કરીને પોતાના પાહડુર અને લડાએક હાથીના મારેઆ ગીઆનો ગમ ખાવા લાગો અને ખોલવા લાગો કે એક જોશ ભરેઆ દરીઆઈ મોજની મો-સાલનુ તે હાથીમાં કઠિવત હતું, અને પુશકલ લડાઈઓમાં તેણે દુશમ-નોની સફ ઉપર ધસારા કરીને તેઓની સફને એક પલમાં પરાગંદા કરી નાંખતો હતો. પણ એ જવા હાથીનેબી ગુરજના એકજ ફટકાથી રસતમે બેજાન કીધોછે તેથી એ ખોટાનુ કઠિવત ગોઆ મસત હાથીના કઠિવતથીબી સરસ ઠડીજીછે. તેજ વખત તેણે રસતમને પોતાની પાસ તેરી મંગાવેઓ અને દીલની પુર મોહબ્બતથી તેને ગોદમાં દાબીને તેનાં એહરા તથા હાત પગો ઉપર ખોસા લીધા, અને તેને કહીદિ કે એ બેટા આ મુજબના તાહરાં કામથીતો ખોલલી રીતે એવુંજ દીસેછે કે, આએ દુનિઆમાં ખરી ખાહાદુરી અને ખરી મરદાનાં જોરમાં તાહરો કોઈબીજો

જોરીઓજ નથી! પણ હવે પછે તાહારે લાએકની મોટી લડાઈઓનો અસખાઅ અને હથીઆરો તઈઆર થાએ તેની આગમઅ એક કામ હું તુને સોંપું છેજ તે તું કર. એ કામ તે આપરા એક “નરીમાન” નામના નેઆગાનનાં ખુનનો કીનો “સપંદ” નામના ખુતંદ પાહડ ઉપર વશનારા એક મુદઈ ઉપર લેવોછે, તે કીનો લેવા તું સધલો ઘટો. સરઅંજમ તઈઆર કર.* એ નામદાર ખેટા રસતમ તે “સપંદ”

* એહનું સમજવું એમ કે “નરીમાન” નામનો જલેજરનો અપાવો “સપંદ” નામના પાહડ ઉપરના શેહેરમાં વસનાર ટોલાંના લોકો સાથે લડાઈ કરવા ગીઆ હતા, પણ તે શેહેર અને તેનો કીલલો ઘણોજ મજબુત હતો તેથી લાંબી મુદત મુધી તે પછવાડે કોશિસ કીધા બાદ એક દીન, એક પથરના પડવાથી “નરીમાન” મારીઆ ગીઆ હતા, તેનો કીનો સામ પેહલવાન નામનો તેનો એક ખેટોલેવા ગીઆ હતા, તેની નીસકલ થઈપાછો ફરેઆ હતા,—તેથી જલે પોતાના ખેટાને કહીજ કે તાહરી બાધુરીની અને જોરની વાત દુનીઆનાં લોકોમાં ફેલાએ અને લોકો જાણીતા થાએ તેની આગમઅ હરસેથી મજકૂર શેહેર તરફ ફરેઅથી જઈને લડાઈ કરી કીનો લે, એટલે તે બની સકશે.

એ જગાનું નામ ફીરદોસીએ તેમજ ખીજ ફારસી ગરંથકારોએ “કુહે સપંદ” કરી જણાવુંછે, પણ બાજે લખનારાએ “કલએ સપોદ” ઈઆને સપેદ પથરનો કીલલો કરી લખી ગીઆછે. સર જન મલકમ (Sir J. Malcolm) નામનો નામીઓ તવારીઅ કરતા એ જગાનાં ખેઆંનામાં લખે છે કે:—

“મીનાયેહરના જમાનામાં સઉથી બારી કામ જે રસતમે કાવું હતું તે એ હતું કે, “ફારસ” ના પરગણામાં “કલએ સફીદ” નામનો એક પાહડી કીલલો હતો, તે રસતમે જીહીવી લીધો હતો. હાલના “શીરાજ” નામના શેહેરની વાનીઅ દશા તરફ આસરે ૭૬ માઇલની વેગલાઈ પર એ કીલલો એક ઘણીજ જગી ટેકડી ઉપર આવેલોછે. આકારમાં એ કીલલો સંચોરસ છે, પણ તે, પોહલાઈ કરતાં લંબાઈમાં જરા વધારે છે. એ કીલલાની જગામાં ઘણાએક પાંણીના જહરાછે, તેથી લીલાતરીખી પુરાકલછે. એ કીલલાની જગાઈલગભગ તરણ માઈલ છે, અને ઉપર—

ખાદાડનું મથાલું છેક આકારા તલક લેવું ગએલું છે, અને જાંણ

— અહીંવાનો રસતો અતીસે ખીકટ છે. આગલા જમાનાની લડાઈની રીત મુજબ એવો કીલલો ફસતમ અને ખીજ સરદારથી લડાઈના બલથી સેવાઈ નહોં રાકાએએ હોએ તેમાં કંઈખી અજબ જેવું નથી. સેવટે નીમખના વેપારીના ઢાંગ કરીને ફરેખથી ફસતમ એ કીલલામાં મુહુસવાને અને મોહિયો ખજાને હાત કરવાને ફાવેએ હતો.”

ઈસવી સને ૧૮૧૦ ના સાલમાં બફતનંદ “મેકડોનલ્ડ” (Lieutenant McDonald) નામનો અંગરેજ મુસાફર એ કીલલા તરફ ગીએ હતો અને તેની સતા ઉપરથી “મલકંમે” કેટલુંક બેઆંન કીધું છે તેનો અસલ ફકરો આ મુજબનો છે:—

“White Fort is situated about 76 miles North-West of Shiraz on a high hill, that is almost perpendicular on every side; defended by a line of large stones ranged in regular order around the edges of the precipice for the purpose of rolling down and sweeping along an enemy.”

હવે આએ વાત શું હમારા વાંચનારાએને, ફીરદોસીના લખાણની સત્યાઈ અને પરમાણીકપણાં વીસે અમરતીમાં નહોં નાખસે, કે જે કીલલાનું બેઆંન ગીટમાં ૧૦૦૦) એક હજાર વરસોની વાત પર, પારસી લોકોની તવારીખના બણાજ કદીમ જમાનાના લેખના આધારથી, તેણે પોતાના માહાબારત પુસતકમાં કીધું હતું, તે આએ જમાનાના કાબેલ ઈમ્પરેપીઅન મુસાફરો પોતાની ખુદ આંખોથી જોઈ તપાસી પુરવાર કરી આપે છે, એટલુંજ નહોં, પણ તાંહાંની લડાઈની રીત રસમખી અસલ મુજબનીજ સાબિત થાએ છે. નરીમાન પેહલવાન જે એ કીલલા પરના પથરના મારાથી મરણ પામેએ હતો, એહવું જે ઉપલા ખેતોમાં હમાએ ફીરદોસીના લખાણ ઉપરથી જણાવીજે છે, તે કંઈજ નહોં પણ ખરેખરી હકીકત સાબિત થાએ છે. એહવી ખારીક બાખતો વીસેની સત્યાઈ પુરવાર થાએ છતાં, કેટલાક હુલર અને કોતાહ સમજના લખનારાએ ખાજ વખત ફીરદોસીના લખાણની સત્યાઈ ઉપર શકમંદ થાએ છે, તે ખીલકુલ પસંદ કરવા જોગ નથી. આપરી તરફથી આર આપરા પોતાના અન-જાણુપણાં અને અધૂરી ખબર રાખવા ઉપર અફસોસ કરી વધારે ધીરજ —

“ઓકાબ” નામનું મોટું પખશી વઘીક ઉડવાની શક્તી ધરાવતું નથી. એ પાહાડના મથાલાં ઉપર જઈ પોહ્યતાં એઆર ફરસંગો થાએછે, અને વલી એ કીલાની પોહલાઈ તથા લંબાઈબી લગભગ એઆર ફરસંગોછે† એ પા-

- અને ચોકસાઈ બરેલી તપાસ કરવી જોઈએછે, અને હમો ખાતરીથી કહીએછે કે આજના જમાનામાં, જેહવી તપાસ કરવી જોઈએછે, તેહવી તપાસ જો પુરાકલ મેહનત અને ખરમથી, ઈરાંનના દરએક ભાગ અને ખુણાં ખંડોનાં તરફ કરેઆમાં આવે તો, ફીરદોસીના લખાણનો દરએક ફકરો તારીફ લાએક સમાધ બરેલો સામેત થએઆ વીના રહે નહીં.

ઉપર કહેઆ જેવા કીલલા અને પથરના મારાની લડાઈની સાહદત વીસે ખીજ ઈઆરોપીઅન ગરંથ કારો લખી ગીઆએ તે ઉપરાંત “જેનોફન” (Xenophon) નામના એક ઈઉનાની નામીઆ ગરંથકારે પાદરાહ કેખરા-શના એહવાજનું જેઆણુ લખુંછે તેમાં તે જણાવેછે કે, — “ઠાઓઆઅંનસ” ના મુલક મધેનો કીલલો, જેઆરે પાદરાહ કેખરાએ જીહીતી લીધી હતો, તેઆરે તાંહાંના રેહવાસીઆ પાસેના પથરા જેઆરે સધલા ખપી રહેઆ, તેઆરે આરતોએ પોતાના હાતમાંનાં નાંધલા બાલકો વઘીક છુટાં મારેઆં હતાં, તથા સેવટે તે આરતો અને મરદોખી કીલલા પરથી કુદી કુંદીને મારતાં અને મરણ પામતાં હતાં. એ ચીજ તે ખરી દેરાહીતકારી અને ખરી બાહદુરી ગણાએછે!

“In the expedition of Cyrus, Xenophon has described a similar place in the country of the Taochians, where after the besieged had expended all their stones and the citadel was in the act of being stormed, the women first threw their children down the precipice and then themselves: the men did the same.”

* “ઓકાબ” એટલે કાલા રંગના પીછનો ખલીર પખશી અથવા ગરૂડ પખશી જે ધણી જોઆઈ ઉપર ઉડવાની શક્તી ધરાવેછે તે.

† “ફરસંગ” એટલે એક ફરસંગની લંબાઈ કેઆંની પાદરાહોના વખતમાં ૩) તરણુ માધલની ગણાતી હતી પણ પાછલા પાદરાહોના વખતમાં સેહજ ફરકાર થઈજ હતું. એ વીસે મી. “અઓસલી આગલા ગરંથકારોની સતા ઉપરથી જણાવી ગીઆએ કે:—

“Farsang or Parasang, in the time of the Caianians, or Second Dynasty of Persian sovereigns, contained, according to ancient -

હાડ ઉપર સઘલી રતુઓમાં હડીઆરી ખીલેલી રહેછે, તથા તાંહાં પાંણીના જહરા તેમજ જર ખજનોથી પુશકલછે. વલી માણસ જાતની પુશકલ વસતીની સાથે તરેહવાર જાતના જાતવરો અને આહાડ પાંનાખીછે. એ કીલલાની અંદરની જમીનના જેવી ગુલજર અને તરેતાજગી ભરેલી જમીન ખીલ્ય કોઈથી જગોએ નહી હશે. તમામ જાતના એલમ હુનરના કામે અને તમામ કીસમનાં ફૂલ ફુલના આહાડો તે પરવરદેગારની કરાંમતે તાંહાં આઈતાં પેદા કીધેલાંછે, અને એ પાહડી શહેરનો માંતર એકજ દરવાજો રાખેઆમાં આવેલોછે. આપણે મોટો દાદો* “નરીમાંન” ઘણાજ લડાએક અને દલેર હતો, અને નામદાર ફરેદુન પાદશાહના હોકમથી તે શહેરના રાજા સાથે તે લડવા ગીઓ હતો. ઘણા વરશો તલક તેણે તાંહાં લડાઈ ચાલુ રાખી હતી, પણ દુશમન લોકો કીલલાના દરવાજા બંધ કરીને ભરાઈ રહેતા હતા અને કોઈનીથી પરવા કરતા નહી હતા. એક દીન નરીમાન પોતે લશકરની હરોલમાં નીકલીને તે કીલલો જીતી લેવા સારૂ તે પાહડની ઉપર ધસેઓ ચહડી જતો હતો, તેવામાં એક મોટો પથર તેની ઉપર ગગરતો આવેઓ અને તેને તાંહાંજ કચડી નાંખેઓ હતો. એ ઉપરથી ઈરાંનો લશકર તદનજ ખીન સરદારનુ થઈ પડીજી હતું, તેથી તે કીલલા આગલની લડાઈ પડતી મેલીને પાછા ઈરાંનની સરહદ તરફ પાદશાહ ફરેદુનની આગલ ગીઓ હતા. નરીમાનના એ મુજબનાં મોહતની ખખર જેઆરે તેના બેટા “સામ” પહેલવાનને થઈ તેઆરે તેને મોટો ગમ અને અફસોસ ઉપજેઓ હતો, અને એક હકૂત તલક તેનો સોગ રાખઆ બાદ તે નામદારે એક લશકર તઈઆર કીધું હતું અને તે પાહડી મુલકવારઓની સાથે લડવા ગીઓ હતો. ઘણાંએક વરશો તલક એ

— writers, three miles of twelve thousand feet. According to Malek Shahi, the farasang of Khnuarezsm consisted of about fifteen thousand yards. In Azerbaijan, Armenia, and the neighbouring provinces it contained only twelve thousand yards” &c. &c.

* “દાદો” એટલે મોટા બાવા, એક ખાંનદાનનો સહથી વડો પુરસા.
“A paternal grand-father.”

(૩૩૩)

પહેલવાને કોશેશો કરી હતી પણ તેમાં તે ફાવેઓ નહીં હતો અને આજ તલક તે કીના લેવાનું કામ બાકી રહી ગીઉછે. તે શહેરના રાજના લશ્કરનાં કે બીજાં કઉવત કરતાંને તે શહેરનો કીલલો અતીધણી મજબુત છે, તથા તે કીલલા ઉપર જવાની રાહ અતીધણી બીકટ છે. પણ હવેતો તાહરો વખત આવેઓછે અને કદાચ એ ફતેહ મેલવવાનું કામ તાહરા નસીબમાં હશે, વાસતે હરએક જાતના હીલા-મકર અને ફુંદ ફરેબથીબી તે શહેરમાં દાખલ થવાઈ સકાએ તેવું કર.

“ ખુશી સંગ તું જ તારી સાથ એક પંજર,
કે પાંખી નહીં જાએ તુને તાંહાં ચોકીદાર.

જા તું તે “સપંદ” નાં પાહડની ઉપર—
ઉમેડ તે બદલતની જુન ખીખ ને જર.

કે હજી નથી જાણતું કોઈની તાહરે નાંમ,
બર આવસે તેથીજ એ ઉમેદ તમામ.

દીધો તેઆરે રસતમે એહવો જવાબ,
કે બજાવસ તાહરે એ ફરમાન શતાબ.

સોધસ એ ફુખનો હું લાએક એલાબ,
કરસ જુરા મુદદને જડથી તારાબ.

બાલિઆ તેઆરે જાલ એ બેઠા નોજુવાંન,
આપ માહરા સખુંત પર તું તાહરા કાંન.

પેહર તાહરા વંનમાં તું એહવો સંગાર,
કે દેખાએ તું ડાલમાં જાંકનો હાંકનાર.

મંગાવ જંગલમાંથી જાંકની કરાર—
ઉમી કર તું તેની એક બારી પંજર.

બાધ તે પર નીમખનાંજ બોલ તું બસ,
એહવું કર કે તુને નહીં જાએ કોઈ રાખસ.

રેહછે તે તરફ નીમખનીજ અછત—

એથી વધુ નથી કોઈ ચીજની કીમત.

જોસે જેઆરે તાંહાંના લોક નીમખ તું પાસ,

દોડતા આવશે લેવા તે કુલ આમ ને પાસ.*

* એ મુજબ ઉંડોની એક મોટી વંજર છુપી રીતે ઉભી કીધી અને તે ઉપર નીમખનાં પુરાકલ કોથરા અને બોળ લાવેઆ—અને તે દરએક કોથરામાં લડાઈનાં તરેહવાર હથીઆરોળી તદખીરથી ગોઠવેઆ—તથા પોતાની સાથે પોતાનાજ મલતીઆ ઘણાંજ સુનનદા અને લડાએક રાખસોને તે ઉંડોના ચરવાદારે તથા બોળ ઊંચકનારા અને બેગારીઓ તરીકે લીધા અને તેઓનાં પોશાકની હેઠલખી હથીઆરો ભીરવેઆ,—તે બાદ તે કીલલા આગલ જઈ તરેહવાર ફુંદ-ફુંદ અને તદખીરથી તેમાં દાખલ થએઓ અને તમામ તાંહાંનાં લશકરને અને સરદારને રાતની વખતે તારાજ કરી—તે શહેરને પાચેમાસ કીધું અને પોતાના નેઆગાન “નરીમાન”ના કીના લીધો—તથા પુરાકલ અજંનેના તાંહાંથી લુટીને જાન્યુ-લમાં લાવેઆ. એ સઘલી ખીનાંનાં, તથા તે બાદ, જલ અને સામ સાથે જે જે કાગલ પતરોના સંધેરા ચાલેઆ હતા તે ખીનાંના બેતો અગતના નહીં ધારીને પડતા મુંકેઆછે.

